

ARTIKLER

76

YRKESBEFOLKNINGEN

I

NORGE

Av Tor Fr. Rasmussen

THE ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION

IN

NORWAY

OSLO 1975

ARTIKLER FRA STATISTISK SENTRALBYRA NR. 76

**YRKESBEFOLKNINGEN
I
NORGE**

Av Tor Fr. Rasmussen

**THE ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION
IN
NORWAY**

OSLO 1975

ISBN 82 - 537 - 0493 - 3

FORORD

Folketellingen i 1970 har gitt et tilsynelatende lavt tall på yrkesbefolkningen sammenliknet med resultatene fra 1960-tellingen. Spørsmålene om yrkesaktivitet og enkelte definisjoner var imidlertid ikke fullt ut de samme i de to tellingene, og forfatteren drøfter derfor først hvordan dette kan ha påvirket statistikken over yrkesbefolkningen fra tellingen i 1970. Han kommer til at resultatene stort sett kan sammenliknes med tall fra 1960-tellingen og tidligere tellinger og foretar deretter en analyse av sammensetningen av yrkesbefolkningen i 1970 og endringer siden 1960. I enkelte avsnitt beskrives også utviklingen over en lengre tidsperiode.

I siste kapittel sammenliknes tall for Norge med statistikk for Sverige. Videre belyses enkelte faktorer som ventes å ville påvirke yrkesaktiviteten i Norge fram til 1990. Det gis også en kildekritisk vurdering av den tidligere trygdekassestatistikken. Til slutt gir forfatteren enkelte personlige synspunkter på arbeidsmarkedstatistikken.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 10. juli 1975

Petter Jakob Bjerve

PREFACE

The number of economically active persons according to the Population Census 1970 may appear somewhat too low compared with the results from the 1960 census. However, the questions of economic activity and some of the definitions were not quite the same in the two censuses. The author therefore at first discusses how these changes may have influenced the data on the economically active population from the census in 1970. He concludes that the figures in general may be compared with results from the 1960 census and previous censuses. Thereafter he analyses the structure of the economically active population in 1970 and changes since 1960. In some of the sections the development over a longer period of time is also described.

In the last chapter, data for Norway are compared with statistics from Sweden. Furthermore, there is thrown a light upon some factors which are expected to influence the size of the economically active population in Norway up to 1990. An evaluation of the current statistics on employment which were prepared up to 1970, is also given. Finally the author presents some personal opinions about the labour market statistics.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 10 July 1975

Petter Jakob Bjerve

INNHOOLD

	Side
A. Yrkesbefolkningen i folketellingene. Begreper. Kildekritikk .	11
1. Innledning	11
2. Formålet med artikkelen	12
3. Hvem er yrkesaktiv?	13
4. Registreringen av yrkesaktive personer. Kildekritikk	15
5. Har folk gitt riktige opplysninger?	17
6. Oppsummering av avsnitt 3, 4 og 5 i kapittel A	20
7. Den yrkesaktive befolkningens sammensetning. Kildekritikk	21
B. Befolkningens deltakelse i yrkeslivet	23
1. Innledning	23
2. Størrelsen på yrkesbefolkningen og øking 1946-1970	24
3. Yrkesfrekvenser i ulike aldersgrupper 1950-1970	27
4. Yrkesaktive kvinner 1950-1970	30
5. Delvis yrkesaktive. 1970	32
6. Geografiske variasjoner i yrkesfrekvensene. 1970	34
7. Inntektstakere og ikke-inntektstakere. 1970	38
C. Yrkesbefolkningens fordeling på næringer	41
1. Hovedtrekkene i næringsstrukturen 1875-1970	41
2. De enkelte næringer 1950-1970	44
3. Endringer i de enkelte næringer 1950-1970	48
4. Den kvinnelige yrkesbefolkning i ulike næringer. 1970	50
5. Næringsstrukturen i landsdelene og fylkene. 1970	53
6. Endringer i yrkesbefolkningen i næringene i de enkelte fylker og landsdeler 1960-1970	57
D. Noen supplerende data, beregninger og synspunkter	63
1. Sammenlikning med yrkesfrekvenser i Sverige. 1960 og 1970	63
2. Aldersfordelingens betydning for yrkesbefolkningens størrelse i 1980 og 1990. Et regneeksempel	67
3. Trygdekassestatistikken	71
4. Noen synspunkter på analyseresultatenes betydning for sysselsettingspolitikken og statistikkproduksjonen	84
V e d l e g g	
1. Utdrag av skjema fra Folketelling 1960	89
2. Utdrag av skjema fra Folketelling 1970	91
Sammendrag på engelsk	92

T a b e l l e r

1.	Folkemengde og yrkesbefolkning. Hele landet. 1946-1970	25
2.	Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser. Hele landet. 1946-1970 ...	26
3.	Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn og alder. Personer 15(16)-69 år. Hele landet. 1950, 1960 og 1970	28
4.	Kvinnelig yrkesbefolkning i prosent av hele yrkesbefolkningen. Hele landet. 1900-1970	30
5.	Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn, ekteskapelig status og alder. Personer 15(16)-69 år. Hele landet. 1950, 1960 og 1970	31
6.	Personer 16 år og over med inntektsgivende arbeid hele eller en del av perioden 1/11 1969-31/10 1970 etter kjønn og arbeidstid i perioden. Hele landet	33
7.	Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn. Personer 16-69 år. Fylker. 1970	35
8.	Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn, ekteskapelig status og alder. Personer 16-69 år. Enkelte fylker. 1970	37
9.	Inntektstakere etter viktigste kilde til livsopphold og alder og ikke-inntektstakere etter kjønn og alder. Personer 16 år og over. Hele landet. 1970	39
10.	Yrkesbefolkningen etter kjønn og næring. Hele landet. 1950, 1960 og 1970	45
11.	Endringer i yrkesbefolkningen etter kjønn og næring. Hele landet. 1950-1970	48
12.	Kvinnenes andel av yrkesbefolkningen i de enkelte næringer. Hele landet. 1970	51
13.	Yrkesaktive kvinner i de enkelte næringer etter ekteskapelig status. Hele landet. 1970. Prosent	52
14.	Yrkesbefolkningen i de enkelte landsdelene etter hovedgrupper av næringer. 1970. Prosent	53
15.	Yrkesbefolkningen i de enkelte fylkene etter næring. 1970. Prosent	56
16.	Endringer i yrkesbefolkningen etter hovedgrupper av næringer. Landsdeler. 1960-1970	58
17.	Landsdelenes endring i yrkesbefolkningen 1960-1970 i de enkelte hovedgrupper av næringer, i prosent av nettoendring for hele landet	58
18.	Endringer i yrkesbefolkningen etter næring. Fylker. 1960-1970	61
19.	Yrkesfrekvenser i grupper for kjønn og alder. Personer 15(16)-69 år. Norge og Sverige. 1960 og 1970	64
20.	Yrkesbefolkning 16-69 år etter kjønn og alder. Hele landet. 1980 og 1990. Et regneeksempel	69
21.	Observerte/beregnete endringer i yrkesbefolkningen 15(16)-69 år etter kjønn og alder. Hele landet. 1960-1990	70
22.	Observerte/beregnete gjennomsnittlige endringer pr. år i yrkesbefolkningen 15(16)-69 år. Hele landet. 1920-1990	71

	Side
23. Sysselsatte etter kjønn. Hele landet. 1960-1970. Trygde- kassestatistikken	74
24. Årlige endringer i tallet på sysselsatte etter kjønn. Hele landet. 1960-1970. Trygdekassestatistikken	74
25. Sysselsatte etter kjønn og næring. Hele landet. 1960, 1965 og 1970. Trygdekassestatistikken	78
26. Endringer i tallet på sysselsatte etter kjønn og næring. Hele landet. 1960-1970. Trygdekassestatistikken	80
27. Sysselsatte kvinner i prosent av alle sysselsatte i de enkelte næringer. Hele landet. 1960 og 1970. Trygdekassestatistikken	82

F i g u r e r

1. Yrkesbefolkningen etter hovedgrupper av næringer 1875-1970 43
2. Yrkesbefolkningen i fylkene etter hovedgrupper av næringer 1970 55

S t a n d a r d t e g n

- . Tall kan ikke forekomme
- 0,0 Mindre enn en halv av den brukte enhet

CONTENTS

Page

A.	The economically active population in the population censuses. Analysis of concepts and methods of registration	11
1.	Introduction	11
2.	The purpose of the article	12
3.	The definition of economically active persons	13
4.	The registration of economically active persons. Analysis of sources	15
5.	The quality of the answers	17
6.	Conclusions of sections 3, 4 and 5 in chapter A	20
7.	The structure of the economically active population. Analysis of sources	21
B.	The number of economically active persons	23
1.	Introduction	23
2.	Size and increase of the economically active population 1946-1970	24
3.	Activity rates in different age groups 1950-1970	27
4.	Activity rates among females 1950-1970	30
5.	Partly economically active persons. 1970	32
6.	Activity rates in the counties. 1970	34
7.	Income earners and non-income earners. 1970	38
C.	The economically active population by industry	41
1.	Main characteristics of the industrial structure 1875-1970 ..	41
2.	The various industries 1950-1970	44
3.	Changes in the various industries 1950-1970	48
4.	Economically active females in different industries. 1970 ..	50
5.	The industrial structure in the regions and counties. 1970 ..	53
6.	Changes in the economically active population in the industries in the various regions and counties 1960-1970	57
D.	Some additional data, calculations and opinions	63
1.	Comparison with activity rates in Sweden. 1960 and 1970	63
2.	Calculations of the effect of the age structure on the number of economically active persons in 1980 and 1990	67
3.	Labour market statistics from register belonging to social security offices	71
4.	Some opinions on labour market policy and production of statistical data	84
 A p p e n d i c e s		
1.	Extract of questionnaire from Population Census 1960	89
2.	Extract of questionnaire from Population Census 1970	91
	English summary	92

T a b l e s

1. Population and economically active population. The whole country. 1946-1970	25
2. Economically active population and activity rates. The whole country. 1946-1970	26
3. Economically active population and activity rates in groups by sex and age. Persons 15(16)-69 years. The whole country. 1950, 1960 and 1970	28
4. Economically active females as percentage of the total economically active population. The whole country. 1900-1970	30
5. Economically active population and activity rates in groups by sex, marital status and age. Persons 15(16)-69 years. The whole country. 1950, 1960 and 1970	31
6. Persons 16 years and over with economic activity the whole or a part of the period 1 November 1969-31 October 1970 by sex and working hours during the period. The whole country	33
7. Economically active population and activity rates in groups by sex. Persons 16-69 years. Counties. 1970	35
8. Economically active population and activity rates in groups by sex, marital status and age. Persons 16-69 years. Some counties. 1970	37
9. Income earners by main source of livelihood and age and non-income earners by sex and age. Persons 16 years and over. The whole country. 1970	39
10. Economically active population by sex and industry. The whole country. 1950, 1960 and 1970	45
11. Changes in the economically active population by sex and industry. The whole country. 1950-1970	48
12. The share of economically active females in the various industries. The whole country. 1970	51
13. Economically active females in the various industries by marital status. The whole country. 1970. Percentages	52
14. Economically active population in the various regions by main groups of industries. 1970. Percentages	53
15. Economically active population in the various counties by industry. 1970. Percentages	56
16. Changes in the economically active population by main groups of industries. Regions. 1960-1970	58
17. The regions' change in economically active population 1960-1970 in the various main groups of industries, as percentage of net change for the whole country	58
18. Changes in the economically active population by industry. Counties. 1960-1970	61
19. Activity rates in groups by sex and age. Persons 15(16)-69 years. Norway and Sweden. 1960 and 1970.....	64
20. Economically active population 16-69 years by sex and age. The whole country. 1980 and 1990. A calculating example	69
21. Observed/estimated changes in the economically active population 15(16)-69 years by sex and age. The whole country. 1960-1990 .	70

	Page
22. Observed/estimated changes in the economically active population 15(16)-69 years on an average per year. The whole country. 1920-1990	71
23. Persons employed by sex. The whole country. 1960-1970. Labour Market Statistics	74
24. Annual changes in the number of persons employed by sex. The whole country. 1960-1970. Labour Market Statistics	74
25. Persons employed by sex and industry. The whole country. 1960, 1965 and 1970. Labour Market Statistics	78
26. Changes in the number of persons employed by sex and industry. The whole country. 1960-1970. Labour Market Statistics	80
27. Women employed as percentage of the total number of persons employed in the various industries. The whole country. 1960 and 1970. Labour Market Statistics	82

F i g u r e s

1. Economically active population by main groups of industry 1875-1970	43
2. Economically active population by main groups of industry in the counties 1970	55

Explanation of Symbols

- . Category not applicable
- 0,0 Less than half of unit employed

A. YRKESBEFOLKNINGEN I FOLKETELLINGENE. BEGREPER. KILDEKRITIKK

1. Innledning

Antallet av yrkesaktive personer¹⁾ i landet og egenskaper eller kjennemerker ved denne befolkningsgruppe har alltid vært vist stor oppmerksomhet i folketellingene. Dette er naturlig fordi informasjon om ulike sider ved folks arbeidssituasjon er et viktig grunnlag for myndighetenes politikk når det gjelder sysselsetting og næringsliv.

Informasjon om yrkesbefolkningen er også av betydning for forståelsen av befolkningens sosiale situasjon. Arbeids-, inntekts- og yrkesforhold spiller stor rolle i hverdagslivet for hver enkelt. Derfor er det viktig at folketellingene søker å framskaffe data som kan belyse disse forhold.

Ved nesten alle statistiske undersøkelser må man gjøre regning med at de data som framskaffes ikke gir et helt "riktig", "sant" eller "nøyaktig" bilde av situasjonen. Dette har flere årsaker, og noen av dem skal omtales her.

Noen av tellingsskjemaene kan bli fylt ut ufullstendig eller til og med galt. Dette prøver man best mulig å rette på ved revisjonen av skjemaene. Ved bearbeiding av opplysningene kan feil oppstå ved koding, dataoverføring osv. De begreper og ord som benyttes i skjemaene oppfattes ikke likt av alle. Alt dette medfører at undersøkelsene sjelden viser nøyaktig samme sluttresultater som man kan tenke seg ville framkommet hvis undersøkelsene var gjennomført under ideelle forhold, der ingen unøyaktigheter snek seg inn.

Hvor store disse "feil" er i forhold til det "riktige" bildet vet man ikke. I praktisk arbeid med bruk av materiale fra statistiske undersøkelser antar man imidlertid at de framkomne tall gjenspeiler et bilde som er tilnærmet "riktig".

Et grunnleggende prinsipp for all statistikkproduksjon er at de registrerte enheter kan inndeles i grupper etter forskjellige kjennemerker. Dette krever at man har en entydig definisjon av de enkelte kjennemerker og grupperinger. Både den som fyller ut skjemaet og de som bearbeider og koder opplysningene, må oppfatte definisjonene og grupperingene på samme måte.

1) Følgende synonymer vil bli brukt: Yrkesbefolkningen, den yrkesaktive befolkning og personer med yrke. Denne terminologi er i samsvar med den som er benyttet i Artikler nr. 10, 1964.

Ved folketellingene gjelder det å skaffe oppgaver om de ulike kjennemerker som knytter seg til de registrerte personer. Av særlig betydning for denne artikkel er de kjennemerker som skal bestemme om man kan regne en person som yrkesaktiv eller ikke. For den del av befolkningen som så klassifiseres i gruppen yrkesaktiv, skal man på grunnlag av de gitte opplysninger videre bestemme hvilken næringsgruppe osv. de tilhører.

De kjennemerker som knytter seg til yrkesaktivitetene er av en annen karakter og vanskeligere å lage entydige definisjoner for enn dem som bestemmer folks aldersgruppe, ekteskapelige status osv.

I denne artikkel defineres yrkesbefolkningen som de personer som på folketellingsskjemaethar oppgitt at de har "inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold". Denne definisjon ble brukt både ved folketellingene i 1960, 1970 og ved tidligere tellinger. Også mange andre personer utfører yrkesaktivitet og andre arbeidsaktiviteter med og uten inntekt av arbeidet. Disse personer regnes imidlertid ikke med blant de yrkesaktive i de talloppgaver som er analysert i denne artikkel.

2. Formålet med artikkelen

Ved nesten alle statistiske undersøkelser av befolkningen er det to forhold som er av særlig betydning. Det ene er av tellingsteknisk karakter og gjelder om de tall som framkommer er troverdige og sammenliknbare med tall for tilsvarende undersøkelser som er gjort tidligere. Det andre er det mer saksorienterte om strukturen og de forandringer som har funnet sted i den undersøkte befolkning mellom de ulike undersøkelsestidspunkter.

Denne artikkel skal behandle begge disse problemer, særlig for 1960 og 1970. Betingelsen for å gjøre den saksorienterte analyse er imidlertid at tallene fra undersøkelsene er sammenliknbare.

På en rekke punkter, som vil framgå senere, skiller imidlertid folketellingene i 1960 og 1970 seg fra hverandre. En del resultater om yrkesbefolkningen fra 1970-tellingen har kanskje også vært litt overraskende for noen, sammenliknet med de forhold man kjenner fra 1960-tellingen og andre undersøkelser. Derfor vil denne artikkel legge stor vekt på en kildekritisk vurdering av de registreringer som er gjort ved 1970-tellingen sammenliknet med tellingen i 1960.

Hvis denne kildekritikk viser at man fortsatt kan sammenlikne resultatene fra de to folketellinger, vil forandringene i yrkesbefolkningens sammensetning mellom 1960 og 1970 bli nærmere analysert.

Den kildekritiske del av artikkelen vil behandle problemet i to trinn.

Det første trinn er registreringen av yrkesbefolkningen totalt sett. Hvorledes definerer man en yrkesaktiv person, og ikke mindre viktig, hvilke personer skal man regne som ikke yrkesaktive? Når begrepene er klare og definisjonene gitt, hvorledes får man da registrert personene på en måte som etterpå gjør det mulig å klassifisere dem i hensiktsmessige grupper?

Det er verd å merke seg at det her bare finnes to grupper. En person er enten yrkesaktiv eller ikke-yrkesaktiv. Det kan i praktisk statistisk arbeid vanskelig registreres mellomgrupper uten ved hjelp av beskrivelser eller mange andre kjennemerker.

Det andre problem oppstår når man skal fordele personer som er registrert som yrkesaktive, på undergrupper. En slik fordeling på undergrupper forutsetter også at både begreper og registreringer har vært så entydige og så like ved behandlingen av tellingsmaterialet at de framkomne resultater kan betraktes som sammenliknbare.

De tre kjennemerker ved den yrkesaktive befolkning som har vært tillagt størst vekt ved folketellingene, har vært næring, yrke og yrkesstatus. Andre viktige kjennemerker er kjønn, alder, utdanning, ekteskapeleg status osv. I de fleste analyser på grunnlag av folketellingsdata er det personenes tilhørighet til næringsgruppe som er vist størst interesse.

3. Hvem er yrkesaktiv?

Spørsmålet i overskriften er vanskelig å besvare. Svaret avhenger av hva man ut fra undersøkelsens formål velger å definere som en yrkesaktiv person. Spørsmålet skal i dette avsnitt søkes avklart gjennom en prinsipiell begrepsdiskusjon og redegjørelse for hvorledes man i folketellingene har behandlet problemet.

Generelt kan man si at tallet på yrkesaktive omfatter personer som tar aktivt del i produksjonen av varer og tjenester. I 1970-tellingen var nedre aldersgrense 16 år, mens den ved tidligere tellinger var 15 år.

I folketellingene har imidlertid hovedregelen vært at en person regnes med til gruppen yrkesaktive bare dersom han eller hun har inntekt - eierinntekt eller lønnsinntekt - av sitt arbeid. Dette medfører at en rekke personer som produserer varer og tjenester for eksempel i ulønt husarbeid, veldedig arbeid o.l. blir holdt utenfor yrkesbefolkningen. (Hvorvidt dette så er det "riktige" eller mest "ønskelige" kriterium for inndeling er det unødig å diskutere i denne forbindelse.)

Fra regelen om at personene skal ha inntekt av eget arbeid for å regnes som yrkesaktiv i folketellingen har det i tidligere tellinger vært gjort visse unntak. Dette gjelder framfor alt gifte kvinner med arbeid i familiebedrift.

Familiens arbeidsinnsats i jordbruket har alltid budt på definisjons- og registreringsproblemer ved folketellingene. Hjemneværende voksne barn i jordbruket har vært regnet som yrkesaktive selv om deres arbeid har vært ulønt, hvis de har brukt en vesentlig del av sin tid til jordbruksarbeid eller arbeid i fjøset. Denne regel har hatt stor betydning for størrelsen på yrkesbefolkningen i jordbruket. Særlig i eldre tider med dårlige sysselsettingsmuligheter i andre næringer og mange voksne barn hjemme på gården ble kanskje jordbruksbefolkningen for høyt angitt. På den annen side har gifte kvinner med arbeid som familied medlem i jordbruket vært regnet som husmødre, selv om de sikkert har utført et betydelig arbeid også i selve gårdsdriften. Ved folketellingen i 1970 ble imidlertid spørsmålene formet slik at også disse kvinnene skulle oppgi yrkesaktivitet i jordbruket med det årlige timetall som de hadde deltatt i jordbruksarbeid. Videre skulle de oppgi om denne aktiviteten var viktigste kilde til livsopphold. Dette har ført til at man i 1970 registrerte flere kvinner som yrkesaktive i jordbruket enn i 1960. Tilsvarende gjelder også for gifte kvinner med arbeid som familied medlem i andre næringer.

Personer som utførte vernepliktstjeneste ble ved tidligere folketellinger inkludert i yrkesbefolkningen bare hvis de var yrkesaktive før de ble kalt inn til militærtjeneste. Ved folketellingen i 1970 ble imidlertid vernepliktstjeneste regnet som yrkesaktivitet.

Særlig ved tidligere tellinger medførte arbeidsløse personer problemer for begrepet yrkesaktiv.

En så generell regel som at de personer som har inntektsgivende arbeid fra produksjon av varer og tjenester skal regnes som yrkesaktive, byr på praktiske problemer når den yrkesaktive befolkning skal avgrenses. Det viktigste spørsmål som melder seg ved analysen av problemene er hvor meget lønt arbeid man skal utføre før man kan regnes som yrkesaktiv. Noe absolutt svar på et slikt spørsmål kan naturligvis ikke gis. Hvilket svar man velger å gi, avhenger av hvilke forhold man ønsker å belyse gjennom undersøkelsen.

Ved folketellingene har viktigste formål alltid vært å framskaffe opplysninger om befolkningens sosiale forhold, om det arbeid de utfører, og om alder, familieforhold og levevilkår i alminnelighet.

I tidligere tellinger har man lagt størst vekt på befolkningens hovedyrke eller levevei. Den yrkesaktive befolkning har derfor vært avgrenset til dem som oppgav at de hadde "eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold".

Dermed er det klart at mange personer som har deltatt i "produksjon av varer og tjenester" ikke er blitt regnet med til den yrkesaktive befolkning, f.eks. husmødre med deltidsjobb, studenter med sommerjobb, pensjonister som tar tilfeldige jobber i løpet av året osv.

Ved folketellingen 1970 ønsket man i tillegg til "den viktigste kilde til livsopphold", å få mer detaljerte opplysninger om befolkningens deltakelse på arbeidsmarkedet. Derfor spurte man ikke bare om personenes "viktigste kilde til livsopphold" (som i 1960), men også om de hadde utført "inntektsgivende arbeid" de siste 12 måneder før tellingen og hvor mange arbeidstimer de hadde hatt.

I forhold til tidligere må dette betraktes som en vesentlig forbedring, fordi forholdene omkring folks arbeidssituasjon både er av betydning for befolkningens velferd og av interesse for arbeidsmarkeds- og sysselsettingspolitikken.

Stort sett må man kunne si at definisjonsmessig har ordet yrkesaktiv person samme innhold i 1970-tellingen som ved tidligere tellinger, med de unntak som foran er nevnt for gifte kvinner i jordbruket, gifte kvinner med arbeid i annen familiebedrift og vernepliktige. Noen tallmessig stor gruppe er imidlertid ikke dette (jfr. tabell 1). Disse nye grupper har økt de yrkesaktives antall i forhold til tidligere tellinger.

4. Registreringen av yrkesaktive personer. Kildekritikk

Selv om man lykkes med å formulere en entydig definisjon for hva yrkesbefolkningen skal omfatte, kan ulike registreringsmåter føre til at man til en viss grad får forskjellig resultat med hensyn til yrkesbefolkningens størrelse og sammensetning.

I Norge har det ved tidligere folketellinger vært vanlig å registrere yrkesbefolkningen etter det man kan kalle de enkelte personers mest vanlige aktivitet. (Usual activity-metoden). En kan derfor si at den statistikk som framkom av folketellingene har gitt et "normalbilde" av yrkesbefolkningen. Tellingskjemaene har vært formulert slik at man ikke har registrert de mer eller mindre tilfeldige gjøremål som yrkesbefolkningen utfører omkring tellingstidspunktet. Man har lagt vekt på det som over tid er deres viktigste aktivitet. Dette registreringsprinsipp har både sine fordeler og ulemper.

Den viktigste fordel ligger i at det blir hovedtrekkene ved befolkningens arbeidssituasjon man registrerer. Så lenge man bare har folketelling hvert 10. år er det rimelig å legge hovedvekten på disse generelle trekk, og unnlate å ta med spesielle eller sesongmessige forhold på arbeidsmarkedet på tellingstidspunktet.

Ulempene ved tellingene i 1960 og tidligere var at det ikke knyttet seg en bestemt tidsreferanse til opplysningene om aktivitet, og særlig at man ikke fikk noen opplysninger om graden av yrkesaktivitet. Registreringsmåten ved 1960-tellingen og tidligere gav lite rom for nyanser. En person ble enten regnet med i den yrkesaktive befolkning eller ble holdt helt utenfor.

Ved 1970-tellingen søkte man imidlertid ikke bare å gi et "normalbilde" av yrkesbefolkningen etter "viktigste kilde til livsopphold", men også å få med flere opplysninger om befolkningens deltakelse i arbeidslivet. Dette førte til at tellings skjemaet i 1970 for noen kjennemerker ble noe forskjellig fra skjemaene som ble brukt i 1960 og i tidligere tellinger. Spørsmålet blir da om man kan anta at folk som fylte ut skjemaet i 1970 oppfattet de stilte spørsmål annerledes enn de tilsvarende spørsmål på 1960-skjemaet ble oppfattet. For å kunne ta stilling til dette, må man se på de spørsmål i de to folketellings skjemaene som skulle gi opplysninger om den yrkesaktive befolkningens antall og sammensetning. Utdrag av tellings skjemaene, der det er spørsmål som blant annet gjelder yrkesaktivitet, er gitt i vedlegg 1 (1960) og vedlegg 2 (1970).

I tellings skjemaet for 1960 avgjorde opplysningen i stillingskolonnen (A) om en person var yrkesaktiv eller ikke. Personene skulle her selv oppgi om de var yrkesaktive eller ikke, i samsvar med den beskrivelse som er gitt i teksten. Bare de personer som i kolonne A oppgav et hovedyrke, ble ved bearbeidingen av tellingsresultatene regnet som yrkesaktive. Det framgår ikke klart av spørsmålstillingen om opplysningene skulle referere seg til tellingstidspunktet eller til en bestemt tidsperiode.

De personer som ikke oppgav et hovedyrke, ble regnet som ikke-yrkesaktive, og ble i tabeller klassifisert som husmor, pensjonist osv. Selv om disse personer hadde småjobber eller deltidsarbeid, ble de ved bearbeidingen ikke regnet med til yrkesbefolkningen.

På tellings skjemaet i 1970 hadde man 3 spørsmål (pkt. 10, 11 og 12) som kan brukes til å bestemme om en person er yrkesaktiv eller ikke.

Det spørsmål som best faller sammen med A i 1960-tellingen, er pkt. 11. Pkt. 10 og 12 må imidlertid oppfattes ikke bare som supplerende opplysninger om yrkesaktiviteten, men også som verdifulle kontrollspørsmål. Har man satt kryss i pkt. 11.1, følger logisk at man også må ha satt kryss i rubrikk 1,2 og/eller 3 under spørsmål 10. Har man inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, må man kunne vente at de fleste også arbeider mer enn 1 000 timer årlig. Men også en del med mindre enn 1 000 arbeidstimer årlig har oppgitt at de har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold.

I en sammenliknende vurdering av de to skjemaer må man anta at skjemaet fra 1970 er bedre egnet enn skjemaet fra 1960 til å fange opp alle de personer som er yrkesaktive. Dette skyldes at man i pkt. 10, 11 og 12 har den innebygde kontroll (og som ikke finnes i 1960-skjemaet, kolonne A) at man krysser av på en måte som tvinger de personer som har fylt ut skjemaet, til å ta stilling til om de er yrkesaktive eller om det er andre aktiviteter som er "viktigste kilde til livsopphold".

5. Har folk gitt riktige opplysninger?

En viktig forutsetning for at en undersøkelse gir opplysninger som svarer til virkeligheten, er at folk er samarbeidsvillige og innstilte på å følge de regler som er gitt for utfyllingen av skjemaene. Men selv med den beste samarbeidsvilje må man gjøre regning med at noen feil sniker seg inn på skjemaene, delvis på grunn av menneskelig slurv og delvis på grunn av at spørsmålene ikke blir oppfattet slik som de var tenkt.

Feil av denne karakter må man anta er små, og stort sett er av samme karakter fra telling til telling, slik at de statistisk sett ikke bidrar til å gi så store utslag. Størrelsen på disse feilene kjenner man imidlertid ikke.

For å hjelpe folk med å fylle ut skjemaene, for å effektivisere arbeidet, og for å bidra til en mest mulig ensartet utfylling av skjemaene, har det vært brukt tellere ved registreringsarbeidet. Disse har både levert skjemaene og samlet inn igjen etter at de var utfylt. Hvis folk hadde behov for hjelp med utfylling av skjemaet, stod tellerne til disposisjon. De som ønsket det, kunne i 1970-tellingen levere skjemaene i lukket konvolutt til tellerne.

Det er nærliggende å anta at det oftest bare er én person i husholdningen som har fylt ut skjemaet for alle husholdningens medlemmer. 1960-skjemaet innbød mer til denne praksis enn 1970-skjemaet. Man må

da regne med en risiko for at man ikke har fått den enhetlige vurdering av de gitte opplysninger som man kunne ønske.

Der er også en fare for at det kan ha skjedd en mer eller mindre systematisk forskyvning over tiden av folks vurdering av det å være yrkesaktiv eller ikke. Faktorer av sosialpsykologisk karakter kommer her inn i bildet. Når det gjelder spørsmålene i 1970-skjemaet om aktivitet (10) og viktigste kilde til livsopphold (11), er det imidlertid vanskelig å finne noen grunner til at ikke disse opplysningene skulle bli gitt i samsvar med virkeligheten.

Derimot kan det anføres en rekke grunner for mistanke om at tallstørrelsene i pkt. 12 er blitt nedvurdert eller ikke blitt utfylt. Det kan f.eks. tenkes at en person som har arbeidd ca. 1 000 timer, foretrekker å krysse av i rubrikken 500-999 timer hvis vedkommende (rett nok ugrunnet) frykter at opplysningene skal videre til skattemyndighetene. Men omvendt kan det også tenkes at hvis en person først har angitt inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, så setter vedkommende kryss for heldagsarbeid eller for 1 000 timer eller mer selv om dette ikke er helt i samsvar med de faktiske forhold.

Et særlig problem ved registrering av yrkesaktive personer, hvis omfang er vanskelig å bedømme, er kvinner i arbeidslivet, og særlig gifte kvinner. Her kan flere muligheter for dårlig utfylte skjemaer finnes. Årsaken til dette kan både være at spørsmålet ikke har vært riktig oppfattet, og at rollefordelingen i familiene er så låst at man ikke fyller ut skjemaet slik som Byrået har tenkt seg.

Man kan for eksempel tenke seg at mange mener at det i et hushold bare er én person som har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, og at både voksne barn og gifte kvinner oppfattes som forsørget, selv om de har god inntekt.

Man må også tenke seg at særlig menn, men også noen kvinner, av prestisjemessige grunner ikke oppfatter en gift kvinne med yrke som tilhørende gruppen "inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold". Og hvor går grensen, målt i timer eller kroner, for når en gift kvinne er "forsørget" eller når hun har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold?

Selv om det her er antatt at antall kvinner og særlig antall gifte kvinner ved 1970-telling, er blitt registrert som yrkesaktive i mindre utstrekning enn de skulle ha vært, må man anta at 1970-skjemaet var bedre enn 1960-skjemaet også på dette punkt.

For å kontrollere resultatene fra folketellingen i 1970, ble det i ukene etter tellingen foretatt en kvalitetsundersøkelse på utvalgsbasis. Resultatene fra denne viser seg å stemme tilfredsstillende med folketellingsresultatene når det gjelder den gruppe som er definert som "yrkesbefolkningen".

Derimot tyder kontrollundersøkelsen på at folketellingen neppe har klart å fange opp alle dem som arbeide mindre enn 1 000 timer de siste 12 måneder før tellingen. Underdekningen i folketellingen er ifølge kvalitetsundersøkelsen særlig stor når det gjelder dem som har arbeidd mindre enn 500 timer. Underdekningen faller særlig på familie-medlemmer og på kvinner med deltids- eller sesongarbeid i næringene jordbruk, varehandel og personlig tjenesteyting.

For noen kan det være vanskelig å avgjøre om pensjon/trygd eller inntekt av eget arbeid har vært viktigste kilde til livsopphold. Det er umulig å vite sikkert hvorledes folk oppfatter sin stilling på dette punkt, og hvorledes de har fylt ut skjemaene. Som et formelt hovedprinsipp må man likevel kunne si at hvis inntekten av eget arbeid var større enn inntekten av pensjon/trygd, skulle man høre til førstnevnte gruppe og være yrkesaktiv. Men folks holdninger til hvorvidt de oppfatter seg som pensjonister eller ikke, vil kunne påvirke hva de svarer på de gitte spørsmål.

Allerede ved folketellingen i 1960 ble det antatt (Artikler nr. 10, s. 9) at antall trygdede var blitt relativt større enn i 1950 av slike grunner. Begrunnelsen for dette var at behovsprøvingen for alderstrygd ble opphevet i 1959, slik at alle over en viss alder ble stilt likt. Man kan derfor ha en mistanke om at en rekke personer på tidligere tidspunkter ville ha ført opp sitt tidligere yrke som levevei eller hovedyrke, men at de etter behovsprøvingens bortfall har hatt mindre betenkeligheter med å gi opp alderstrygd som viktigste kilde til livsopphold.

I løpet av sekstiårene fikk vi folkepensjon og et langt bedre utbygd trygdesystem enn før (men aldersgrensen for folketrygd og offentlig pensjon var 70 år inntil 1973). Trygd ble en mer anerkjent inntektskilde som viktigste kilde til livsopphold. Flere personer har også i 1970 muligens vært mer tilbøyelige enn i 1960 til å oppgi pensjon/trygd som viktigste kilde til livsopphold, selv om det reelt sett ikke har funnet sted en forandring.

Men man kan også tenke seg at personer som i 1960-årene har hatt en pensjon, men med arbeidsinntekt større enn pensjonen, allikevel har oppgitt pensjonist, for eksempel fordi de oppfatter arbeidet som lyst-

betont og føler seg som pensjonister med frihet til å slutte å arbeide når det passer dem selv.

Selv om innsamling av opplysninger på folketellingskjemaene byr på mange vanskeligheter, må man som en hovedregel anta at folks vilje til å gi fullstendige og riktige opplysninger ikke var mindre i 1970 enn ved tidligere folketellinger. Ved granskning av det foreliggende materiale er det ikke framkommet noe som tyder på at opplysningene ved 1970-tellingene er mindre samvittighetsfullt gitt enn tidligere.

6. Oppsummering av avsnitt 3, 4 og 5 i kapittel A

Resultatene fra folketellingen i 1970 er ikke helt sammenliknbare med tall fra tidligere tellinger for de kjennemerker som gjelder yrkesbefolkningen. Dette har flere årsaker. De viktigste er:

- a) Tellingskjemaet var ikke det samme.
- b) De brukte begreper og definisjoner var ikke helt like.
- c) Man må anta at de som fyller ut skjemaene, ikke oppfatter samme ord eller begrep med det samme innhold med 10 års mellomrom.
- d) Sosialpsykologiske forhold og endringer i subjektive innstillinger om hvorledes folk oppfatter sin stilling, påvirker det svar som gis på spørsmålene.
- e) Befolkningens vilje til å besvare de gitte spørsmål oppriktig og etter beste evne kan forandre seg over tid, både til det verre og til det bedre.

Alle disse forhold har innflytelse på sammenliknbarheten av folketellingsresultatene over tid. Å tallfeste virkningen av slike faktorer på tellingsresultatene har imidlertid ikke vært forsøkt.

Visse typer av informasjon er dessuten behandlet ulikt ved de forskjellige folketellinger. De utslag dette gir på tellingsresultatene kan identifiseres, og til en viss grad også kvantifiseres. De viktigste faktorer som dette gjelder, er omtalt i avsnitt 3 og 4.

I en sammenlikning av ulikheter mellom folketellingene 1960 og 1970 kan det settes opp en balanse over i hvilken retning ulikhetene påvirker tellingsresultatene. Balansen tar med både de kvantifiserbare faktorer som skyldes ulik behandling av opplysningene, og de ikke kvantifiserbare tendenser som framkommer av punktene a - e foran.

Balansen kan settes opp på den måten at tellingsresultatene for 1960 oppfattes som gitte størrelser. De avvik som behandlingen av 1970-tallene gir i forhold til 1960-tallene, angis i den følgende oppstilling med pluss eller minus, og i de kvantifiserbare tilfelle med et omtrentlig tall for differansen. De forhold som antas å være like ved de to tellinger, omtales ikke.

- A) Gifte kvinners (husmødres) arbeid som familiemedlem i jordbruket. Pluss. (Ca. 21 000 personer)
- B) Gifte kvinner med arbeid som familiemedlem i annen familiebedrift. Pluss. (Ca. 8 000 personer)
- C) Personer med vernepliktstjeneste. Pluss. (Ca. 9 500 personer)
- D) Tellingsskjemaets utforming pluss/minus?
- E) Folks holdning til det å være pensjonist. Minus.
- F) Kvinners holdning til det å være yrkesaktiv. Pluss
- G) Totalbedømmelse. 1970-tellingen har fått med flere personer som yrkesaktive enn 1960-tellingen

7. Den yrkesaktive befolkningens sammensetning. Kildekritikk

Når man gjennom tellingen har brakt antall yrkesaktive personer på det rene, skal disse klassifiseres etter de kriterier man mener er av interesse. De kjennemerker som folketellingene har lagt størst vekt på for analyse av yrkesbefolkningens sammensetning, er næring, yrke og yrkesstatus. Alle disse kjennemerker er igjen strukturert etter alder, ekteskapelig status osv. Denne grupperingen gjøres under bearbeidelsen av skjemaene.

Næringsgrupperingen ble både i 1960- og 1970-tellingen foretatt på grunnlag av 1960-utgaven av "Standard for næringsgruppering i offentlig norsk statistikk". Gruppering etter næring blir gjort på mange områder av statistikken, ikke bare i folketellingene, men også i bedriftstellingene, sysselsettingsstatistikken, produksjonsstatistikken, nasjonalregnskapsopstillinger osv.

Prinsipielt er det bedriftene (offentlige og private) eller naturlig avgrensede enheter som ikke driver økonomisk næringsvirksomhet, som blir klassifisert. I grupperingsstandarder som ble brukt ved tellingene i 1960 og 1970, er bedriftene klassifisert i næringsgrupper som symboliseres med tresifrede kodenumre (eks. 202 Mjølkeforedling). Næringsgruppene er samlet i næringsgrener, som symboliseres med to-sifrede kodenumre (eks. 20 Næringsmiddelindustri). Næringsgrenene er videre samlet i næringer som symboliseres med store bokstaver (eks. F. Industri).

Ved folketellingene er det personer som skal klassifiseres etter den næringsgruppe de tilhører. Dette skjer ved at personen henføres til den bedrift eller annen enhet der vedkommende har sitt arbeid. Opplysninger om dette er gitt i folketellingskjemaet. Det er nærliggende å anta at de personer som oppgir at de har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold (er yrkesaktive),

også gir riktige opplysninger om det arbeid som utføres og den bedrift eller annen enhet man arbeider i. Måten man gjør dette på, har neppe endret seg fra 1960 til 1970.

Ved folketellingen i 1960 var det opplysningene i kolonne C og D i skjemaet som lå til grunn for klassifisering etter næringsgruppe. På 1970-skjemaet var det pkt. 13 og 14. Spørsmålene er svært ensartede på de to skjemaene, og bør ikke ha gitt grunnlag for noen problemer ved utfyllingen.

Spørsmål C og D i 1960 og 13 og 14 i 1970 utfyller hverandre. Personen selv skulle oppgi virksomhetens art, gårdsbruk, møbelfabrikk osv. Dessuten ble det oppgitt navn på bedriften eller virksomheten. Dette navnet kunne da normalt gjenfinnes i Byråets bedriftsregister, der virksomhetene er klassifisert etter næring. I tvilstilfelle kunne dermed personen henføres til samme klasse som den bedrift der vedkommende arbeide, og opplysningen om virksomhetens art kunne kontrolleres mot bedriftens næringsgruppe.

Selv om det foran er antatt at folketellingsskjemaene har kunnet bearbeides på en måte som gjør at opplysningene om tallet på yrkesaktive fra 1960 kan sammenliknes med dem fra 1970, bør man også vurdere om Byråets definisjoner av andre begreper har gitt grunn til forstyrrelser i bildet, eller om folk kan ha oppfattet spørsmålene på en annen måte i 1960 enn i 1970. Denne problemstilling er særlig aktuell for befolkningens fordeling på næringsgrupper, og derfor vil bare dette spørsmål bli behandlet her.

Befolkningen i jordbruk, skogbruk og fiske har i folketellingene medført enkelte statistiske problemer. Noen av disse er allerede behandlet i avsnitt A.3 hva gjelder registrering av gifte kvinners og hjemmeværende barns deltakelse i gårdsarbeidet. Et annet problem gjelder spørsmålet om hvorledes menn oppfatter sin stilling når det gjelder "attåt næringer" til jordbruket.

Spørsmålstillingen i tellingsskjemaene er grei nok, men ikke helt lik i 1960 og 1970. I 1960 skulle personer med hovedyrke oppgi (A) hva slags arbeid de hadde, og (C+D) virksomhetens art og navn. I 1970 skulle alle personer som hadde utført inntektsgivende arbeid, oppgi bedriftens navn og art (13 + 14).

I begge tilfelle vil man stå overfor spørsmålet om hva personer som er knyttet til mer enn én bedrift, oppfatter som sitt viktigste arbeid. En mann kan godt tenkes å oppfatte seg selv som gårdbruker, selv om han har hatt større kontantinntekter fra skogbruk, fiske, veiarbeid eller industriarbeid osv.

Man kan godt tenke seg at det her har skjedd en holdnings- endring mellom 1960 og 1970. Folk som førte seg opp som jordbrukere i 1960, selv om de hadde størst inntekt fra andre næringer, ville muligens i 1970 føre seg opp med det som da var deres viktigste kilde til livsopphold. Også selve 1970-skjemaets utforming oppfordrer til en viss grad til en slik praksis sammenliknet med 1960-skjemaet. Det er imidlertid ingen grunn til mistanke om at disse forhold har påvirket tellingsresultatene så sterkt at man bør la være å foreta sammenlikninger.

B. BEFOLKNINGENS DELTAKELSE I YRKESLIVET

1. Innledning

Befolkningens deltakelse i yrkeslivet varierer alt etter hvilken situasjon i livet man befinner seg i.

Barn og ungdom i skolealderen deltar ikke i yrkeslivet slik dette er definert her. Selv om eldre skoleungdom ofte tjener litt penger på arbeid utenom skoletiden og i ferien, blir de ikke regnet som yrkesaktive.

Den gang man bare hadde 7 års obligatorisk skole, ble 15 år regnet som nedre grense for når man kunne regnes som yrkesaktiv. Ved folketellingen i 1970 har man satt 16 år som nedre grense for hvilke personer som kan høre med til den yrkesaktive befolkning.

Men ikke alle mellom 16 og 20 år er yrkesaktive. Stadig flere er under skoleutdanning i disse årene. For mange fortsetter utdannelsen oppover mot 25 og 30 år. I disse aldersgrupper må man derfor vente at yrkesaktiviteten er mindre enn i de høyere aldersgrupper.

Når folk blir eldre, blir gjerne deres deltakelse i yrkeslivet mindre enn i yngre år. Dette kan ha mange årsaker. Fysisk og psykisk er det mange som svekkes ikke bare i høy alder, men alt i 50-60 års alderen. Manglende tilpasningsdyktighet til arbeidsmarkedet setter noen utenfor i yrkeslivet. Eldre som er barnløse eller har voksne barn og mindre økonomiske forpliktelser, kan også tenkes å være mindre interessert i fullt inntektsgivende arbeid.

Alderstrygd uten behovsprøving som ble innført i slutten av femtiårene, utvidede muligheter til uføretrygd og innføring av folke- trygd i 1967 har også økt eldre folks muligheter til å være mindre

yrkesaktive, eller til og med å forlate arbeidslivet på tidligere tidspunkt. Det samme gjør senkingen av pensjonsalderen fra 70 til 67 år og enda lavere i visse tilfelle. Denne forandring fant imidlertid først sted 1. januar 1973 og kan ikke ha bidradd til å senke yrkesaktiviteten ved siste folketelling.

Heller ikke blant dem som er i de midlere aldersgrupper, er det alle som har "inntekt av eget arbeid" som viktigste kilde til livsopphold. Blant mennene er det alltid noen som faller utenfor yrkeslivet på grunn av sosiale tilpasningsvansker og av andre grunner. Noen er syke eller fysisk uføre slik at det ikke er mulig å delta i arbeidslivet. Også forhold ved arbeidslivet bidrar til at det ikke finnes plass til alle potensielle arbeidstakere.

Blant kvinner som ikke deltar i yrkeslivet, kan man finne de samme årsaker som for mennene. Dessuten spiller det sosiale rollemønster inn. Ikke alle yrker "passer" for kvinner, og de har derfor ikke de samme muligheter på arbeidsmarkedet som menn. Gifte kvinner og kvinner med små barn har ofte små muligheter til å delta i yrkeslivet, selv om de skulle ønske det. Mange kvinner har lavere utdannelsesnivå og manglende erfaring fra arbeidslivet, noe som reduserer deres muligheter til å få tilfredsstillende arbeid. Av disse og flere andre grunner vil mange kvinner ikke være yrkesaktive i den forstand som yrkesaktivitet er definert i denne artikkelen.

Disse forhold i yrkeslivet vil bli beskrevet i dette kapittel. Man vil også vise hvorledes befolkningens deltakelse i yrkeslivet har forandret seg mellom de siste folketellingene. Helst skulle man også foretatt en analyse av årsakene til de forandringer man observerer. Man mangler imidlertid gode nok teorier til dette, og dataene fra folketellingene er ikke fullstendige nok til en uttømmende analyse. Årsaksforholdene kan derfor bare kommenteres for visse deler av problemet. En beskrivelse av forholdene på grunnlag av foreliggende data kan allikevel være av stor interesse, fordi den bidrar til å øke forståelsen omkring de problemer som knytter seg til befolkningens deltakelse i yrkeslivet.

2. Størrelsen på yrkesbefolkningen og øking 1946-1970

Tabell 1 viser folketallets og den yrkesaktive befolknings øking i perioden 1946 til 1970. For lettere å kunne sammenlikne tallene for de ulike grupper, er tallene også sett i forhold til et utgangspunkt på 100 prosent i 1946. Man ser at det totale folketall i hele landet

økte til 122,7 prosent. Den totale yrkesbefolkning økte imidlertid ikke på langt nær så sterkt (104,0 prosent). Mellom 1960 og 1970 økte den yrkesaktive befolkning med 1,2 prosentpoeng når samme definisjon på yrkesaktive personer brukes.

Tabell 1 viser også at det er mennenes innsats i yrkeslivet som er gått tilbake. Det relative tall økte til 105,2 i 1960, men sank i 1970 til et nivå lavere enn i 1950.

Tabell 1. Folkemengde og yrkesbefolkning. Hele landet. 1946-1970
Population and economically active population. The whole country. 1946-1970

År Year	Folkemengde Population		Yrkesbefolkning		Economically active population			
	I alt Total	Pst. P.c.	I alt Total	Pst. P.c.	Menn Males		Kvinner Females	
					I alt Total	Pst. P.c.	I alt Total	Pst. P.c.
1946 ...	3 156 950	100,0	1 368 421	100,0	1 031 582	100,0	336 839	100,0
1950 ...	3 278 546	103,9	1 388 144	101,4	1 059 894	102,7	328 250	97,5
1960 ...	3 591 234	113,8	1 406 358	102,8	1 084 875	105,2	321 483	95,4
1970 A ¹⁾	3 874 133	122,7	1 423 480	104,0	1 048 281	101,6	375 199	111,4
1970 B ²⁾	3 874 133	122,7	1 462 159	106,9	1 057 765	102,5	404 394	120,1

1) Tallene for yrkesbefolkningen på linje 1970 A er de som definisjonsmessig svarer best til tallene fra tidligere tellinger. 2) Tallene for yrkesbefolkningen på linje 1970 B omfatter yrkesbefolkningen slik den er definert i Folketelling 1970.

1) *The data on the economically active population on line 1970 A are those which correspond best to the definition in previous censuses. 2) The data on the economically active population on line 1970 B comprise the economically active population according to the definition in the 1970 census.*

Kvinnenes antall i yrkeslivet gikk både absolutt og relativt tilbake mellom 1946 og 1960. Dette kan muligens skyldes definisjons- og registreringsmessige problemer, særlig for gifte kvinner i jordbruket. Mellom 1960 og 1970 har man imidlertid sammenliknbare tall etter noenlunde ensartede definisjoner. Da økte kvinnenes deltakelse i yrkeslivet sterkt, fra 95,4 til 111,4 prosentpoeng.

Den svake øking i den yrkesaktive befolkningen sammenliknet med hele befolkningen kan ha flere årsaker som vil bli nærmere vurdert siden. En enkel forklaring kan være at det er antallet barn og eldre som har økt sin andel av befolkningen så sterkt at det ikke er naturlig at det samtidig finner sted samme relative øking i yrkesbefolkningen. Denne mulighet er undersøkt i tabell 2.

Som man kan vente viser tallene i tabell 2 at den yrkesaktive befolknings andel av totalbefolkningen er sunket i hele etterkrigstiden (kolonne 2). At dette ikke bare skyldes økingen i antall eldre og barn framgår av kolonne 4. Her er hele den yrkesaktive befolkning mellom 15 (16) og 69 år beregnet i forhold til hele befolkningen mellom 15 (16) og 69 år. Man finner at yrkesfrekvensen¹⁾ i denne aldersgruppen økte til 59,9 prosent i 1950. Siden har den vært synkende og var nede i 55,5 prosent i 1970 (57,0 prosent etter 1970-tellingens definisjon av en yrkesaktiv person).

Tabell 2. Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser. Hele landet. 1946 - 1970 *Economically active population and activity rates. The whole country. 1946 - 1970*

År Year	Hele yrkesbefolkningen <i>The whole economically active population</i>		Yrkesbefolkning 15 (16) - 69 år <i>Economically active population 15 (16) - 69 years</i>					
	I alt <i>Total</i>	I prosent av hele folke- mengden <i>As per- centage of the total population</i>	I alt <i>Total</i>	Yrkes- fre- kvens <i>Acti- vity rate</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	Yrkes- fre- kvens <i>Acti- vity rate</i>	Yrkes- fre- kvens <i>Acti- vity rate</i>
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1946 ...	1 368 421	43,3	1 333 886	59,2	1 004 451	90,6	329 435	28,8
1950 ...	1 388 144	42,3	1 360 318	59,9	1 037 355	92,2	322 963	28,2
1960 ...	1 406 358	39,2	1 382 318	57,4	1 065 189	88,6	317 129	26,3
1970 A ¹⁾	1 423 480	36,7	1 410 735	55,5	1 037 872	81,5	372 863	29,4
1970 B ²⁾	1 462 159	37,7	1 449 414	57,0	1 047 356	82,3	402 058	31,6

1), 2) Se note 1 og 2 til tabell 1.

1), 2) See note 1 and 2 to table 1.

Kolonne 6 og 8 viser at etter denne beregningsmåte er det mennenes deltakelse i yrkeslivet som er gått tilbake, mens kvinnes andel har økt.

Som en hovedkonklusjon kan man ut fra folketellingens datagrunnlag slå fast at antall personer med yrke i etterkrigstiden har økt langt svakere enn folkemengden sett under ett. For mennene har yrkesaktiviteten gått tilbake mellom 1960 og 1970 også målt i absolutte tall. Dette er kompensert ved en økende kvinnelig deltakelse i yrkeslivet.

De personer som i tabell 1 og 2 og i senere tabeller er regnet som yrkesbefolkning (yrkesaktive, personer med yrke), er dem som ved folketellingene har oppgitt at de "har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold".

1) Med yrkesfrekvens er ment antall yrkesaktive i en gruppe i prosent av alle personer i gruppen.

I tabell 1 er vist tall for hele yrkesbefolkningen, altså alle (uansett alder) som har oppgitt at de har vært yrkesaktive. I kolonne 3 - 8 i tabell 2 er bare tatt med de yrkesaktive personer som i 1970-tellingen var mellom 16 og 69 år (pr. 31/12 1970) og for tidligere tellinger mellom 15 og 69 år (på tellingstidspunktet).

3. Yrkesfrekvenser i ulike aldersgrupper 1950-1970

Blant de forhold som er av interesse å undersøke er yrkesfrekvensen i ulike aldersgrupper av befolkningen. Yrkesfrekvensen viser hvor stor andel av befolkningen i den gitte gruppe, som er yrkesaktiv. Indirekte får man da opplysninger om hvor stor andel som ikke deltar i yrkeslivet, men får sitt utkomme som trygdet, hjemmearbeidende husmor osv. eller som er forsørget av en yrkesaktiv person.

Når tall over yrkesbefolkningen fra 1960-tellingen og tidligere tellinger i en rekke etterfølgende tabeller settes ved siden av data fra 1970, må man være oppmerksom på at 1970-tallene bygger på en definisjon som gir et større tall for den totale yrkesbefolkningen enn definisjonen ved tidligere tellinger. For hele yrkesbefolkningen gjelder dette ca. 38 500 personer som er for meget i forhold til 1960-tellingen. Av disse var det ca. 9 500 personer som avtjente vernepliktstjeneste, noen under 20 år, andre over. Resten var gifte kvinner med arbeid som familiemedlem i familiebedrift.

I en generell kommentar til tabell 3 kan man først anføre at yrkesaktiviteten varierer med alderen, og at yrkesaktiviteten er langt mindre for kvinner enn for menn, 31,6 prosent for kvinnene i aldersgruppen 16 - 69 år i 1970 mot 82,3 prosent for mennene.

Mer interessant enn å beskrive yrkesfrekvensene for ett år, er det å sammenlikne hvordan forholdene har forandret seg over et lengre tidsrom. For det første kan man da konstatere at frekvensene i 1960 var lavere enn i 1950. I 1970 var de enda lavere enn i 1960 for totalbefolkningen og for menn. Dette på tross av tidligere nevnte definisjoner som gir et definisjonsmessig større tall i 1970 enn i 1960. Yrkesfrekvensen for kvinner derimot var steget fra 1960 til 1970.

Tabell 3. Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn og alder. Personer 15 (16)-69 år. Hele landet. 1950, 1960 og 1970 *Economically active population and activity rates in groups by sex and age. Persons 15 (16)-69 years. The whole country. 1950, 1960 and 1970*

Alder Age	Yrkesbefolkning			Yrkesfrekvens		
	<i>Economically active population</i>			<i>Activity rate</i>		
	I alt Total	Menn Males	Kvinner Females	I alt Total	Menn Males	Kvinner Females
1950						
15 - 19 år <i>years</i> ..	123 436	75 127	48 309	60,4	72,3	48,1
20 - 24 " " ..	159 488	101 969	57 519	69,5	86,8	51,3
25 - 29 " " ..	166 186	125 919	40 267	63,5	94,7	31,3
30 - 39 " " ..	304 374	253 634	50 740	59,3	98,2	19,9
40 - 49 " " ..	269 024	216 717	52 307	59,8	98,0	22,9
50 - 59 " " ..	218 435	170 359	48 076	59,5	96,1	25,3
60 - 69 " " ..	119 375	93 630	25 745	48,6	82,3	19,5
I alt <i>Total</i>	1 360 318	1 037 355	322 963	59,9	92,2	28,2
1960						
15 - 19 år <i>years</i> ..	127 376	72 659	54 717	48,2	53,7	42,5
20 - 24 " " ..	136 531	87 677	48 854	65,1	81,9	47,7
25 - 29 " " ..	120 136	95 122	25 014	60,5	94,3	25,6
30 - 39 " " ..	282 973	238 619	44 354	59,0	98,1	18,8
40 - 49 " " ..	298 756	245 844	52 912	59,6	97,9	21,2
50 - 59 " " ..	257 933	201 121	56 812	60,1	96,0	25,9
60 - 69 " " ..	158 613	124 147	34 466	48,4	80,3	19,9
I alt <i>Total</i>	1 382 318	1 065 189	317 129	57,4	88,6	26,3
1970						
16 - 19 år <i>years</i> ..	79 497	44 527	34 970	33,1	36,2	29,8
20 - 24 " " ..	199 110	126 044	73 066	63,8	78,3	48,4
25 - 29 " " ..	164 235	120 411	43 824	63,4	90,2	34,9
30 - 39 " " ..	247 372	195 565	51 807	61,7	96,3	26,2
40 - 49 " " ..	300 736	223 959	76 777	64,2	94,8	33,0
50 - 59 " " ..	294 430	212 787	81 643	61,4	89,9	33,6
60 - 69 " " ..	164 034	124 063	39 971	42,8	69,1	19,6
I alt <i>Total</i>	1 449 414	1 047 356	402 058	57,0	82,3	31,6
Beregnet etter samme definisjon av yrkesbefolkningen som i tidligere tellinger <i>Estimated according to the same definition of economically active population as in previous censuses</i>				55,5	81,5	29,4

At yrkesfrekvensen totalt sett har gått tilbake, er ikke så overraskende. Den obligatoriske skoletiden er lengre enn før, og langt flere ungdommer enn tidligere er under videreutdannelse nå enn før. Største tilbakegang finner man da også i aldersgruppen 15 (16) - 24 år. Trygde-systemet er gradvis forbedret (men aldersgrensen for trygd ble ikke senket før etter folketellingen i 1970). At dette forklarer noe av nedgangen i yrkesfrekvensen, ser man av tabell 3.

For alle mellom 15 (16) og 19 år sank yrkesfrekvensen drastisk mellom 1950 og 1970, fra 60,4 prosent til 33,1 prosent. For alle mellom 60 og 69 år sank også yrkesfrekvensen vesentlig, fra 48,6 prosent til 42,8 prosent.

Ser man på kvinnes yrkesfrekvens, så gikk denne også tilbake for gruppen 15-69 år mellom 1950 og 1960, og i nesten alle de ulike aldersgrupper. I 1960-årene snudde denne tendens. Fram til 1970 steg kvinnes yrkesfrekvens i alle aldersgrupper unntatt i den høyeste og i den laveste som består av den mest utdanningsintensive periode. Kvinnes deltakelse i yrkeslivet vil bli spesielt behandlet i neste avsnitt.

Tabell 3 viser at det er en vesentlig nedgang i yrkesfrekvensen for mennene i alle aldersgrupper. Det er mennenes reduserte yrkesaktivitet som påvirket utviklingen slik at yrkesaktiviteten for totalbefolkningen var lavere i 1970 enn ved tidligere folketellinger. Hva som er den egentlige årsak til dette er vanskelig å vite, og dataene fra folketellingen kan ikke gi noe fullstendig svar på dette årsaksproblem.

En del av svaret finner man imidlertid i dataene i tabell 5. Her ser man at gruppen ugifte menn med yrke gikk tilbake fra 292 827 til 250 768 personer mellom 1960 og 1970. Dette førte til at yrkesfrekvensen for ugifte menn gikk ned fra 74,5 til bare 63,7 prosent. Men folketellingsdataene alene gir bare små muligheter til forklaring på hvorfor yrkesaktiviteten blant ugifte menn gikk så mye mer tilbake enn blant gifte menn. Heller ikke gir de noen forklaring på hvorfor gruppen ugifte menn har en yrkesfrekvens som er så meget lavere enn for gifte menn.

Man kan nødvendigvis ikke utelukke at man her står overfor et skinnproblem (pseudo - problem) skapt av at registreringen ved folketellingen i 1970 ikke gav et så "sant" bilde av virkeligheten som man ønsker og venter. De kildekritiske vurderinger som er gjort, tyder imidlertid på at man bør godta resultatene fra 1970-tellingen som like "sanne" som resultatene fra 1960-tellingen. Man bør derfor ikke avvise denne nedgang med at den skyldes selve datagrunnlaget.

En del av nedgangen i yrkesfrekvensen skyldes som før nevnt den forlengede utdannelsesetid i de lavere aldersgrupper. Noe kan også forklares ved de forbedrede muligheter for trygd som ble innført i slutten av femtiårene og i sekstiårene. Hvor stor del av nedgangen som kan forklares med disse faktorer, er det imidlertid umulig å bestemme ved hjelp av folketellingens data.

Det er rimelig å anta at en del av nedgangen også skyldes andre faktorer som vi ikke riktig vet hva er, men som vel henger sammen med inntektsøkningen og endringer i produksjonsforholdene og i de sosiale forhold. Spørsmålet blir ytterligere belyst i avsnitt 4, 5 og 6 i dette kapittel, uten at det er mulig å komme fram til et fullstendig svar.

4. Yrkesaktive kvinner 1950-1970

Kvinnenes lavere deltakelse i arbeidslivet har en rekke ulike årsaker som ikke kan gis en uttømmende behandling her. Enklest kan årsakene rommes i nøkkelordet kjønnsroller, men heller ikke disse har vært de samme bestandig. Kvinnenes deltakelse i arbeidslivet henger også sammen med konjunktorene og forholdene ellers på arbeidsmarkedet. I dette avsnitt skal man bare beskrive kvinnenes yrkesaktivitet etter alder og ekteskapelig status. I et senere avsnitt vil fordelingen på ulike næringer bli behandlet.

Tabell 4. Kvinnelig yrkesbefolkning i prosent av hele yrkesbefolkningen. Hele landet. 1900-1970 *Economically active females as percentage of the total economically active population. The whole country. 1900-1970*

1900	1910	1920	1930	1946	1950	1960	1970 A ¹⁾	1970 B ²⁾
30,5	29,8	27,8	27,0	24,6	23,6	22,9	26,4	27,7

1), 2) Se note 1 og 2 til tabell 1.

1), 2) See note 1 and 2 to table 1.

Tabell 4 viser at i hele dette hundreåret opp til 1960 var kvinnenes andel av yrkesbefolkningen minkende. Mellom 1960 og 1970 har det skjedd en markert forandring, med øket yrkesdeltakelse fra 22,9 prosent til 27,7 prosent (26,4) av den totale yrkesbefolkning. Men fortsatt er kvinnenes yrkesdeltakelse lav sammenliknet med mennenes.

Både mennenes og kvinnenes yrkesfrekvenser varierer etter hvilken situasjon i livet de befinner seg i. For kvinnene har det tradisjonelt vært slik at de har hatt sin høyeste yrkesfrekvens før de er 25 år, som er årene før de gifter seg eller før de får barn. Deretter er det en nedgang i yrkesfrekvensen opp til førtiårene. I førti- og femtiårene øker yrkesfrekvensen litt, men ligger i disse aldersgrupper langt lavere enn i aldersgruppen 20-24 år. I alle aldersgrupper ligger kvinnenes yrkesfrekvens vesentlig lavere enn mennenes (tabell 3).

Som for mennene, sank kvinnenes yrkesaktivitet for aldersgruppen under 25 år opp til 1970. Særlig drastisk var tilbakegangen mellom 1960 og 1970 for aldersgruppen 15 (16)-19 år. I denne aldersgruppen nærmet kvinnenes yrkesfrekvens seg frekvensen for menn. Allikevel må man anta at kjønnsrollemønsteret slår ut også i denne aldersgruppen, fordi man fra annen statistikk vet at kvinnene søker videre utdannelse i mindre grad enn menn.

Tabell 5. Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn, ekteskapelig status og alder. Personer 15 (16)-69 år. Hele landet. 1950, 1960 og 1970
Economically active population and activity rates in groups by sex, marital status and age. Persons 15 (16)-69 years. The whole country. 1950, 1960 and 1970

Alder Age	Yrkesbefolkning				Yrkesfrekvens Activity rate						
	<i>Economically active population</i>				Menn Males		Kvinner Females				
	Ugifte menn <i>Un-married men</i>	Kvinner Females			I alt Total	Of which: Un-married	I alt Total	U- gifte Un-married	Gifte Marr-ied	Før gifte Previ- ously marr-ied	
		Ugifte <i>Un-married</i>	Gifte <i>Married</i>	Før gifte <i>Previ- ously married</i>							
1950											
15-24 år years	163 096	101 575	3 872	381	80,0	78,8	49,8	59,4	9,4	63,1	
25-49 " "	161 377	98 845	27 315	17 154	97,4	92,8	23,4	73,1	6,1	66,4	
50-69 " "	33 234	41 960	7 717	24 144	90,7	83,0	22,9	61,2	4,0	39,8	
I alt Total	357 707	242 380	38 904	41 679	92,2	85,0	28,2	64,7	5,7	47,7	
1960											
15-24 år years	138 433	92 764	10 188	619	66,2	63,2	44,8	53,4	18,0	58,0	
25-49 " "	114 924	56 094	50 394	15 792	97,4	91,4	20,9	75,8	10,4	66,5	
50-69 " "	38 935	44 705	18 580	27 993	89,3	80,0	23,3	61,3	7,4	40,4	
I alt Total	292 292	193 563	79 162	44 404	88,6	74,5	26,3	60,4	10,0	47,2	
1970 ¹⁾											
16-24 år years	130 973	80 612	26 532	892	60,0	54,6	40,3	44,3	31,5	42,4	
25-49 " "	86 735	39 899	117 902	14 607	94,3	83,8	31,0	76,7	24,7	54,1	
50-69 " "	32 958	31 862	65 470	24 282	80,9	65,3	27,2	54,0	21,5	29,2	
I alt Total	250 666	152 373	209 904	39 781	82,3	63,7	31,6	52,0	24,3	35,4	

1) Ved folketellingen i 1970 ble også gifte kvinners arbeid som familiemedlem i familiebedrift regnet som yrkesaktivitet. Dette var ikke tilfelle ved tidligere tellinger. Til sammen utgjorde denne gruppe gifte kvinner 29 195 personer. Hvis disse ikke var regnet med i tallet på yrkesaktive i 1970 (slik at tallene ble mest mulig sammenliknbare med tallene for 1950 og 1960), ville yrkesfrekvensen for kvinner i alt ha blitt redusert fra 31,6 prosent til 29,4 prosent. For gifte kvinner ville frekvensen ha blitt redusert fra 24,3 prosent til 20,9 prosent. Dette er allikevel en dobbelt så høy yrkesfrekvens for gifte kvinner i 1970 som i 1960.

1) *Work done by married women as unpaid family worker is considered as economic activity in the 1970 census, but not in the preceding censuses. In the 1970 census there are 29 195 unpaid family workers among the married women who are included in the economically active population. Exclusive of these family workers, the activity rate for the total number of women would have been reduced from 31.6 per cent to 29.4 per cent in 1970. For married women the rate would have been reduced from 24.3 per cent to 20.9 per cent. Nevertheless, this is twice the activity rate for married women in 1960.*

Som nevnt i forrige avsnitt er mennenes yrkesfrekvens i aldersgruppen 15 (16)-69 år gått tilbake mellom 1960 og 1970, fra 88,6 prosent til 82,3 (81,5) prosent. Samtidig økte kvinnenes yrkesfrekvens fra 26,3 prosent til 31,6 (29,4) prosent. Dette medførte at yrkesandelen for alle mellom 15 (16) og 69 år bare sank fra 57,4 prosent til 57,0 (55,5) prosent mellom 1960 og 1970 (tabell 3).

Tabellen viser også at det er kvinnene over 24 år som har økt sin yrkesfrekvens så sterkt at det endrer totalbildet. Man kan derfor anta at det er de gifte kvinner som er mer yrkesaktive enn før. Dette framgår av tabell 5.

Tabell 5 viser også at gifte kvinners yrkesaktivitet var liten i 1950. Fram til 1960 var det en viss øking, særlig for aldersgruppen 15-24 år. I 1970 var yrkesfrekvensen 24,3 prosent blant gifte kvinner 16-69 år, om lag 4 ganger så stor som i 1950. Økingen i gifte kvinners yrkesaktivitet var betydelig i alle aldersgrupper.

5. Delvis yrkesaktive. 1970

Alle mennesker arbeider på en eller annen måte. Noen personer får lønn for sitt arbeid, andre ikke. I dette avsnitt skal data som også omfatter personer med inntektsgivende arbeid, men som ikke er regnet til yrkesbefolkningen, omtales. Disse personer vil man kalle delvis yrkesaktive, fordi betegnelsen yrkesaktiv person i denne artikkel bare blir brukt om dem som har "inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold".

Tallene fra 1970-tellingen i tabell 6 viser at man i befolkningen har grader av "yrkesaktivitet". Nederste linje i tabellen viser at 37,7 prosent av befolkningen etter den brukte definisjon i denne artikkel, var yrkesaktive. Bare 30,6 prosent av befolkningen var imidlertid heltidsarbeidende.

Samtidig viser tabellen at det er mange personer som er delvis yrkesaktive. I alt 36,6 prosent av befolkningen hadde på årsbasis inntektsgivende arbeid 1 000 timer eller mer. Tilsvarende andel var 53,5 prosent for menn og 19,8 prosent for kvinner. Dette er litt færre enn dem som oppgav at de hadde inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold.

Til sammen 4,3 prosent av befolkningen utførte ifølge folketellingsdataene mellom 500 og 999 arbeidstimer, mens ytterligere 3,1 prosent arbeidet mellom 100 og 499 timer. I disse gruppene av personer er det verd å merke seg at det er langt flere kvinner enn menn som har deltidsarbeid eller bare arbeider en kortere tid av året.

Tabell 6. Personer 16 år og over med inntektsgivende arbeid hele eller en del av perioden 1/11 1969-31/10 1970 etter kjønn og arbeidstid i perioden. Hele landet¹⁾ *Persons 16 years and over with economic activity the whole or a part of the period 1 November 1969-31 October 1970 by sex and working hours during the period. The whole country¹⁾*

Arbeidstid <i>Working hours</i>	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I prosent av hele folkemengden <i>As per- centage of the total population</i>		
				I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>
Folkemengde <i>Population</i>	3 874 133	1 926 148	1 947 985	100,0	100,0	100,0
Personer 16 år og over med inntekts- givende arbeid i perioden <i>Persons 16 years and over with economic ac- tivity in the pe- riod</i>	1 720 787	1 135 044	585 743	44,4	58,9	30,1
1 000 arbeids- timer og mer <i>1 000 working hours and more</i>	1 415 714	1 030 874	384 840	36,6	53,5	19,8
Av dette: <i>Of which:</i>						
Heltidsar- beid ²⁾ <i>Full- time²⁾</i>	1 185 793	909 026	276 767	30,6	47,2	14,2
500-999 arbeids- timer	166 103	52 730	113 373	4,3	2,7	5,8
100-499 arbeids- timer	121 414	45 562	75 852	3,1	2,4	3,9
Under 100 ar- beidstimer	17 387	5 758	11 629	0,4	0,3	0,6
Uoppgitt arbeids- tid <i>Working hours not re- ported</i>	169	120	49	0,0	0,0	0,0
Yrkesbefolkning <i>Economically ac- tive population</i> .	1 462 159	1 057 765	404 394	37,7	54,9	20,8

1) Tabellen omfatter personer med inntektsgivende arbeid i perioden og som er med i Folketelling 1970. 2) Personer som i perioden hadde mindre enn i alt én måneds sykefravær, og ellers - bortsett fra ferie - arbeidet full dag hele perioden, er regnet å ha hatt heltidsarbeid.

1) *The table comprises persons with economic activity in the period and who are covered by the Population Census 1970. 2) Persons who were working full time all the period, apart from vacation and sick-leave of less than one month, are considered having full-time work.*

Tabell 11 i folketellingshefte II gir nærmere opplysninger om alle personer med inntektsgivende arbeid, fordelt på kjønn, næring, arbeidstid og fylke. Oppgaver gis også i tabell 3 i kommuneheftene. I denne artikkel utelates en nærmere analyse av disse data, blant annet fordi kontrollundersøkelsen som Byrået utførte på utvalgsbasis like etter folketellingen, tyder på at folketellingsresultatene ikke er gode nok for de delvis yrkesaktive personer. Det er sannsynlig at folketellingen gir en vesentlig underdekning av delvis yrkesaktive personer. Trolig hadde langt flere enn tabell 6 viser, mindre enn 1 000 arbeidstimer i 12-måneders perioden før tellingstidspunktet. Underdekningen er ifølge kontrollundersøkelsen særlig stor i gruppen "under 500 arbeidstimer årlig".

6. Geografiske variasjoner i yrkesfrekvensene. 1970

I foregående avsnitt er benyttet tall for yrkesaktives antall og yrkesfrekvenser for hele landet sett under ett. Etersom næringslivet og yrkesmulighetene ikke er de samme alle steder i landet, må man vente at yrkesfrekvensene også varierer fra sted til sted.

For å undersøke dette nærmere kan man splitte tallene for hele landet opp på mindre geografiske enheter. I tabell 7 er dette gjort på fylker og landsdeler. En oppsplitting på større byregioner og utkantkommuner vil trolig gi mer interessante resultater for folk som er interessert i sosialpolitiske spørsmål om individenes muligheter på arbeidsmarkedet. Dette blir ikke gjort i denne artikkel.

Mens gjennomsnittlig 57,0 prosent av hele befolkningen mellom 16 og 69 år var yrkesaktive i 1970, varierte yrkesfrekvensene mellom landsdelene for denne aldersgruppen fra 58,1 prosent på Østlandet til 55,3 prosent på Sørlandet/Rogaland. Nord-Norge og Trøndelag ligger på omtrent samme nivå med 55,5 prosent. Mennenes yrkesfrekvens varierer forholdsvis lite mellom landsdelene.

Igjen er det altså kvinnes deltakelse i yrkeslivet som er så ulik i de enkelte fylker og landsdeler at det gir seg utslag på totaltallene. Hvorvidt dette skyldes at kvinnes interesse for yrkesaktivt arbeid varierer fra fylke til fylke, eller om det skyldes at arbeidsmulighetene for kvinner er dårligere i noen fylker enn i andre, kan dataene fra folketellingen ikke gi beskjed om.

Tabell 7. Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn. Personer 16-69 år. Fylker. 1970 *Economically active population and activity rates in groups by sex. Counties. 1970*

Fylke County	Alle personer 16-69 år <i>All persons 16-69 years</i>	Yrkesbefolkning <i>Economically active population</i>			Yrkesfrekvens <i>Activity rate</i>		
		I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>
Østfold	147 397	83 533	62 074	21 459	56,7	84,0	29,2
Oslo og Akershus	554 517	340 987	221 832	119 155	61,5	83,3	41,3
Hedmark	117 826	65 455	49 631	15 824	55,6	82,5	27,4
Oppland	112 292	63 904	47 329	16 575	56,9	83,2	29,9
Buskerud	132 569	74 379	55 459	18 920	56,1	83,3	28,7
Vestfold	114 919	61 655	47 032	14 623	53,6	81,8	25,5
Telemark	102 870	55 333	42 087	13 246	53,8	80,9	26,1
Østlandet i alt	1 282 390	745 246	525 444	219 802	58,1	83,0	33,9
Aust-Agder	51 434	27 907	21 115	6 792	54,3	80,9	26,8
Vest-Agder	79 015	43 627	32 736	10 891	55,2	82,2	27,8
Rogaland	171 530	95 314	70 934	24 380	55,6	82,5	28,5
Sørlandet/ Rogaland i alt	301 979	166 848	124 785	42 063	55,3	82,1	28,0
Bergen og Hordaland	239 874	135 131	96 669	38 462	56,3	81,4	31,8
Sogn og Fjordane	62 717	36 833	27 084	9 749	58,7	82,6	32,6
Møre og Romsdal	141 469	79 619	59 021	20 598	56,3	82,2	29,6
Vestlandet i alt	444 060	251 583	182 774	68 809	56,7	81,8	31,2
Sør-Trøndelag ..	153 051	85 359	62 524	22 835	55,8	81,7	29,9
Nord-Trøndelag ..	74 404	40 769	30 803	9 966	54,8	80,6	27,6
Trøndelag i alt	227 455	126 128	93 327	32 801	55,5	81,3	29,1
Nordland	153 354	83 553	63 787	19 766	54,5	80,3	26,7
Troms	86 290	48 720	36 578	12 142	56,5	81,5	29,3
Finmark	48 028	27 336	20 661	6 675	56,9	81,1	29,6
Nord-Norge i alt	287 672	159 609	121 026	38 583	55,5	80,8	28,0
Hele landet <i>The whole country</i>	2 543 556	1 449 414	1 047 356	402 058	57,0	82,3	31,6

Mest interessant for en videre analyse er det kanskje å studere litt nærmere de fylker som avviker mest fra landsgjennomsnittet. Her skiller Oslo/Akershus seg klart ut med hele 61,5 prosent yrkesaktive. Igjen er det kvinnenes høye yrkesfrekvens som påvirker totaltallet, idet 41,3 prosent av kvinnene er yrkesaktive. Den mannlige yrkesfrekvens er høy, men ikke noe vesentlig høyere enn landsgjennomsnittet. Både Buskerud og Oppland har en like høy yrkesfrekvens for menn som Oslo/Akershus. Østfolds menn har en høyere yrkesfrekvens enn Oslos.

Nærmest Oslo, men allikevel langt lavere, kommer Sogn og Fjordane og Bergen/Hordaland med henholdsvis 32,6 prosent og 31,8 prosent av kvinnene som yrkesaktive. Alle de andre fylkene har mindre enn 30 prosent yrkesfrekvens blant kvinnene. Den høye kvinnelige yrkesfrekvensen i Bergen/Hordaland kan trolig forklares med at Bergen som universitetsby og sentrum i den nest største landsdelen, gir gode muligheter for kvinnene til å finne en plass i arbeidslivet.

Sogn og Fjordanes høye kvinneandel i arbeidslivet er vanskeligere å finne en forklaring på, idet fylkets beliggenhet og næringsstruktur, gjør den høye kvinnelige yrkesfrekvensen noe uventet. Spørsmålet vil bli nærmere kommentert senere, men en mulig forklaring kan være at gifte kvinner i jordbruket ble regnet som yrkesaktive i stor utstrekning i 1970.

En rekke ulike demografiske faktorer bidrar til å påvirke yrkesfrekvensenes størrelse, men er ikke kommentert nærmere her. Kjønnsproporsjonen, antall kvinner pr. 1 000 menn, er en av dem. Skulle man ha foretatt en mer detaljert analyse av variasjonene i yrkesfrekvensene, måtte tallene ha vært justert for dette. Dette er unødvendig i denne forbindelse.

Bildet av yrkesbefolkningens geografiske variasjoner kan utdypes ytterligere ved å se på den fylkesvise fordeling av gifte og ugifte kvinner og ugifte menn i yrkeslivet. Denne del av befolkningen hadde ifølge avsnitt B.3 og 4 en forholdsvis lav yrkesfrekvens som folketellingsdataene ikke gav noen rimelig mulighet til å forklare. Derfor kan man undersøke om fylkesvise data om denne del av befolkningen kan belyse forholdene. Tabell 8 viser forholdene i noen av fylkene som i tabell 7 avvek mest fra landsgjennomsnittet og som ligger i ulike landsdeler. Disse fylker antas å være mest interessante for forståelsen av yrkesfrekvensenes regionale variasjoner og de forhold som derfor påvirker landsgjennomsnittet.

Tabell 8 viser at den høye yrkesfrekvensen blant kvinner i Oslo/Akershus gjelder alle grupper av kvinner, både gifte, ugifte og førgifte, og i alle aldersklasser. Ugifte menn derimot har en lavere yrkesfrekvens i Oslo/Akershus enn i de fleste andre fylker. Den lave yrkesfrekvens blant ugifte menn henger sikkert sammen med at forholdsvis mange menn er under utdanning i disse fylkene.

Indirekte følger av de lave yrkesfrekvenser for ugifte menn i Oslo/Akershus at gifte menn må ha en høy yrkesfrekvens.

Tabell 8. Yrkesbefolkning og yrkesfrekvenser i grupper for kjønn, ekteskapelig status og alder. Personer 16-69 år. Enkelte fylker. 1970 *Economically active population and activity rates in groups by sex, marital status and age. Persons 16-69 years. Some counties. 1970*

Fylke og alder <i>County and age</i>	Yrkesbefolkning <i>Economically active population</i>				Yrkesfrekvens <i>Activity rate</i>						
	U-gifte menn <i>Un-marr-ied men</i>	Kvinner <i>Females</i>			Menn <i>Males</i>		Kvinner <i>Females</i>				
		U-gifte <i>Un-marr-ied</i>	Giftede <i>Marr-ied</i>	Før giftede <i>Previ-ouslyly marr-ied</i>	I alt <i>Total</i>	Av dette: Ugifte <i>Of which: Un-marr-ied</i>	I alt <i>Total</i>	U-gifte <i>Un-marr-ied</i>	Giftede <i>Marr-ied</i>	Før giftede <i>Previ-ouslyly marr-ied</i>	
Oslo og Akershus											
16-24 år <i>years</i> ..	23 751	20 915	7 529	321	58,9	52,9	48,7	50,9	43,6	49,6	
25-49 år	18 152	13 647	33 773	5 806	93,9	84,3	41,9	86,3	33,0	65,0	
50-69 "	4 834	9 670	17 941	9 553	83,2	65,1	36,4	64,6	28,1	41,1	
I alt <i>Total</i> ..	46 737	44 232	59 243	15 680	83,3	63,3	41,3	61,5	32,3	47,8	
Aust-Agder											
16-24 år	2 947	1 514	505	19	62,6	57,6	38,9	43,3	29,7	50,0	
25-49 "	1 910	673	1 684	185	93,7	82,2	24,1	71,1	18,3	44,8	
50-69 "	948	724	1 122	366	77,3	62,0	23,2	49,0	17,5	21,9	
I alt	5 805	2 911	3 311	570	80,9	64,7	26,8	49,2	19,1	26,9	
Sogn og Fjordane											
16-24 år	3 779	1 973	439	9	59,2	55,6	38,6	43,3	25,7	47,4	
25-49 "	3 250	922	2 701	148	95,0	87,0	30,8	71,4	25,4	47,4	
50-69 "	1 670	1 017	2 212	328	82,9	73,8	31,3	52,6	27,9	21,7	
I alt	8 699	3 912	5 352	485	82,6	68,0	32,6	50,3	26,4	26,3	
Nordland											
16-24 år	9 022	4 057	1 147	30	58,3	54,0	33,5	37,4	24,4	37,0	
25-49 "	6 105	1 605	6 769	614	94,2	84,0	27,4	63,1	23,5	43,9	
50-69 "	1 862	985	3 622	937	77,8	62,2	21,7	40,2	19,5	20,6	
I alt	16 989	6 647	11 538	1 581	80,3	63,0	26,7	41,9	22,2	26,2	

Når tallene i tabell 8 og tabell 5 sammenliknes, finner man at kvinnene i Aust-Agder, Sogn og Fjordane og Nordland har lavere yrkesfrekvenser enn landsgjennomsnittet, bortsett fra gifte kvinner i Sogn og Fjordane. Dette forklarer at Sogn og Fjordane lå såpass høyt på kvinnes totale yrkesandel i tabell 7. Det er den nye registrering av gifte kvinner i jordbruket som yrkesaktive, som forklarer dette høye frekvenstall, og ikke noen annen fundamental forskjell i yrkesmulighetene for kvinner i Sogn og Fjordane i forhold til andre fylker.

I en total vurdering av tallene for yrkesfrekvenser i fylkene, kan det konkluderes med at tallene fordeler seg rundt landsgjennomsnittet uten å vise noen utpregede avvik i spesielle retninger. Det største avvik finnes i Oslo/Akershus, men dette avvik lar seg forklare med anerkjente samfunns-teorier. De øvrige avvik byr heller ikke på spesielle overraskelser.

7. Inntektstakere og ikke-inntektstakere. 1970

To av de hovedgrupper av personer man arbeider med i folketellingene er inntektstakere og ikke-inntektstakere (pkt. 11 i folketellingsskjemaet for 1970). Den største del av gruppen "Ikke-inntektstakere" er husmødre, barn under 16 år og voksen ungdom under utdanning. Mange av disse tilhører imidlertid den delvis yrkesaktive befolkning.

Den største gruppen blant inntektstakerne er yrkesaktive personer hvis andel og sammensetning er beskrevet foran. Disse har eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold.

Ettersom vi lever i et samfunn der folk må ha penger for å leve, kan det også være av interesse å undersøke nærmere de personer som folketellingene definerer som inntektstakere, men som ikke tilhører yrkesbefolkningen. Disse ble i 1970-tellingen registrert i følgende grupper etter viktigste kilde til livsopphold: 1) Pensjon, trygd, 2) Formue, lån, føderåd, leieinntekt, forpåktningsinntekt eller annen formuesinntekt og 3) Stipend, underhold fra andre eun privatpersoner. Ved de fleste bearbeidinger av dette materialet er gruppe 2 og 3 slått sammen. En analyse av disse grupper av personer kan også bidra til kontrollen av i hvilken grad man kan anta at yrkesbefolkningen er riktig registrert.

Folketelling 1960 gir bare små muligheter for å analysere gruppen "pensjon, trygd, formue m.v.". Av utrykt tabell nr. 61 (1960) kan man imidlertid se at om lag 256 000 personer 15 år og over hørte til gruppen inntektstakere av pensjon, trygd m.v. Dette utgjorde 9,6 prosent av befolkningen 15 år og over (10,2 prosent menn og 9,0 prosent kvinner). Inntektstakere av formue, føderåd osv. utgjorde 1,4 prosent av befolkningen 15 år og over.

Tabell 9. Inntektstakere etter viktigste kilde til livsopphold og alder og ikke-inntektstakere etter kjønn og alder. Personer 16 år og over. Hele landet. 1970 *Income earners by main source of livelihood and age and non-income earners by sex and age. Persons 16 years and over. The whole country. 1970*

Alder Age	Inntektstakere <i>Income earners</i>				Ikke-inntektstakere <i>Non-income earners</i>			
	I alt <i>Total</i>	Inn- tekt av yrkes- akti- viteten <i>In- come from econo- mic acti- vity</i>	Pen- sjon, trygd Pen- sion, <i>social secu- rity fund</i>	For- mue, lån, sti- pend m.v. <i>Prop- erty, loan, bene- fits</i>	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Hus- mødre House- wives	Kvinner ellers <i>Females else</i>
16-19 år <i>years</i>	90772	79497	3093	8182	149546	72942	4504	72100
20-24 " "	231201	199110	6817	25274	80818	16506	49326	14986
25-29 " "	179067	164235	5031	9801	79945	3399	73443	3103
30-39 " "	259894	247372	10410	2112	140757	1152	135287	4318
40-49 " "	324343	300736	22369	1238	144241	919	137641	5681
50-59 " "	348146	294430	51767	1949	131466	1082	124161	6223
60-69 " "	303181	164034	134779	4368	80179	1046	74727	4406
16-69 år i alt <i>total</i>	1736604	1449414	234266	52924	806952	97046	599089	110817
70 år og over <i>years and over</i>	324714	12745	310596	1373	4844	78	4466	300
I alt <i>Total</i>	2061318	1462159	544862	54297	811796	97124	603555	111117
Av dette: Of <i>which:</i>								
Ugifte menn <i>Unmarried men</i>	320017	251768	43951	24298	91033	91033	.	.
Ugifte kvinner <i>Unmarried women</i>	241043	153314	73979	13750	91215	.	.	91215
I prosent av alle personer i aldersgruppen <i>As percentage of the total number of persons in the age group</i>								
16-19 år <i>years</i>	37,8	33,1	1,3	3,4	62,2	30,3	1,9	30,0
20-24 " "	74,1	63,8	2,2	8,1	25,9	5,3	15,8	4,8
25-29 " "	69,1	63,4	1,9	3,8	30,9	1,3	28,4	1,2
30-39 " "	64,9	61,8	2,6	0,5	35,1	0,3	33,7	1,1
40-49 " "	69,2	64,2	4,8	0,2	30,8	0,2	29,4	1,2
50-59 " "	72,6	61,4	10,8	0,4	27,4	0,2	25,9	1,3
60-69 " "	79,1	42,8	35,2	1,1	20,9	0,3	19,5	1,1
16-69 år i alt <i>total</i>	68,3	57,0	9,2	2,1	31,7	3,8	23,5	4,4
70 år og over <i>and over</i>	98,5	3,8	94,3	0,4	1,5	0,0	1,4	0,1
I alt <i>Total</i>	71,8	50,9	19,0	1,9	28,2	3,4	20,9	3,9

De 11 prosent (9,6 + 1,4) av befolkningen 15 år og over som var inntektstakere uten å ha yrke, pluss 52,8 prosent av befolkningen 15 år og over som var yrkesaktive, blir til sammen 63,8 prosent av befolkningen 15 år og over. De resterende 36,2 prosent av befolkningen 15 år og over var da ikke-inntektstakere.

I 1970 utgjorde det totale antall ikke-inntektstakere 16 år og over 28,2 prosent av befolkningen i aldersgruppen, mens altså 71,8 prosent var inntektstakere (nederste linje i tabell 9). En av årsakene til endringen fra 1960 er innføring av folkepensjon. Tallene er imidlertid ikke direkte sammenliknbare med tallene for 1960.

Tabell 9 inneholder en sammenstilling av personer fordelt etter viktigste kilde til livsopphold og alder. Når det gjelder den yrkesaktive befolkning, inneholder tabellen lite av interesse. Den er tatt med her fordi den bidrar til en ytterligere kildekritikk med kontroll av yrkesbefolkningens størrelse bedømt mot den voksne del av befolkningen som ikke er yrkesaktiv. Det er ikke noe i tabellens innhold som svekker den tidligere konklusjon om folketellingens troverdighet i 1970 med hensyn til yrkesbefolkningens størrelse.

I en kort kommentar til de relative tall i tabellen skal man bare peke på at blant personer 70 år og over var 98,5 prosent inntektstakere. Man kan muligens undres over hvorfor ikke tallet er 100 prosent, men dette spiller liten rolle for kildekritikken om yrkesbefolkningens størrelse.

I aldersgruppen 16-69 år har 57,0 prosent sin vesentligste inntekt av yrkesaktivitet, mens 9,2 prosent har pensjon, trygd m.v. som viktigste kilde til livsopphold. Mer enn halvparten av disse er imidlertid 60-69 år, og om lag 80 prosent er 50-69 år. Om årsaken til at disse er trygdet sier imidlertid ikke folketellingen noe.

Husmødrene utgjør den største del av gruppen ikke-inntektstakere. De aller fleste andre personer i denne gruppen er ungdom under 20 år, men også i aldersgruppen 20-24 år er det atskillige personer som ikke er inntektstakere. I høyere aldersgrupper har folketellingen - foruten husmødre - registrert bare et lite antall ikke-inntektstakere.

C. YRKESBEFOLKNINGENS FORDELING PÅ NÆRINGER

1. Hovedtrekkene i næringsstrukturen 1875 - 1970

Næringsstrukturen er et uttrykk for produksjonsforholdene i samfunnet. De senere år har næringsstrukturen forandret seg sterkt, i vekselvirkning med forandringer i den økonomiske struktur, maktforholdene og den sosiale struktur. Kunnskap om næringsstrukturen og forandringene i denne er derfor av stor samfunnsmessig betydning.

Folketellingene har i alle år vært et av de viktigste kilde-materialer for kvantifisering av næringsstrukturen og forandringene i denne. Strukturen framkommer av data om hvor mange yrkesaktive personer som har sin "viktigste kilde til livsopphold" fra de ulike typer av bedrifter (som igjen er gruppert i næringer).

Det må innledningsvis minnes om at den næringsstruktur som registreres gjennom folketellingenes data bare gir et ufullstendig bilde av situasjonen. Skulle man gi et mer fullstendig bilde, måtte man også anvende både mer detaljerte data og mer omfattende data av økonomisk karakter. Denne artikkel begrenser seg til å beskrive næringsstrukturen ved hjelp av folketellingsdata.

Grupperingen av yrkesbefolkningen etter næring har ikke vært ensartet fra telling til telling. I samband med Folketellingen 1950 ble det imidlertid lagt ned et stort arbeid med å bringe næringstallene fra tidligere folketellinger på linje med de prinsippene som benyttes ved næringsklassifisering i offentlig norsk statistikk i dag. Ned i detaljene er en slik oppgave ikke løsbart. Men så lenge man holder seg til hovedgrupper av næringer, er tallene fra 1960- og 1970-tellingen fullt ut sammenliknbare med oppgaver fra tidligere tellinger.

I et første analysetrinn kan næringene med fordel inndeles i tre hovedgrupper. Disse kalles ofte for primærnæringer, sekundærnæringer og tertiærnæringer. Navnene er i seg selv lite opplysende, og til dels misvisende, fordi det ikke er så enkelt å angi hva som er primært, og hva som er sekundært og tertiært i næringslivet. Næringslivet er sammensatt av mange komponenter som er gjensidig avhengige av hverandre. Det er i virkeligheten umulig å si hva som kommer først og hva som kommer sist.

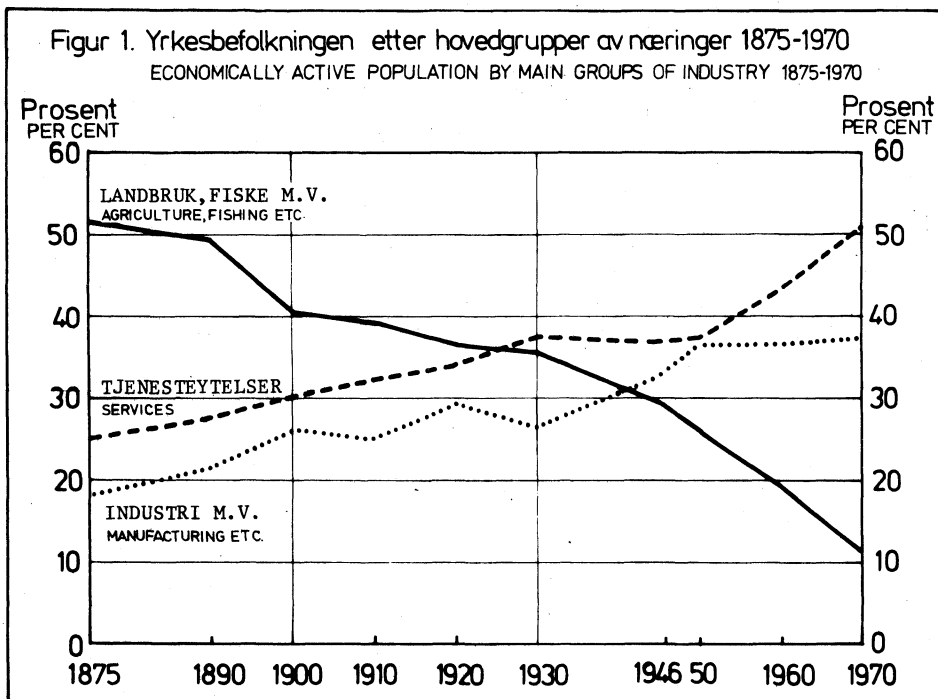
Viktigere enn selve navnene er det at bak primærnærings- og sekundærnæringsbegrepene skjuler det seg vareproduserende næringer. Tertiærnæringene er tjenesteytende næringer. Også tjenesteytelser er produksjon i økonomisk forstand, og fra samfunnets synspunkt like viktig som produksjon av varer.

Den ene gruppen av vareproduserende næringer omfatter jordbruk, skogbruk m.v., fiske m.v. og hvalfangst. Den andre gruppen omfatter bergverksdrift m.v., industri, kraft- og vannforsyning m.v. og bygge- og anleggsvirksomhet. De senere år har det vært en tendens til å inndele også de tjenesteytende næringer i to undergrupper. Tertiærnæringsbegrepet knyttes da bare til de "gammeldagse" tjenesteytelser som samferdsel, varehandel, forretningsvirksomhet osv., mens begrepet kvartærnæringer i en viss utstrekning har vært brukt om høyere undervisning og forskning, informasjonsbehandling osv. I dette avsnitt vil alle de tjenesteytende næringer bli behandlet bare i en gruppe.

En del av strukturendringene mellom hovedgrupper av næringer består ofte bare av at bedriftsstrukturen forandres. For eksempel kan en bedrift i verkstedindustrien ha mange ingeniører på et konstruksjons- og beregningskontor. Av organisasjonsmessige eller andre grunner hender det at dette kontor skilles ut som eget selskap. Selv om kontoret fortsatt utfører sitt arbeid for industribedriften, vil det i statistikken da bli registrert under tjenesteytende næring.

En vaskehjelp som er direkte ansatt i industribedriften, henføres til gruppen industri, mens en som er ansatt i et rengjøringsbyrå og vasker i industribedriften, henføres til tjenesteytelser. Når banker overtar lønningsarbeidet for industrien ved bruk av lønnsjekk, kan dette på lengre sikt føre til nedgang i antall yrkesaktive i industri og en tilsvarende øking av de yrkesaktive i de tjenesteytende næringer. På denne måte vil noe av strukturforandringene mellom næringene bli mer av formell enn av reell karakter.

Figur 1 viser yrkesbefolkningens prosentvise fordeling på de tre nevnte hovedgrupper av næringer. Kurvene gjenspeiler næringsutviklingen i Norge 1875-1970. Primærnæringene (landbruk, fiske m.v.) var i 1875 den

dominerende næring med over halvparten av yrkesbefolkningen. I 1970 var det bare vel 11 prosent av yrkesbefolkningen som tilhørte landbruk og fiske m.v. Nedgangen i landbruk og fiske har vært særlig jamm og sterk etter 1946.

Industriens utviklingsforløp har vært noe ujamt. Dette kan skyldes vanskeligheter med registreringen og statistikkbearbeidelsen. Men det kan også skyldes at industriutviklingen har vært sterkt preget av utviklingen i utlandet og av de internasjonale konjunkturer. Etter at industriens andel

av yrkesbefolkningen i 1950 nådde opp i 36,7 prosent, har økingen i industriandelen vært ubetydelig. I absolutte tall har det imidlertid vært en viss øking også i yrkesbefolkningen i gruppen industri m.v.

Dette utviklingsmønster samsvarer godt med erfaringene i andre land. Internasjonal statistikk fra land som det er naturlig å sammenlikne oss med, tydes ofte slik at det er en bestemt grense for hvor stor andel av yrkesbefolkningen som kan arbeide i gruppen industri m.v. Det har vært antatt at denne grense ligger på om lag 40 prosent av de yrkesaktive i alt. (Se Artikler nr. 10, Oslo 1964, s. 16.)

2. De enkelte næringer 1950-1970

Primærnæringene. Bak dette samlebegrep skjuler det seg flere næringer med undergrupper. Som tidligere nevnt inngår jordbruk, skogbruk m.v., fiske m.v. og hvalfangst. Yrkesbefolkningen i disse næringer er mer enn halvert i perioden 1950 til 1970. Deres prosentvise andel av yrkesbefolkningen utgjorde bare 11,7 i 1970, mot 26,0 prosent i 1950 (tabell 10). Yrkesbefolkningen i disse næringer har en aldersfordeling som gjør at man må vente en fortsatt nedgang i yrkesbefolkningen, fordi rekrutteringen av yngre årganger til næringene har vært dårlig. Gjennomsnittsalderen i jordbruk og skogbruk m.v. er 49 år, og i fiske m.v. 41 år, mens gjennomsnittsalderen for hele yrkesbefolkningen er 41 år. Fiskernes gjennomsnittsalder på 41 år må allikevel anses som høy på grunn av de store fysiske påkjenninger yrket medfører. Pensjonsalderen for fiskere er da også vesentlig lavere enn for de fleste andre yrker, slik at fiskere i aldersgruppen 60-69 år er fåtallige. (Data om aldersfordelingen i næringsgruppene finnes i tabell 14 i hefte II fra Folketelling 1970.)

Den tekniske utvikling av produksjonsmetodene i landbruk og fiske peker også i retning av fortsatt tilbakegang i yrkesbefolkningen i disse næringer. Landbrukets rasjonalisering fortsetter med større kapitalinnsats, mekanisering og større areal på hver bruker. Store effektive fiskebåter svarer for en større del av fangsten, mens det mer arbeidskrevende kystfiske gir mindre lønnsomhet og går derfor tilbake. Hvor langt denne tilbakegang vil gå, er det vanskelig å spå om.

Tabell 10. Yrkesbefolkningen etter kjønn og næring. Hele landet. 1950, 1960 og 1970 *Economically active population by sex and industry. The whole country. 1950, 1960 and 1970*

Kjønn og næring <i>Sex and industry</i>	1950	1960	1970	Prosent ¹⁾ <i>Percentages</i> ¹⁾		
				1950	1960	1970
HELE YRKESBEFOLKNINGEN <i>THE WHOLE ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION</i>						
A.,B. Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc.</i>	290 050	219 584	142 606	21,0	15,7	9,8
C.,D. Fiske m.v., hval- fangst <i>Fishing etc., whaling</i>	69 525	54 535	27 413	5,0	3,9	1,9
E. Bergverksdrift m.v. <i>Mining and quarry- ing</i>	9 331	9 072	9 350	0,7	0,6	0,6
F.,H. Industri, kraft- og vannforsyning m.v. <i>Manufacturing; electricity, gas, water and sanitary services</i>	368 718	371 041	406 753	26,7	26,5	27,9
G. Bygge- og anleggs- virksomhet <i>Con- struction</i>	128 631	133 236	129 125	9,3	9,5	8,9
I. Varehandel <i>Whole- sale and retail trade</i>	132 342	163 529	198 549	9,6	11,7	13,6
J.,K. Finansinstitusjo- ner, eiendomsdrift <i>Financial institu- tions, real estate</i>	17 365	23 285	33 541	1,3	1,7	2,3
L. Sjøtransport <i>Water transport ..</i>	65 634	84 977	67 311	4,7	6,1	4,6
M. Annen samferdsel <i>Transport and communication other than water trans- port</i>	74 631	82 487	89 613	5,4	5,9	6,1
N. Offentlig administ- rasjon og forsvar <i>Government ser- vices</i>	39 867	53 978	88 050	2,9	3,8	6,0
O. Offentlig og privat tjenesteyting <i>Com- munity and busi- ness services</i>	96 114	130 301	209 824	7,0	9,3	14,4
P. Personlig tjeneste- yting <i>Personal services</i>	88 474	75 068	57 109	6,4	5,3	3,9
Q. Uoppgitt næring <i>Industry not re- ported</i>	7 462	5 265	2 915	.	.	.
I alt Total	1 388 144	1 406 358	1 462 159	100,0	100,0	100,0

1) Ikke medregnet personer med uoppgitt næring.

1) Excl. persons with industry not reported.

Tabell 10 (forts.). Yrkesbefolkningen etter kjønn og næring. Hele landet.
(cont.). 1950, 1960 og 1970 *Economically active population by sex and industry. The whole country. 1950, 1960 and 1970*

Kjønn og næring	1950	1960	1970	Prosent ¹⁾		
				1950	1960	1970
MENN MALES						
A.,B. Jordbruk, skogbruk m.v.	263 463	207 066	112 362	25,0	19,2	10,7
C.,D. Fiske m.v., hvalfangst	69 233	54 353	27 211	6,6	5,0	2,6
E. Bergverksdrift m.v.	9 074	8 859	8 919	0,9	0,8	0,8
F.,H. Industri, kraft- og vannforsyning m.v.	285 477	302 315	333 955	27,1	28,0	31,6
G. Bygge- og anleggs- virksomhet	126 604	130 987	125 772	12,0	12,1	11,9
I. Varehandel	78 365	98 862	114 846	7,4	9,2	10,9
J.,K. Finansinstitusjoner, eiendomsdrift	11 257	14 016	18 285	1,1	1,3	1,7
L. Sjøtransport	62 507	79 234	60 574	5,9	7,3	5,7
M. Annen samferdsel .	61 539	68 137	71 770	5,8	6,3	6,8
N. Offentlig administrasjon og forsvar.	30 531	41 838	70 392	2,9	3,9	6,7
O. Offentlig og privat tjenesteyting	43 880	61 822	96 591	4,2	5,7	9,2
P. Personlig tjenesteyting	11 369	12 395	14 784	1,1	1,2	1,4
Q. Uoppgitt næring ..	6 595	4 991	2 304	.	.	.
I alt	1 059 894	1 084 875	1 057 765	100,0	100,0	100,0
KVINNER FEMALES						
A.,B. Jordbruk, skogbruk m.v.	26 587	12 518	30 244	8,1	3,9	7,5
C.,D. Fiske m.v., hvalfangst	292	182	202	0,1	0,0	0,1
E. Bergverksdrift m.v.	257	213	431	0,1	0,1	0,1
F.,H. Industri, kraft- og vannforsyning m.v.	83 241	68 726	72 798	25,4	21,4	18,0
G. Bygge- og anleggs- virksomhet	2 027	2 249	3 353	0,6	0,7	0,8
I. Varehandel	53 977	64 667	83 703	16,5	20,1	20,7
J.,K. Finansinstitusjoner, eiendomsdrift	6 108	9 269	15 256	1,9	2,9	3,8
L. Sjøtransport	3 127	5 743	6 737	1,0	1,8	1,7
M. Annen samferdsel .	13 092	14 350	17 843	4,0	4,5	4,4
N. Offentlig administrasjon og forsvar.	9 336	12 140	17 658	2,8	3,8	4,4
O. Offentlig og privat tjenesteyting	52 234	68 479	113 233	16,0	21,3	28,0
P. Personlig tjenesteyting	77 105	62 673	42 325	23,5	19,5	10,5
Q. Uoppgitt næring ..	867	274	611	.	.	.
I alt	328 250	321 483	404 394	100,0	100,0	100,0

1) Se note 1, side 45.

1) See note 1, page 45.

Sekundærnæringene. Industrien er viktigste næring i denne hovedgruppe. De mindre næringer i gruppen produserer malmer og mineraler m.v. og framskaffer vann og kraft til forbruk og produksjon. Videre er bygge- og anleggsvirksomhet med i denne hovedgruppe av vareproduserende næringer.

Yrkesbefolkningen i disse næringer har holdt seg på et forholdsvis konstant nivå i etterkrigstiden. Relativt sett har bergverksdrift m.v. og bygge- og anleggsvirksomhet gått litt tilbake, mens industrien har gått litt fram, fra 26,7 prosent av yrkesbefolkningen i 1950 til 27,9 prosent i 1970 (tabell 10).

Bak begrepet industri skjuler det seg en rekke industrigrener som kunne ha fortjent en nærmere analyse, men som allikevel ikke blir behandlet her i detalj. Her skal man bare peke på at industrien, så vel som andre næringer, er i en stadig strukturforandring. Noen industrigrener ekspanderer og andre går tilbake. Men hittil har disse to tendenser stort sett oppveiet hverandre.

Mens gjennomsnittsalderen for hele yrkesbefolkningen er 41 år, er alderen for yrkesbefolkningen i industri ubetydelig lavere, nemlig 40 år. Noen industrigrener har en gjennomsnittsalder som er litt høyere enn denne, f.eks. tobaksindustri og tekstilindustri. Andre har en yrkesbefolkning med lavere gjennomsnittsalder, som f.eks. maskinindustri og elektroteknisk industri, med en gjennomsnittsalder på bare 37 år.

Tertiærnæringene. De tjenesteytende næringer er av mange slag. De to største næringene er varehandel og offentlig og privat tjenesteyting. I neste rekke kommer annen samferdsel og offentlig administrasjon og forsvar (tabell 10).

Varehandelen har økt sin andel av yrkesbefolkningen fra 9,6 prosent i 1950 til 13,6 prosent i 1970. Offentlig og privat tjenesteyting har økt sin andel fra 7,0 prosent til 14,4 prosent. Til sammen hadde disse to næringene en større andel av yrkesbefolkningen i 1970 enn industri m.v. hadde.

Personlig tjenesteyting har redusert sin andel av yrkesbefolkningen fra 6,4 prosent i 1950 til 3,9 prosent i 1970. Dette henger sammen med at arbeidsoppgaver under denne gruppe i dag i større grad enn før utføres av de enkelte familier som selv har anskaffet maskiner til dette arbeid. Gruppen omfatter personer i lønt husarbeid, restaurantdrift, vaskerier osv.

Bak de enkelte tjenesteytende næringer finnes det en rekke undergrupper. Til den ekspansive offentlig og privat tjenesteyting hører blant annet undervisning og helsevesen.

3. Endringer i de enkelte næringer 1950-1970

Bak forandringene i næringsstrukturen ligger det store forandringer i absolutte tall i yrkesbefolkningen i de enkelte næringer. Disse framgår av tabell 11.

Tabell 11. Endringer i yrkesbefolkningen etter kjønn og næring. Hele landet. 1950-1970 *Changes in the economically active population by sex and industry. The whole country. 1950-1970*

Næring <i>Industry</i>	1950-1960			1960-1970 ¹⁾		
	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>
A.,B. Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc.</i>	-70 466	-56 397	-14 069	-76 978	-94 704	+17 726
C.,D. Fiske m.v., hvalfangst <i>Fishing etc., whaling ..</i>	-14 990	-14 880	- 110	-27 122	-27 142	+ 20
E. Bergverksdrift m.v. <i>Mining and quarrying ...</i>	- 259	- 215	- 44	+ 278	+ 60	+ 218
F.,H. Industri, kraft- og vannforsyning m.v. <i>Manufacturing; electri- city, gas, water and sanitary services</i>	+ 2 323	+16 838	-14 515	+35 712	+31 640	+ 4 072
G. Bygge- og anleggsvirk- somhet <i>Construction ...</i>	+ 4 605	+ 4 383	+ 222	- 4 111	- 5 215	+ 1 104
I. Varehandel <i>Wholesale and retail trade</i>	+31 187	+20 497	+10 690	+35 020	+15 984	+19 036
J.,K. Finansinstitusjoner, eiendomsdrift <i>Financial institutions, real estate</i>	+ 5 920	+ 2 759	+ 3 161	+10 256	+ 4 269	+ 5 987
L. Sjøtransport <i>Water transport</i>	+19 343	+16 727	+ 2 616	-17 666	-18 660	+ 994
M. Annen samferdsel <i>Trans- port and communication other than water trans- port</i>	+ 7 856	+ 6 598	+ 1 258	+ 7 126	+ 3 633	+ 3 493
N. Offentlig administrasjon og forsvar <i>Government services</i>	+14 111	+11 307	+ 2 804	+34 072	+28 554	+ 5 518
O. Offentlig og privat tjenesteyting <i>Community and business services ..</i>	+34 187	+17 942	+16 245	+79 523	+34 769	+44 754
P. Personlig tjenesteyting <i>Personal services</i>	-13 406	+ 1 026	-14 432	-17 959	+ 2 389	-20 348
Q. Uoppgitt næring <i>Industry not reported</i>	- 2 197	- 1 604	- 593	- 2 350	- 2 687	+ 337
I alt <i>Total</i>	+18 214	+24 981	- 6 767	+55 801	-27 110	+82 911

1) Ved beregningen av endringstallene er det for 1970 benyttet oppgaver over yrkesbefolkningen etter definisjonen i 1970-tellingen.

1) When calculating the data on changes, 1970 figures on the economically active population according to the definition in the 1970 census have been used.

Tilbakegangen i yrkesbefolkningen er som nevnt størst i landbruk og fiske. På tross av en betydelig tilbakegang på vel 85 000 personer fra 1950 til 1960, var tilbakegangen enda større i perioden 1960-1970.

Tabell 11 viser en tilbakegang mellom 1960 og 1970 på vel 104 000 personer for landbruks- og fiskeribefolkningen til sammen. Allikevel var den virkelige tilbakegang atskillig større. Dette henger sammen med den i avsnitt A.3 omtalte registrering av gifte kvinner i familiebedrifter i landbruket. Tabellen viser en øking i den kvinnelige yrkesbefolkning i landbruk med 17 726 personer. Hvis det i 1970 var brukt samme definisjon for kvinners yrkesdeltakelse i landbruket som i 1960, skulle denne gruppen ha vist en nedgang på anslagsvis 3 500 personer. Tilbakegangen i yrkesbefolkningen i landbruk og fiske var således på hele 125 000 i perioden 1960 - 1970 hvis man registrerer yrkesbefolkningen på samme måte i 1970 som i 1960.

Man må i denne forbindelse også minne om at prosenttallet for landbrukets andel av yrkesbefolkningen i tabell 10 strengt tatt ligger ca. 1,5 prosentpoeng for høyt i 1970, hvis man skal gjøre en nøyaktig sammenlikning med tallene for 1950 og 1960. De andre næringer skulle så ha fått forhøyet sine prosenttall forholdsvis med til sammen disse 1,5 prosentpoengene.

Utenom landbruk og fiske er det særlig yrkesbefolkningen i personlig tjenesteyting som er gått tilbake, med til sammen vel 31 000 personer fra 1950 til 1970. Dette er en typisk næring for kvinner, og tilbakegangen har da også funnet sted i den kvinnelige yrkesbefolkning.

Sjøtransport består av innenriks og utenriks sjøfart og virksomheter på land knyttet til denne. Næringen viste en sterk øking i yrkesbefolkningen på om lag 19 300 personer i perioden 1950-1960, men hadde en nesten tilsvarende tilbakegang i perioden 1960-1970. Dette henger sammen med en sterk ekspansjon i den første perioden, særlig i utenriks sjøfart. I perioden 1960-1970 fortsatte den økonomiske ekspansjon i skipsfarten. Næringen er imidlertid blitt mer kapitalintensiv med større (og færre) båter, og derved er behovet for sjøfolk redusert. Samtidig har mangelen på norsk arbeidskraft ført til en viss rekruttering av utenlandske sjøfolk. Når den kvinnelige yrkesbefolkning i sjøtransport har økt i antall, henger dette mest sammen med utvidelsen i kontorvirksomheten på land.

Nesten alle de andre næringene har hatt en sterk øking i både den mannlige og kvinnelige yrkesbefolkning mellom 1950 og 1970. Som nevnt i avsnitt C.1 har økingen i industriens yrkesbefolkning vært forholdsvis minst. Siden 1960 har det vært en viss tilbakegang i bygge- og anleggsvirksomheten.

Samlet økte yrkesbefolkningen i de tjenesteytende næringer fra 514 427 personer i 1950 til 743 997 personer i 1970, eller med 229 570 personer. Dette er en langt sterkere øking enn den samlede tilbakegang i yrkesbefolkningen i landbruk og fiske, som var på 189 556 personer (210 717 personer etter korreksjon for definisjonsulikheter).

De største økinger i yrkesbefolkningen hadde offentlig og privat tjenesteyting og varehandel.

Når det gjelder økingen av yrkesbefolkningen i offentlig administrasjon og forsvar, må man være oppmerksom på at i 1970 ble om lag 19 000 personer i vernepliktstjeneste tatt med i denne næringen.

4. Den kvinnelige yrkesbefolkning i ulike næringer. 1970

Det er i avsnittene B.3 og B.4 pekt på at kvinnene har en lavere yrkesfrekvens enn mennene. Ser man på kvinnes andel av yrkesbefolkningen, viser tabell 12 at kvinnene utgjorde 27,7 prosent av yrkesbefolkningen i 1970.

Den næring som har overlegent størst andel av kvinner i yrkesbefolkningen, er personlig tjenesteyting. Varehandel, finansinstitusjoner og eiendomsdrift og offentlig og privat tjenesteyting har også en forholdsvis stor kvinnelig yrkesbefolkning. I alle disse næringer har det vært en klar oppgang i kvinnes andel av yrkesbefolkningen i hele dette hundreåret (jfr. Artikler nr. 10, 1964, tabell 6). De sistnevnte næringer hadde i 1970 212 192 kvinner eller mer enn halvparten av alle (404 394) yrkesaktive kvinner.

Den kvinnelige yrkesvirksomhet i jordbruket er kommentert foran. Selv om 1970-tellingen trolig har fått med en vesentlig del av de husmødre som også utfører jordbruksarbeid, viser tallene i tabell 12 at landbruket fortsatt er mannsdominert.

Bemerkelsesverdig er også kvinnes lave andel av yrkesbefolkningen i industri m.v. Ved århundreskiftet, i industrialismens barndom, var 34 prosent av yrkesbefolkningen i industri kvinner. Siden har andelen sunket til den i 1970 utgjorde 17,9 prosent. Dette henger naturligvis sammen med den strukturendring som finner sted internt i industrinæringen. Tekstilindustri, næringsmiddelindustri og en rekke andre typiske lavtlønns- og kvinneindustrier har fått minkende betydning og er erstattet av industrier som tradisjonelt er mer mannsdominerte.

Det er i avsnitt B.4 pekt på at yrkesfrekvensen blant gifte kvinner er lav i Norge. Den har imidlertid økt sterkt i etterkrigstiden. I 1950 var den 5,7 prosent, i 1960 var den 10,0 prosent og i 1970 var den 24,3 prosent. Det er imidlertid langt flere gifte enn ugifte kvinner i de

Tabell 12. Kvinnenes andel av yrkesbefolkningen i de enkelte næringer. Hele landet. 1970 *The share of economically active females in the various industries. The whole country. 1970*

Næring <i>Industry</i>	Hele yrkes- befolkningen <i>The whole economically active population</i>	Av dette: Kvinner <i>Of which: Females</i>	
		I alt <i>Total</i>	Pst. <i>P.c.</i>
A.,B. Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc. ...</i>	142 606	30 244	21,2
C.,D. Fiske m.v., hvalfangst <i>Fishing etc., whaling</i>	27 413	202	0,7
E. Bergverksdrift m.v. <i>Mining and quarrying</i>	9 350	431	4,6
F.,H. Industri, kraft- og vannfor- syning m.v. <i>Manufacturing; electricity, gas, water and sanitary services</i>	406 753	72 798	17,9
G. Bygge- og anleggsvirksomhet <i>Construction</i>	129 125	3 353	2,6
I. Varehandel <i>Wholesale and retail trade</i>	198 549	83 703	42,2
J.,K. Finansinstitusjoner, eien- domsdrift <i>Financial institu- tions, real estate</i>	33 541	15 256	45,5
L. Sjøtransport <i>Water transport</i>	67 311	6 737	10,0
M. Annen samferdsel <i>Transport and communication other than water transport</i>	89 613	17 843	19,9
N. Offentlig administrasjon og forsvar <i>Government services.</i>	88 050	17 658	20,1
O. Offentlig og privat tjeneste- yting <i>Community and business services</i>	209 824	113 233	54,0
P. Personlig tjenesteyting <i>Per- sonal services</i>	57 109	42 325	74,1
Q. Uoppgitt næring <i>Industry not reported</i>	2 915	611	21,0
I alt <i>Total</i>	1 462 159	404 394	27,7

yrkesaktive eldre. På tross av den lave yrkesfrekvens blant gifte kvinner er det derfor allikevel flere gifte kvinner enn ugifte kvinner som er yrkesaktive. Dette framgår av tabell 13, som viser at 52,0 prosent av de yrkesaktive kvinner var gifte.

Tabell 13 er ellers stilt opp for å undersøke om det er noen av næringene som i vesentlig større grad enn andre sysselsetter gifte kvinner. Dette kan man neppe si det er, bortsett fra landbruk, som allerede er kommentert i forbindelse med selve definisjonen på yrkesaktive personer og registreringen av disse.

Tabell 13. Yrkesaktive kvinner i de enkelte næringer etter ekteskapelig status. Hele landet. 1970. Prosent *Economically active females in the various industries by marital status. The whole country. 1970. Percentages*

Næring	Industry	I alt Total	Ugifte Un- married	Gifte Married	Før gifte Previously married
A.,B.	Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc.</i>	100,0	19,3	74,7	6,0
C.,D.	Fiske m.v., hvalfangst <i>Fishing etc., whaling</i>	100,0	44,1	46,0	9,9
E.	Bergverksdrift m.v. <i>Mining and quarrying</i>	100,0	33,2	53,6	13,2
F.,H.	Industri, kraft- og vannfor- syning m.v. <i>Manufacturing; electricity, gas, water and sanitary services</i>	100,0	38,9	50,6	10,5
G.	Bygge- og anleggsvirksomhet <i>Construction</i>	100,0	35,8	54,1	10,1
I.	Varehandel <i>Wholesale and retail trade</i>	100,0	37,0	52,3	10,7
J.,K.	Finansinstitusjoner, eien- domsdrift <i>Financial institutions, real estate</i>	100,0	44,1	48,2	7,7
L.	Sjøtransport <i>Water transport</i>	100,0	43,8	41,7	14,5
M.	Annen samferdsel <i>Transport and communication other than water transport</i>	100,0	33,9	56,3	9,8
N.	Offentlig administrasjon og forsvar <i>Government ser- vices</i>	100,0	31,7	55,6	12,7
O.	Offentlig og privat tjeneste- yting <i>Community and business services</i>	100,0	39,0	51,9	9,1
P.	Personlig tjenesteyting <i>Personal services</i>	100,0	49,4	38,0	12,6
I alt	Total	100,0	37,9	52,0	10,1

Tabell 13 gir alene lite informasjon av interesse. Skulle man gitt en mer inngående analyse av gifte kvinners situasjon i yrkeslivet, måtte analysen vært videreført og næringstabellen supplert med tabeller om utdannelse, yrke og yrkesaktivitet. Dette blir imidlertid ikke gjort i denne artikkel.

5. Næringsstrukturen i landsdelene og fylkene. 1970

Produksjonsforholdene i et land er et resultat av de naturgitte forhold og den økonomiske, politiske og sosiale utvikling i samfunnet. Noen land er mer industrialisert enn andre. I noen land spiller landbruk og utnyttelse av andre naturressurser større rolle enn i andre. Noen land har en høy produktivitet i næringslivet og dermed høy inntekt pr. sysselsatt person. Noen land har en jamm fordeling av befolkning og inntektsmuligheter i landet både mellom regioner og mellom ulike grupper av befolkningen. Andre land har en mer ujamm fordeling.

På samme måte som det er forskjeller mellom de enkelte land i verden, er det ofte forskjeller mellom ulike regioner i samme land. Slike regionale forskjeller kommer til uttrykk når man beskriver næringsstrukturen i de enkelte regioner ved hjelp av data for yrkesbefolkningens næringsstilhørighet. En slik beskrivelse sier imidlertid lite om årsaken til at næringsstrukturen er som tallene viser.

Hovedtrekkene i næringsstrukturen er allerede beskrevet for hele landet i figur 1. De mer nøyaktige tall for de tre hovedgruppene av næringer både for hele landet og for landsdeler i 1970 framgår av tabell 14.

Tabell 14. Yrkesbefolkningen i de enkelte landsdelene etter hovedgrupper av næringer. 1970. Prosent *Economically active population in the various regions by main groups of industries. 1970. Percentages*

Landsdel Region	Alle næringer ¹⁾ <i>All industries</i>		I prosent av alle næringer <i>As percentage of all industries</i>		
	I alt <i>Total</i>	Pst. <i>P.c.</i>	Primær- næringene <i>Primary industries</i>	Sekundær- næringene <i>Secondary industries</i>	Tertiær- næringene <i>Tertiary industries</i>
Østlandet	750 940	100,0	8,0	38,8	53,2
Sørlandet/Rogaland	167 848	100,0	11,7	40,5	47,8
Vestlandet	253 440	100,0	14,4	38,3	47,3
Trøndelag	127 126	100,0	17,6	31,7	50,7
Nord-Norge	159 890	100,0	19,7	29,8	50,5
Hele landet <i>The whole country</i>	1 459 244	100,0	11,6	37,4	51,0

1) Ikke medregnet personer med uoppgitt næring.

1) *Excl. persons with industry not reported.*

Tabellen viser at det er store forskjeller i næringsstrukturen mellom de enkelte landsdeler. Over halvparten av yrkesbefolkningen i Norge bor på Østlandet. Det er den mest urbaniserte landsdel, med liten andel av befolkningen i primærnæringene. (Samtidig finnes også de største landbruksarealene her.) Både industri m.v. og tjenesteytende næringer har her en stor andel av yrkesbefolkningen. Man finner med andre ord en næringsstruktur på Østlandet som er på linje med andre industrialiserte land i den vestlige verden.

På Sørlandet/Rogaland og på Vestlandet er næringsstrukturen så noenlunde den samme som landsgjennomsnittet. Industriandelen er forholdsvis høy, mens tjenesteyting spiller relativt mindre rolle i disse landsdeler.

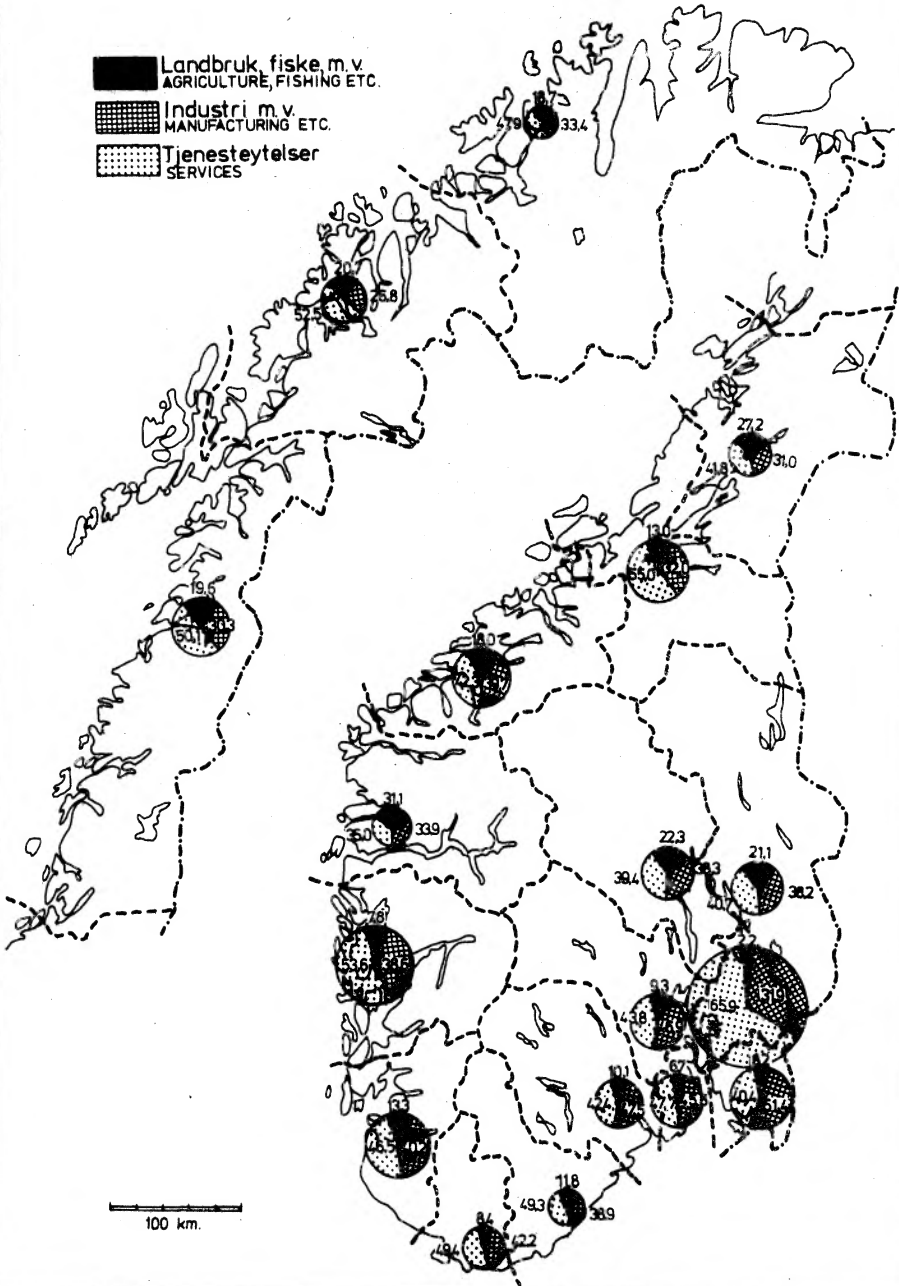
Trøndelag og Nord-Norge er de minst urbaniserte landsdeler. Riktignok har de en stor del av yrkesbefolkningen i de tjenesteytende næringer, men landbruk og fiske er også forholdsvis store næringer. Derav følger at yrkesbefolkningen i industri m.v. i disse landsdeler er forholdsvis liten. Det er rimelig å anta at strukturrasjonaliseringen i landbruk og fiske vil fortsette i disse landsdeler fram mot 1980, og at yrkesbefolkningen i disse næringer vil gå tilbake. Ettersom de tjenesteytende næringer i Trøndelag og Nord-Norge allerede har en yrkesbefolkning omtrent som landsgjennomsnittet, er det i industrien at den nye yrkesbefolkningen vil måtte finne sitt arbeid, hvis de ikke skal flytte ut av landsdelen.

Fylkestall for de enkelte hovednæringer er vist i et kartogram i figur 2.

Figur 2. Yrkesbefolkningen i fylkene etter hovedgrupper av næringer 1970
 ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION BY MAIN GROUPS OF INDUSTRY IN THE COUNTIES 1970

Prosent - PERCENTAGES

- Landbruk, fiske m.v.
AGRICULTURE, FISHING ETC.
- Industri m.v.
MANUFACTURING ETC.
- Tjenesteytelser
SERVICES

Tabell 15. Yrkesbefolkningen i de enkelte fylkene etter næring. 1970. Prosent
Economically active population in the various counties by industry¹⁾.
 1970. Percentages

Fylke <i>County</i>	I alt <i>Total</i>	Jordbruk, skogbruk m.v.	Fiske m.v., hvalfangst	Bergverks- drift m.v.	Industri, kraft- og vannfors. m.v.	Bygge- og anleggsvirk- somhet	Varehandel	Finansin- stusjoner, eiendomsdrift	Sjøtransport	Annen samferdsel	Offentlig administrasjon og forsvar	Offentlig og privat tjenesteyting	Personlig tjenesteyting
Østfold ...	100,0	7,8	0,4	0,2	43,2	8,0	11,8	1,5	3,5	4,7	4,6	11,3	3,0
Oslo og Akershus.	100,0	2,2	0,0	0,1	25,3	6,4	18,9	4,4	2,8	7,6	7,5	20,4	4,4
Hedmark ...	100,0	21,1	0,0	0,6	25,7	11,9	11,1	1,5	1,0	6,8	4,9	11,6	3,8
Oppland ...	100,0	22,2	0,0	0,5	25,6	12,2	10,2	1,4	0,9	6,2	4,4	11,6	4,8
Buskerud ..	100,0	9,3	0,1	0,3	37,7	8,8	12,3	1,6	1,9	7,2	4,8	12,2	3,8
Vestfold ..	100,0	6,4	0,2	0,7	36,8	8,1	12,1	1,7	8,2	4,2	6,1	11,8	3,7
Telemark ..	100,0	9,9	0,2	0,5	37,1	9,9	11,4	1,5	4,1	5,2	4,3	12,2	3,7
Østlandet i alt	100,0	7,9	0,1	0,3	30,4	8,2	14,9	2,8	3,0	6,6	6,1	15,7	4,0
Aust-Agder	100,0	11,1	0,6	0,7	27,5	10,8	11,0	2,0	9,0	6,0	5,1	12,3	3,9
Vest-Agder	100,0	7,2	1,2	0,3	30,8	11,0	12,8	1,6	6,4	5,8	5,9	13,1	3,9
Rogaland ..	100,0	11,7	1,6	0,9	30,8	8,4	13,2	1,7	6,5	4,5	5,0	12,2	3,5
Sørlandet/ Rogaland i alt	100,0	10,4	1,3	0,7	30,3	9,5	12,7	1,7	6,9	5,1	5,2	12,5	3,7
Bergen og Hordaland	100,0	6,2	1,5	0,2	28,8	9,7	13,6	2,6	7,1	5,8	5,8	14,6	4,1
Sogn og Fjordane.	100,0	27,0	4,1	0,2	22,9	10,9	7,7	1,1	3,9	5,1	3,6	9,7	3,8
Møre og Romsdal .	100,0	12,3	5,7	0,5	30,8	8,4	11,4	1,6	6,2	5,0	3,9	10,9	3,3
Vestlandet i alt	100,0	11,2	3,2	0,3	28,5	9,5	12,0	2,0	6,4	5,5	4,9	12,7	3,8
Sør-Trønde- lag	100,0	11,4	1,6	0,9	22,2	8,8	15,2	2,1	4,5	6,7	5,9	16,5	4,2
Nord- Trøndelag	100,0	25,9	1,3	1,7	19,7	9,6	9,8	1,1	3,1	6,1	5,7	12,2	3,8
Tøndelag i alt	100,0	16,1	1,5	1,2	21,4	9,1	13,5	1,8	4,0	6,5	5,8	15,1	4,0
Nordland ..	100,0	11,9	7,7	1,9	19,0	9,4	10,8	1,3	8,3	6,4	8,0	11,7	3,6
Troms	100,0	11,2	9,4	1,3	14,4	11,1	12,3	1,6	7,1	5,4	10,0	12,9	3,3
Finmark ..	100,0	7,0	11,7	5,5	18,3	9,6	10,2	1,3	6,0	5,6	9,3	11,8	3,7
Nord-Norge i alt	100,0	10,8	8,9	2,3	17,5	10,0	11,2	1,4	7,5	6,0	8,8	12,1	3,5
Hele landet <i>The whole country ...</i>	100,0	9,8	1,9	0,6	27,9	8,9	13,6	2,3	4,6	6,1	6,0	14,4	3,9

1) Industrial classification in English is given in table 10, page 45.

På Østlandet merker man seg Oslo/Akershus' spesielle stilling med bare 2,2 prosent landbruk og fiske m.v., men til gjengjeld med hele 65,9 prosent i tertiærnæringene.

Østfold er det mest industrialiserte fylket i landet med over halvparten av yrkesbefolkningen i sekundærnæringene. Men også de andre fylkene ved Oslofjorden er sterkt industrialiserte. Innlandsfylkene på Østlandet har heller ikke lite industri, men her står jordbruket også fortsatt sterkt. De tjenesteytende næringene er underrepresentert i Hedmark og Oppland.

Fylkene på Sørlandet/Rogaland står omtrent likt i urbaniseringsprosessen, omtrent som gjennomsnittet for hele landet. Landbruk og fiske m.v. står fortsatt forholdsvis sterkt i Rogaland, mens tertiærnæringene står tilsvarende svakt. Oljevirkosomheten vil utvilsomt påskynde strukturendringen her i kommende år.

På Vestlandet merker man seg landbrukets og fiskerienes sterke stilling, særlig i Sogn og Fjordane, men også i Møre og Romsdal. Industri m.v. og de tjenesteytende næringer har en forholdsvis liten andel av yrkesbefolkningen i Sogn og Fjordane.

Nord-Trøndelag har også fortsatt en stor del av yrkesbefolkningen i primærnæringene, med tilsvarende liten del i industri m.v. Sør-Trøndelag har fått sin yrkesstruktur sterkt preget av Trondheim med mange mennesker i undervisning, administrasjon og annen tjenesteyting. Denne situasjon er parallell med Bergens stilling på Vestlandet, Oslos på Østlandet og i nasjonal sammenheng, og Tromsøs stilling i Nord-Norge.

Nord-Norge har, som tidligere nevnt, en liten del av yrkesbefolkningen i industri m.v. Figur 2 viser at dette gjelder alle fylkene. Når primærnæringene står så sterkt i Nord-Norge, skyldes det i første rekke fisket. Dette framgår av tabell 15, som gir mer detaljerte opplysninger om yrkesbefolkningen i de enkelte næringer i fylkene. De som ønsker enda mer detaljerte opplysninger om næringsgrener og næringsgrupper, eller som ønsker opplysninger på kommunenivå, finner disse i kommuneheftene fra folketellingene og i hefte II fra Folketelling 1970.

6. Endringer i yrkesbefolkningen i næringene i de enkelte fylker og landsdeler 1960-1970

Næringsstrukturen er, som vist foran, ikke den samme i alle fylkene. Når noen næringer viser større tilbøyelighet til ekspansjon enn andre, vil dette påvirke yrkesbefolkningens størrelse i disse fylkene. De fylker som har uforholdsmessig stor del av befolkningen i landbruk, fiske og andre næringer som går tilbake, vil behøve en ekstra sterk ekspansjon i andre næringer hvis befolkningen i de yrkesaktive aldrer ikke skal gå tilbake.

Tabell 16 og 17 viser hvorledes yrkesbefolkningen i landsdelene har forandret seg i de enkelte hovednæringer fra 1960 til 1970.

Tabell 16. Endringer i yrkesbefolkningen etter hovedgrupper av næringer. Landsdeler. 1960-1970¹⁾ *Changes in the economically active population by main groups of industries. Regions. 1960-1970¹⁾*

Landsdel Region	Yrkesbefolkning i 1970 <i>Economically active population in 1970</i>		Endring i yrkesbefolkningen 1960-1970 <i>Change in the economically active population 1960-1970</i>			
	I alt <i>Total</i>	Pst. <i>P.c.</i>	I alt <i>Total</i>	Primær- næringene <i>Primary industries</i>	Sekundær- næringene <i>Secondary industries</i>	Tertiær- næringene <i>Tertiary industries</i>
Østlandet i alt <i>total</i>	750 940	51,4	+39 498	- 45 635	+ 9 214	+ 75 919
Av dette: <i>Of which:</i>						
Oslo og Akershus	343 484	23,5	+30 120	- 5 571	- 6 320	+ 42 011
Sørlandet/Rogaland	167 848	11,5	+ 8 322	- 11 098	+ 7 800	+ 11 620
Vestlandet	253 440	17,4	+ 8 508	- 17 369	+ 7 632	+ 18 245
Trøndelag	127 126	8,7	+ 2 749	- 10 761	+ 2 923	+ 10 587
Nord-Norge	159 890	11,0	- 926	- 19 237	+ 4 310	+ 14 001
Hele landet <i>The whole country</i> ...	1 459 244	100,0	+58 151	-104 100	+31 879	+130 372

1) Tallene er ikke justert for ulik definisjon av yrkesbefolkning i 1960 og 1970. Tabellen viser derfor for store positive endringer og for små negative endringer i forhold til de reelle endringene. Personer med uoppgitt næring er ikke regnet med.

1) *The figures are not adjusted for differences in the definition of economically active population in 1960 and 1970. Consequently, the increases are overvaluated and the decreases undervaluated in the table. Persons with industry not reported are excluded.*

Tabell 17. Landsdelenes endring i yrkesbefolkningen 1960-1970 i de enkelte hovedgrupper av næringer, i prosent av nettoendring for hele landet *The regions' change in economically active population 1960-1970 in the various main groups of industries, as percentage of net change for the whole country*

Landsdel Region	Folkemengde i 1970 i prosent av folkemengden i hele landet <i>Population in 1970 as per- centage of the population in the whole country</i>	Endring i yrkesbefolkning 1960-1970 i prosent av nettoendring for hele landet <i>Change in economically active population 1960-1970 as percentage of net change for the whole country</i>			
		I alt <i>Total</i>	Primær- næringene <i>Primary industries</i>	Sekundær- næringene <i>Secondary industries</i>	Tertiær- næringene <i>Tertiary industries</i>
Østlandet i alt <i>total</i>	49,1	67,9	43,8	28,9	58,2
Av dette: <i>Of which:</i>					
Oslo og Akershus	20,7	51,8	5,4	-19,8	32,2
Sørlandet/Rogaland	12,2	14,3	10,7	24,5	8,9
Vestlandet	18,0	14,6	16,7	23,9	14,0
Trøndelag	9,0	4,7	10,3	9,2	8,1
Nord-Norge	11,7	- 1,5	18,5	13,5	10,8
Hele landet <i>The whole country</i> ...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Første kolonne i tabell 16 og 17 viser f.eks. at Østlandet har 49,1 prosent av landets befolkning, men 51,4 prosent av yrkesbefolkningen. Dette er begrepsmessig en annen måte å uttrykke det samme som ble påvist i tabell 7, nemlig at yrkesfrekvensen i befolkningen er høyere på Østlandet enn i resten av landet. Alle de andre landsdeler har en lavere del av yrkesbefolkningen enn de har av hele befolkningen. Disse forhold må man ha i minne når tabellene analyseres nærmere.

Tabell 16 viser at økingen i den totale yrkesbefolkningen mellom 1960 og 1970 var på 58 151 personer (når man ser bort fra personer med uopp-gitt næring). Av disse var hele 39 498 hjemmehørende på Østlandet. Tabell 17 viser at dette var hele 67,9 prosent av økingen i landets yrkesbefolkning, langt mer enn befolkningsandelen skulle tilsi.

Også Sørlandet/Rogaland med en øking på 8 322 i yrkesbefolkningen, fikk en større andel (14,3 prosent) enn folketallet skulle tilsi.

Vestlandet og Trøndelag hadde en forholdsvis svak del av økingen i yrkesbefolkningen mellom 1960 og 1970, langt mindre enn befolkningsdelen.

Nord-Norge hadde en tilbakegang i yrkesbefolkningen mellom 1960 og 1970 på 926 personer.

Bak disse totaltall for hele yrkesbefolkningen skjuler det seg store strukturendringer mellom hovednæringene. Primærnæringene har gått sterkt tilbake i alle landsdeler, for hele landet var tilbakegangen på 104 100 personer (tabell 16).

Relativt sett har imidlertid primærnæringene på Østlandet gått mindre tilbake enn i de andre landsdeler i forhold til befolkningsandelen. Dette skyldes at urbaniseringsprosessen allerede er kommet så langt i denne landsdelen at landbruksbefolkningen bare utgjør en liten del av hele yrkesbefolkningen. Derfor har primærnæringene i landsdelen ikke lenger så mange folk å avgi til andre næringer. (I Oslo og Akershus vil det snart være helt slutt på tilbakegangen i primærnæringene. Dette medfører at selv med en forholdsvis svak øking i bynæringene kan det bli en forholdsvis sterk netto-øking i yrkesbefolkningen.)

Trøndelag og Nord-Norge hadde relativt sett den sterkeste tilbakegang i primærnæringene. Dette medfører at hvis disse landsdeler skal opprettholde sin del av den totale yrkesbefolkningen, må økingen i sekundær- og tertiærnæringene være tilsvarende sterk som nedgangen i primærnæringene. Tabell 16 og 17 viser at det har den ikke vært. Industri m.v. (sekundærnæringene) har riktignok økt litt mer enn befolkningsdelen skulle tilsi, men det har ikke de tjenesteytende næringer.

I tabell 14 ble det også påvist at Trøndelag og Nord-Norge allerede har en stor del av yrkesbefolkningen i de tjenesteytende næringer. Mulighetene for ytterligere øking i disse er derfor begrensede.

Et tilsvarende resonnement kan føres på grunnlag av tabell 18, som viser fylkesvise og landsdelsvise forandringer i næringer som er mer spesialiserte enn de tre hovednæringer.

Her skal vi bare kort kommentere noen av fylkestallene for endringene i hele yrkesbefolkningen.

På Østlandet er det allerede pekt på at Oslo/Akershus har den største nettoøking i yrkesbefolkningen. Tabell 18 viser at også Østfold og Buskerud hadde en sterk øking i den totale yrkesbefolkning i perioden 1960-1970. Hedmark og Telemark hadde en minking i yrkesbefolkningen i denne perioden.

På Sørlandet var yrkesbefolkningen i Aust-Agder omtrent uforandret, mens den økte sterkt i Vest-Agder. Sammen med økingen i Rogaland gav dette hele landsdelen en andel i økingen i yrkesbefolkningen som var litt større enn befolkningsandelen (tabell 17).

Alle fylkene på Vestlandet økte sin yrkesbefolkning i perioden 1960-1970, men ikke sterkt nok til at økingen ble så stor som befolkningsandelen skulle tilsi.

Veksten i Trøndelag fant sted i Sør-Trøndelag, mens yrkesbefolkningen i Nord-Trøndelag minket i perioden 1960 til 1970.

I Nord-Norge har yrkesbefolkningen i Nordland gått sterkt tilbake. I Troms og Finnmark har den økt litt. Denne øking er allikevel ikke nok til å forhindre at den totale yrkesbefolkning i Nord-Norge gikk tilbake mellom 1960 og 1970.

(De differanser mellom 1960 og 1970 i yrkesbefolkningen etter næring, som framkommer av tabell 16, 17 og 18, er ikke korrigert for definisjonsforskjeller av yrkesbefolkningen. Se avsnitt A.6 og tabell 1.)

Tabell 18. Endringer i yrkesbefolkningen etter næring. Fylker. 1960-1970 *Changes in the economically active population by industry¹⁾. Counties. 1960-1970*

Fylke <i>County</i>	I alt ²⁾ <i>Total</i>	Jordbruk, skogbruk m.v., fiske m.v., hvalfangst	Bergverks- drift m.v. industri, kraft- og vannfor- syning	Bygge- og anleggs- virksom- het	Vare- handel	Finans- institu- sjoner, eiendoms- drift	Sjø- transport	Annen sam- ferdsel	Offentlig administ- rasjon og forsvar	Offentlig og privat tjeneste- yting	Personlig tjeneste- yting
Østfold	+ 4 392	- 4 294	+ 888	+ 373	+ 2 145	+ 442	- 751	+ 475	+ 1 270	+ 4 061	- 217
Oslo og Akershus	+30 120	- 5 571	- 2 853	-3 467	+10 613	+3 772	-1 500	+1 892	+ 7 509	+24 297	-4 572
Hedmark	- 1 004	-11 544	+ 4 564	+1 030	+ 1 784	+ 415	- 452	- 140	+ 1 438	+ 3 097	-1 196
Oppland	+ 1 862	- 7 924	+ 3 548	+ 743	+ 1 678	+ 381	- 331	- 57	+ 1 431	+ 2 988	- 595
Buskerud	+ 3 404	- 5 350	+ 1 504	- 456	+ 2 090	+ 443	- 368	+ 394	+ 1 547	+ 3 838	- 238
Vestfold	+ 1 663	- 6 043	+ 4 188	- 756	+ 1 451	+ 380	- 509	+ 86	+ 707	+ 2 620	- 461
Telemark	- 939	- 4 909	+ 372	- 464	+ 1 003	+ 286	- 436	- 150	+ 1 217	+ 2 595	- 453
Østlandet i alt	+39 498	-45 635	+12 211	-2 997	+20 764	+6 119	-4 347	+2 500	+15 119	+43 496	-7 732
Aust-Agder	- 6	- 2 977	+ 1 634	- 34	+ 525	+ 177	- 805	- 55	+ 635	+ 1 219	- 325
Vest-Agder	+ 2 615	- 3 327	+ 1 504	+ 634	+ 1 352	+ 247	- 624	+ 124	+ 701	+ 2 169	- 165
Rogaland	+ 5 713	- 4 794	+ 3 648	+ 414	+ 2 060	+ 535	-2 171	+ 515	+ 1 772	+ 4 584	- 850
Sørlandet/ Rogaland i alt.	+ 8 322	-11 098	+ 6 786	+1 014	+ 3 937	+ 959	-3 600	+ 584	+ 3 108	+ 7 972	-1 340
Hordaland og Bergen	+ 4 493	- 6 434	+ 775	+ 824	+ 1 078	+ 952	-3 684	+1 212	+ 4 103	+ 7 069	-1 402
Sogn og Fjor- dane	+ 1 377	- 3 539	+ 1 530	+ 299	+ 800	+ 205	- 221	+ 413	+ 777	+ 1 545	- 432
Møre og Romsdal	+ 2 638	- 7 396	+ 4 230	- 26	+ 1 664	+ 486	-1 113	+ 716	+ 1 672	+ 3 409	-1 004
Vestlandet i alt	+ 8 508	-17 369	+ 6 535	+1 097	+ 3 542	+1 643	-5 018	+2 341	+ 6 552	+12 023	-2 838

2) Ikke medregnet personer med uoppgitt næring.

1) *Industrial classification in English is given in table 10, page 45.* 2) *Excl. persons with industry not reported.*

Tabell 18 (forts.). Endringer i yrkesbefolkningen etter næring. Fylker. 1960-1970 *Changes in the economically active population by industry¹⁾. Counties. 1960-1970*

Fylke County	I alt ²⁾ Total ²⁾	Jordbruk, skogbruk m.v., fiske m.v., hvalfangst	Bergverks- drift m.v. industri, kraft- og vannfor- syning	Bygge- og anleggs- virksom- het	Vare- handel	Finans- institus- joner, eiendoms- drift	Sjø- transport	Annen sam- ferdsel	Offentlig administ- rasjon og forsvar	Offentlig og privat tjeneste- yting	Personlig tjeneste- yting
Sør-Trøndelag .	+ 3 635	- 6 270	+ 2 563	- 427	+ 1 780	+ 518	- 1 072	+ 163	+ 1 827	+ 6 079	- 1 526
Nord-Trøndelag	- 886	- 4 491	+ 731	+ 56	+ 962	+ 166	- 353	+ 232	+ 939	+ 1 961	- 1 089
Trøndelag i alt	+ 2 749	- 10 761	+ 3 294	- 371	+ 2 742	+ 684	- 1 425	+ 395	+ 2 766	+ 8 040	- 2 615
Nordland	- 2 348	- 8 970	+ 3 498	-2 393	+ 1 613	+ 395	- 1 904	+ 439	+ 2 951	+ 3 871	- 1 848
Troms	+ 1 098	- 6 949	+ 2 058	+ 68	+ 1 752	+ 318	- 974	+ 647	+ 2 339	+ 2 884	- 1 045
Finnmark	+ 324	- 3 318	+ 1 608	- 529	+ 670	+ 138	- 398	+ 220	+ 1 237	+ 1 237	- 541
Nord-Norge i alt	- 926	- 19 237	+ 7 164	-2 854	+ 4 035	+ 851	- 3 276	+1 306	+ 6 527	+ 7 992	- 3 434
Hele landet The whole country	+58 151	-104 100	+35 990	-4 111	+35 020	+10 256	-17 666	+7 126	+34 072	+79 523	-17 959

2) Se note 2), side 61.

1) See note 1), page 61. 2) See note 2), page 61.

D. NOEN SUPPLERENDE DATA, BEREGNINGER OG SYNSPUNKTER

1. Sammenlikning med yrkesfrekvenser i Sverige. 1960 og 1970

Som en ytterligere kontroll av bedømmelsen om troverdigheten av de observerte yrkesfrekvenser i Norge, kan det være av interesse å sammenlikne dem med tilsvarende data fra andre land. Vanskelighetene med slike sammenlikninger er imidlertid store og resultatene usikre.

Første og største feilkilde ved sammenlikning med Sverige ligger i selve definisjonen på en yrkesaktiv person (förvärvsarbetande). Norge har, som nevnt i kapittel A, søkt å skaffe rede på folks mest vanlige aktivitet de siste 12 måneder før tellingen og "viktigste kilde til livsopphold" (usual activity-metoden). I Sverige har man i tellingen i 1970 som "förvärvsarbetande" regnet personer som i tellingsuken arbeidet i minst 1 time (labour force-metoden). Ved senere tabelloppstillinger er disse så inndelt i grupper av personer som arbeidet 1-19 timer, 20 timer og mer og 35 timer og mer. I 1960-tellingen i Sverige ble yrkesaktive personer (förvärvsarbetande) definert som dem som utførte "halv normal arbeidstid" eller mer i tellingsuken i oktober.

I en grov sammenlikning med yrkesaktiv befolkning i Norge i 1970 er det her valgt å bruke data om de personer i Sverige som arbeidet 20 timer og mer i tellingsuken. En enkel beregning basert på at det arbeides 46 uker i året, gir da 920 timer og mer på årsbasis. Man har imidlertid ikke nok kunnskap til å bedømme verdien av en slik beregning. Muligens svarer arbeidstiden omtrentlig til arbeidstidsintervallet "1 000 arbeidstimer og mer i året" i den norske tellingen. Men det vet vi ikke. Enda større er imidlertid usikkerheten når det gjelder spørsmålet om hva svenske oppgaver ville blitt hvis man skulle oppgitt "viktigste kilde til livsopphold".

Statistiska Centralbyrån i Stockholm opplyser at man antar at folketellingsdataene om yrkesfrekvenser er godt sammenliknbare for 1960 - og 1970-tellingen, med det forbehold at kvinner i arbeidslivet ikke ble fullstendig registrert i 1960 på grunn av at gifte kvinner i jordbruket og andre familiebedrifter til en viss grad ble holdt utenfor den gang. Som nevnt tidligere, gjelder dette også den norske folketellingen i 1960.

Men selv om man på grunn av nevnte definisjonsforskjeller ikke kan foreta en direkte sammenlikning mellom yrkesfrekvensene i Sverige og Norge, er det allikevel visse hovedtrekk ved strukturen i den svenske yrkesbefolkning og utviklingen i Sverige mellom 1960 og 1970 som er av stor interesse for forståelsen av forandringene i Norge i samme tidsrom, og kanskje også i framtiden.

Tabell 19. Yrkesfrekvenser i grupper for kjønn og alder. Personer 15(16)-69 år. Norge og Sverige. 1960 og 1970 *Activity rates in groups by sex and age. Persons 15(16)-69 years. Norway and Sweden. 1960 and 1970*

Alder	Age	Norge ¹⁾ Norway ¹⁾			Sverige ²⁾ Sweden ²⁾		
		I alt Total	Menn Males	Kvinner Females	I alt Total	Menn Males	Kvinner Females
1960							
15-19	år years	48,2	53,7	42,5	49,8	52,8	46,6
20-24	" "	65,1	81,9	47,7	66,2	74,9	57,3
25-29	" "	60,5	94,3	25,6	67,7	92,9	42,0
30-39	" "	59,0	98,1	18,8	66,2	96,5	35,5
40-49	" "	59,6	97,9	21,2	66,9	96,5	36,8
50-59	" "	60,1	96,0	25,9	63,6	93,8	33,9
60-69	" "	48,4	80,3	19,9	40,9	68,3	16,1
I alt	Total	57,4	88,6	26,3	60,7	85,1	36,3
Av dette: Gifte kvinner							
Of which: Married women ..		10,0	.	10,0	25,1	.	25,1
1970							
16-19	år years	33,1	36,2	29,8	31,1	32,9	29,3
20-24	" "	63,8	78,3	48,4	57,7	62,0	53,3
25-29	" "	63,4	90,2	34,9	67,7	85,0	49,0
30-39	" "	61,7	96,3	26,2	70,1	91,9	47,2
40-49	" "	64,2	94,8	33,0	74,1	93,0	55,0
50-59	" "	61,4	89,9	33,6	67,2	90,2	45,7
60-69	" "	42,8	69,1	19,6	36,1	56,4	17,4
I alt	Total	57,0	82,3	31,6	59,7	76,4	42,6
Av dette: Gifte kvinner							
Of which: Married women ..		24,3	.	24,3	37,5	.	37,5

1) I Norge er størrelsen på den yrkesaktive befolkning basert på en definisjon om hva folk oppgir som "viktigste kilde til livsopphold". 2) I Sverige er størrelsen på den yrkesaktive (förvärvsarbetande) befolkning i 1960 basert på en definisjon om hvem som arbeide "halv normal arbeidstid" eller mer i tellingsuken i oktober. I 1970 er definisjonen basert på oppgaver over dem som arbeide "20 timer eller mer" i tellingsuken i oktober. Kilde: FoB 1960, Del IX og FoB 1970, Del X.

1) In Norway economically active population is defined according to main source of livelihood. 2) In the 1960 census in Sweden, persons who were gainfully occupied at least half the normal working hours during the census week in October, were classified as economically active. The information for 1970 is based on data on persons with 20 or more working hours during the census week in October. Source: FoB 1960, Part IX and FoB 1970, Part X.

Tabell 19 viser at yrkesfrekvensen i Sverige for menn og kvinner i alt var høyere enn i Norge både i 1960 og 1970. Dette kan man ikke legge noen særlig vekt på, fordi man ikke vet hva de to ulike registreringsmåter betyr for sammenliknbarheten mellom de to land. Derimot kan man bruke tallene til å konstatere at tilbakegangen i yrkesfrekvensen mellom 1960 og 1970 var større i Sverige enn i Norge i aldersgruppen under 25 år. Når Sverige har så lav yrkesfrekvens i gruppen 60-69 år, skyldes dette at aldersgrensen for pensjon er lavere i Sverige.

Yrkesfrekvensen for kvinner og menn vurdert hver for seg avslører imidlertid interessante forskjeller mellom de to land, både i 1960 og 1970. Forandringen mellom 1960 og 1970 har imidlertid vært av samme karakter i begge land.

På tross av de registreringsmessige ulikheter, må man av tabell 19 kunne slutte at yrkesfrekvensen for menn er lavere i Sverige enn i Norge. Denne forskjell kompenseres imidlertid ved de svenske kvinners større yrkesaktivitet.

Mellom 1960 og 1970 sank yrkesfrekvensen for svenske menn med 8,7 prosentpoeng, mens yrkesfrekvensen for norske menn sank med 6,3 prosentpoeng. Til gjengjeld steg yrkesfrekvensen for svenske kvinner fra 36,3 prosent til 42,6 prosent (6,3 prosentpoeng), mens yrkesfrekvensen for norske kvinner steg fra 26,3 prosent til 31,6 prosent (5,3 prosentpoeng).

Selv om man ikke kan sammenlikne de svenske og norske tall i noen detalj, er det åpenbart av tabellens helhetsbilde at svenske kvinner må ha en langt høyere yrkesfrekvens enn de norske. Dette skyldes i sterk grad at de gifte svenske kvinnene er mer yrkesaktive enn de norske.

Folketellingsdataene alene kan ikke si noe om årsakene til de likheter og forskjeller som er påvist foran. Allikevel er det fristende å spekulere litt over hva som kan ligge bak de forhold som er omtalt.

Når det gjelder den lavere yrkesaktivitet blant menn i Sverige enn i Norge, er det nærliggende å anta at dette skyldes forholdene på arbeidsmarkedet. Svensk næringsliv er preget av stordrift, med alle de ting dette medfører av spesialiserte yrker, strukturrasjonalisering og effektivitet. Svensk arbeidsmarkedspolitik har bidradd til å påskynde denne strukturendring. Arbeidstakere er blitt omskolert og flyttet til nye steder, men mange har ikke hatt fysisk og psykisk styrke til å tilpasse seg de nye produksjonsforhold. Hvis dette er en riktig antakelse, må man vente at en fortsatt utvikling av denne karakter på arbeidsmarkedet, vil føre til ytterligere nedgang i yrkesfrekvensen blant menn i Sverige.

Når det gjelder den store og økende yrkesaktivitet blant kvinner i Sverige er det nærliggende å anta at dette henger mest sammen med en tradisjon om at det er ønskelig at kvinnene deltar i arbeidslivet. Kvinnefrigjøringen har bidradd til å styrke kvinnenes tilbøyelighet til å gå ut i arbeidslivet, samtidig som myndighetene har ønsket å øke sysselsettingen og har lagt produksjonsforholdene til rette for det.

Men også andre forhold i det svenske samfunn bidrar til at det både er større behov for kvinner på arbeidsmarkedet og til at det er mulig for kvinnene å finne en betalt jobb. Bosettingsmønsteret er en viktig årsak til dette, samtidig som bosettingsmønsteret også må antas å være en konsekvens av de samme tradisjoner og verdinormer. Om lag 80 prosent av Sveriges befolkning bor i større byregioner, og om lag 70 prosent bor i flerfamiliehus. Sverige er i langt større grad enn Norge et "servicesamfunn" med godt utbygd offentlig service. Meget av denne service skjer i institusjoner der kvinnene utgjør en vesentlig del av arbeidskraften. Den lavere fruktbarhet som gir færre barn i familiene, bidrar også til at yrkesfrekvensene særlig for gifte kvinner blir større i Sverige enn i Norge.

Norge har ikke samme grad av konsentrasjon i bosettingen som Sverige. Det store antall småhus i Norge fører trolig også til andre livsformer enn i Sverige. Heller ikke er Norge et servicesamfunn i samme grad som Sverige. På denne bakgrunn må man anta at kvinnenes muligheter på arbeidsmarkedet er mindre i Norge enn i Sverige. Hvorvidt deres ønske om deltakelse i arbeidslivet er like sterkt som i Sverige, er det vanskeligere å gjøre noen antakelse om.

En annen mulig forklaring til den høye yrkesfrekvens blant svenske kvinner i forhold til Norge, kan være selve registreringsmåten. Den svenske folketellingen har registrert personer med mer enn 20 timers arbeid (1970) eller med mer enn halv normal arbeidstid (1960) i tellingsuken. Av tabell 6 vet man at kvinnene har større tilbøyelighet enn menn til å være sysselsatt på deltid eller i kortere perioder. Yrkesfrekvensen blant kvinner i Norge ville trolig også blitt vesentlig større hvis man hadde brukt halv normal arbeidstid som kriterium for om norske kvinner var yrkesaktive eller ikke. Av dataene i tabell 6 ser man imidlertid at kvinner med mer enn 500 arbeidstimer årlig ikke er mange nok til at Norge kan komme i nærheten av yrkesfrekvensen for kvinner i Sverige.

Hvis disse antakelser om samfunnsforholdene i Norge og Sverige er riktige, er det nærliggende å slutte at yrkesfrekvensen blant menn i Norge vil fortsette å synke litt, men ikke like meget som i Sverige. Norske

kvinner vil trolig også fortsette med å øke sin yrkesfrekvens litt. Men en rekke trekk ved kulturmønsteret kan tyde på at norske kvinner ikke vil bli yrkesaktive i samme grad som de svenske, i alle fall ikke i de nærmeste 10-20 år.

2. Aldersfordelingens betydning for yrkesbefolkningens størrelse i 1980 og 1990. Et regneeksempel

Spørsmålet om befolkningens yrkesaktivitet er av interesse både av individuelle, sosiale og økonomiske årsaker. I praktisk arbeid er det hit til de som arbeider med regional samfunnsplanlegging og sysselsettingspolitikk som har vist størst interesse for yrkesbefolkningens størrelse og for forandring i yrkesaktiviteten over tid. Disse har særlig vært opptatt av spørsmål om yrkesbefolkningens størrelse i framtiden, og av lokalisering av denne yrkesbefolkning. En eventuell prognose over hvor mange yrkesaktive personer man kan vente å få i framtiden vil være preget av stor usikkerhet. Man vet altfor lite om hvilke faktorer som påvirker yrkesfrekvensen for kvinner og menn i ulike aldersklasser til at slike beregninger kan ha den nødvendige troverdighet. For eksempel er det umulig å vite om ungdommens utdannelses tilbøyelighet vil fortsette å øke, slik at yrkesfrekvensen for aldersgruppene under 25 år blir enda lavere enn i dag. Samme usikkerhet knytter seg til yrkesfrekvensen i de høyere aldersgrupper, særlig på grunn av den virkning trygdesystemene og velstandsøkningen kan ha. Heller ikke er det godt å vite om kvinners yrkesaktivitet vil fortsette å øke like sterkt som i 1960-1970.

Fra planleggingens synsvinkel, eller med et politisk utgangspunkt, kan det imidlertid hevdes at "riktige" prognoseberegninger ikke er av så stor interesse. Formålet med en framskrivning av yrkesaktiviteten vil eventuelt være å gi veiledning for en aktiv arbeidsmarkeds- eller sysselsettingspolitikk. Denne skal eventuelt påvirke yrkesaktiviteten i den ene eller den andre retning, som man tar stilling til når den bestående struktur og trendutviklingen er kjent. Til dette praktiske formål kan man best løse "prognoseproblemet" med et regneeksempel, der man klart presiserer forutsetningene for beregningene.

Beregningene gjøres i dette avsnitt bare i ett alternativ. Formålet med beregningene er enklest mulig, nemlig å gi svar på spørsmålet om hvor stor yrkesbefolkningen vil bli i 1980 og 1990 hvis yrkesfrekvensene i de ulike aldersgrupper blir de samme som i 1970. Beregningene vil da særlig vise hva størrelsen av befolkningen i ulike aldersgrupper gir som resultat for den totale yrkesandel.

Beregningene bygger på de framskrivingene av hele folkemengden i aldersgrupper, som er gjort av Byrået. Disse framskrivinger kan man anta er "riktige" for de aldersgrupper som yrkesbefolkningen hentes fra. Dette gjelder særlig for 1980, da alle de mennesker som da befinner seg i yrkesaktiv alder, allerede var født på det tidspunktet framskrivingen ble gjort.

For 1990 vil også de aller fleste som kommer opp i yrkesaktiv alder være født på det tidspunkt framskrivingen ble gjort. Beregningene bygger på observasjoner av antall fødte til og med 1971, og det vil således bare bli tre årsklasser som er framskrevet og altså ikke kjent på beregnings-tidspunktet.

Dødeligheten har vært såpass konstant de senere år at den neppe bringer noen større usikkerhet i beregningsresultatene. Befolkningsframskrivingene har heller ikke regnet med flytting til og fra andre land.

For vurdering av arbeidsmarkedspolitikken er denne forutsetningen om flytting til og fra andre land nødvendig av to grunner. For det første fører Norge en så restriktiv innvandringspolitikk (bortsett fra folk fra de nordiske land) at det ikke er noen særlig grunn til å vente noe større innvandringsoverskott. Utvandringsoverskott er det vel heller ikke noen som venter så lenge de norske konjunkturer er gunstige sammenliknet med utlandet. For det andre kan beregninger som er utført uten hensyn til flytting til og fra andre land, være av interesse hvis myndighetene skal ta stilling til behovet for å føre en annen innvandringspolitikk for å dekke etterspørselen etter arbeidskraft i sterkere grad enn nå.

Beregningene i tabell 20 viser at den totale yrkesfrekvens i 1980 vil være den samme som i 1970. Mennenes yrkesfrekvens vil øke litt, mens kvinnes yrkesfrekvens vil gå litt tilbake.

I 1990 vil yrkesfrekvensen i befolkningen være økt litt, til 57,6 prosent. Økingen gjelder særlig menn som øker sin frekvens til 83,5 prosent i 1990.

I en rekke undersøkelser til bruk i samfunnsplanlegging har det vært antatt at yrkesfrekvensen vil fortsette å synke fram til 1980 og 1990. Når dette ikke blir resultatet av beregningene i tabell 20, skyldes det først og fremst at de store etterkrigskull først etter 1970 rykker inn på arbeidsmarkedet for alvor. Disse personer har hittil tilhørt de aldersgrupper som har vært under utdanning og derfor viser en lav yrkesfrekvens. I 1980 og 1990 vil de imidlertid være kommet inn i sin mest yrkesaktive periode.

Tabell 20. Yrkesbefolkning 16-69 år etter kjønn og alder. Høle landet. 1980 og 1990. Et regneeksempel *Economically active population 16-69 years by sex and age. The whole country. 1980 and 1990. A calculating example*

Alder	Age	Framskrevet folkemengde ¹⁾ <i>Projection of population¹⁾</i>			Beregnet yrkesbefolkning/yrkesfrekvens <i>Estimated economically active population/activity rate</i>				
		I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>		
1980									
16-19	år	years	..	247734	126972	120762	81956	45937	36019
20-24	"	"	..	305792	156005	149787	194584	122079	72505
25-29	"	"	..	300615	153566	147049	189880	138554	51326
30-39	"	"	..	570124	293560	276564	355288	282794	72494
40-49	"	"	..	395394	199585	195809	253964	189286	64678
50-59	"	"	..	447674	222300	225374	275534	199753	75781
60-69	"	"	..	425199	201298	223901	182970	139046	43924
I alt	Total		2692532	1353286	1339246	1534176	1117449	416727
Yrkesfrekvens	Activity rate					57,0	82,6	31,1
1990									
16-19	år	years	..	243102	124553	118549	80416	45088	35328
20-24	"	"	..	326202	166906	159296	207716	130609	77107
25-29	"	"	..	310279	158682	151597	196084	143170	52914
30-39	"	"	..	600929	305640	295289	371834	294431	77403
40-49	"	"	..	559815	286637	273178	362079	271845	90234
50-59	"	"	..	377338	187613	189725	232378	168584	63794
60-69	"	"	..	394962	187926	207036	170424	129809	40615
I alt	Total		2812627	1417957	1394670	1620931	1183536	437395
Yrkesfrekvens	Activity rate					57,6	83,5	31,4

1) Kilde: Framskrivning av folkemengden 1971-2000. Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1972. (Data fra alternativ B.)

1) Source: Population Projection 1971-2000. Central Bureau of Statistics, Oslo 1972. (Data from alternative B.)

Oppstillingen i tabell 20 gjør det mulig for interesserte å foreta alternative beregninger opp til 1980 eller 1990 hvis man våger å prognostisere andre yrkesfrekvenser enn dem som allerede er observert i 1970.

Skal man gjøre slike alternative beregninger, er det naturlig å bygge på det som har vært utviklingsretningen (trenden) i forandringene av yrkesfrekvensen hittil. Hvis denne utvikling fortsetter, vil kvinnenes yrkesfrekvens øke og mennenes minke. Denne minking vil særlig finne sted i aldersgruppen 60-69 år på grunn av senket pensjonsalder. En slik trendutvikling kan man også finne støtte for i de svenske data.

der kvinnene har en langt større yrkesdeltakelse enn i Norge, mens mennenes yrkesdeltakelse er lavere.

Hvor langt disse forandringene vil gå, er imidlertid vanskeligere å vite. Som en gjetning kan det antydes at en mulig fortsatt nedgang i mennenes yrkesaktivitet i store trekk vil oppveies av økt kvinnelig yrkesaktivitet. Muligens vil mennenes tilbakegang være litt større enn kvinnenes øking.

Tabell 21 viser i absolutte tall hva endringene i den yrkesaktive befolkning blir hvis yrkesfrekvensene blir de samme fram til 1990 som de var i 1970.

Tabell 21. Observerte/beregnete endringer i yrkesbefolkningen 15(16)-69 år etter kjønn og alder. Hele landet. 1960-1990 *Observed/estimated changes in the economically active population 15(16)-69 years by sex and age. The whole country. 1960-1990*

Alder Age	Endring 1960-1970 <i>Change 1960-1970</i>			Beregnet endring <i>Estimated change</i>					
	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	1970-1980			1980-1990		
				I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>
15(16)-19 år <i>years</i>	-47879	-28132	-19747	+ 2459	+ 1410	+ 1049	- 1540	- 849	- 691
20-24 år <i>years</i>	+62579	+38367	+24212	- 4526	- 3965	- 561	+13132	+ 8530	+ 4602
25-29 " "	+44099	+25289	+18810	+25645	+18143	+ 7502	+ 6204	+ 4616	+ 1588
30-39 " "	-35601	-43054	+ 7453	+107916	+87229	+20687	+16546	+11637	+ 4909
40-49 " "	+ 1980	-21885	+23865	-46772	-34673	-12099	+108115	+82559	+25556
50-59 " "	+36497	+11666	+24831	-18896	-13034	- 5862	-43156	-31169	-11987
60-69 " "	+ 5421	- 84	+ 5505	+18936	+14983	+ 3953	-12546	- 9237	- 3309
I alt <i>Total</i> .	+67096	-17833	+84929	+84762	+70093	+14669	+86755	+66087	+20668

Man ser at den observerte øking i hele yrkesbefolkningen var 67 096 personer i perioden 1960 til 1970. Det var en tilvekst på 84 929 kvinner, mens antall yrkesaktive menn minket i perioden.

Med de forutsetninger som er benyttet i beregningene vil yrkesbefolkningen øke med nye 84 762 personer fram til 1980 og ytterligere 86 755 personer fram til 1990. I denne tjuetårsperiode er det etter beregningenes forutsetninger de yrkesaktive menn som øker mest i antall, mens kvinnenes øking blir mindre enn i perioden 1960 til 1970.

For å vurdere beregningsresultatene mot den utvikling som har funnet sted i tidligere folketellingsperioder, er tabell 22 satt opp. Tabellen viser at den årlige økingen i yrkesbefolkningen har vært svært ujamn i de ulike folketellingsperiodene.

Tabell 22. Observerte/beregnete gjennomsnittlige endringer pr. år i yrkesbefolkningen 15(16)-69 år. Hele landet. 1920-1990
Observed/estimated changes in the economically active population 15(16)-69 years on an average per year. The whole country. 1920-1990

Periode Period	Gjennomsnittlig endring pr. år <i>Change on an average per year</i>			Endring i yrkesbefolkningen 15(16)-69 år i prosent av endringen i folkemengden i aldersgruppen <i>Change in economically active population 15(16)-69 years as percentage of the change in population in the age group</i>
	I alt <i>Total</i>	Menn <i>Males</i>	Kvinner <i>Females</i>	
1920-1930	+ 9 629	+ 7 908	+1 721	51,0
1930-1946	+12 618	+11 145	+1 473	51,8
1946-1950	+ 6 618	+ 8 239	-1 621	121,3
1950-1960	+ 2 195	+ 2 778	- 583	16,0
1960-1970	+ 6 710	- 1 783	+8 493	50,0
Beregnete tall <i>Estimated figures</i>				
1970-1980	+ 8 476	+ 7 009	+1 467	56,9
1980-1990	+ 8 676	+ 6 609	+2 067	72,2

De beregnede tall for perioden 1970-1990, som er hentet fra tabell 20 og 21, viser at det under de gitte forutsetninger gjennomsnittlig vil kunne bli en større årlig øking i den yrkesaktive befolkning i kommende tjueårsperiode enn i årene 1946-1970. Dette henger særlig sammen med at i årene som kommer, vil årskullene i aldersgruppen 16-24 år (og som har lave yrkesfrekvenser) være små og minkende. Samtidig vil de store årskull fra etterkrigsperiodene befinne seg i de aldersgrupper som har høyest yrkesfrekvens.

3. Trygdekassestatistikken

3.1 Innledning. Statistikkens omfang og begrensing

I denne artikkel er begrepene yrkesbefolkning, yrkesaktive personer og personer med yrke benyttet bare om dem som i folketellingen har oppgitt at de har "inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold". I avsnitt B.5 er de personer som har oppgitt at de har inntektsgivende arbeid, men som ikke har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, omtalt som delvis yrkesaktive.

I andre kapitler er det påpekt at man får ulik størrelse på den "yrkesarbeidende" befolkning alt etter hvilke definisjoner man velger og hvilke metoder man bruker for å registrere den "yrkesarbeidende" befolkning.

Av særlig betydning for folketellingenes del er valget mellom usual activity-metoden (avsnitt A.3) og labour force-metoden (avsnitt D.1).

I de norske arbeidskraftundersøkelsene (AKU) som er utført fra 1972, er labour force-metoden brukt.

En annen måte å definere og registrere den "yrkesarbeidende" befolkning på har i Norge vært brukt i perioden 1948 til 1970. Denne registrering har gitt en sysselsettingsstatistikk som har spilt stor rolle i praktisk politikk og samfunnsplanlegging.

Grunnlaget for statistikken var trygdekassenes medlemskartotek. Alle som var syketrygdet og tjente mer enn 2 000 kroner årlig (før 1. januar 1967 var grensen 1 000 kroner årlig), kom med i trygdekassestatistikken. Noen grupper hadde trygdemessig en spesiell stilling, men kom likevel med i statistikken delvis gjennom andre registre. Dette gjaldt særlig fast ansatte i Norges Statsbaner, norske sjømenn i utenriks fart, folk som arbeidet på Svalbard og lønnstakere med fiske som hovedyrke.

Når det gjaldt lønnstakere, skulle trygdekassestatistikken i prinsippet få med alle personer med mer enn 2 000 (1 000) kroner i inntekt. Det kritiske spørsmål er imidlertid om den lyktes med dette.

Når det gjaldt selvstendige yrkesutøvere, var statistikken mindre fullstendig. Dette skyldtes at selvstendiges trygdeforhold var annerledes enn lønnstakernes. Inntil 1958 ble de selvstendige yrkesutøverne heller ikke omfattet av trygdekassestatistikken.

Etter loven om syketrygd av 2. mars 1956 var alle norske statsborgere bosatt i Norge syketrygdet.

Registrene på trygdekontorene ble imidlertid ført med utgangspunkt i "hovedpersonens" trygdeforhold. Det er neppe tvil om at en rekke personer som hadde inntektsgivende arbeid, fant det fordelaktig ikke å stå som selvstendig medlem av trygdekassen, men ble trygdet som biperson gjennom hovedpersonen. Dette gjaldt kanskje særlig slike som ikke var helårs- og heltidssysselsatte. Gruppen omfattet trolig mange husmødre og ungdom som mente de var tilfredsstillende trygdet gjennom hovedpersonen. Selv om dette ikke var helt i samsvar med lovens intensjoner, var mulighetene gode til å omgå loven. Dette skyldtes bl.a. at personer med mindre enn 6 dagers sammenhengende arbeidsforhold ikke var trygdepliktige.

Trolig valgte også noen som var heltids- og helårssysselsatte å stå utenfor den fulle syketrygd med rett til dagpenger under sykdom. Dette gjaldt trolig mange kvinner som var hushjelper eller rengjøringshjelper.

Det gjaldt sannsynligvis en del menn (og noen kvinner) i håndverksbetonte yrker der man ikke hadde eget firma, men allikevel påtok seg arbeid fra private oppdragsgivere. Det gjaldt antakelig også personer i landbruk og fiske.

Da loven om folketrygd trådte i kraft 1. januar 1967, ble disse forhold forandret, fordi det ble beregnet "pensjonspoeng" avhengig av den inntekt man hadde i arbeidsforhold. Dermed var fordelene ved å stå utenfor sykestrygden i arbeidsforholdet sterkt redusert, da man på lengre sikt ville tape pensjonsfordeler. Derfor ville trolig også stadig flere mot slutten av sekstiårene la seg registrere som lønnstakere eller selvstendige yrkesutøvere med inntekt.

Alt i alt er det sterke grunner som taler for at trygdekassestatistikken hadde en vesentlig underdekning i femtiårene i forhold til det som var den virkelige sysselsetting. Utover i sekstiårene er det grunn til å tro at denne underdekning ble stadig mindre. Særlig fra 1967 da folketrygden ble innført, er det rimelig å anta at underdekningen ble mindre enn tidligere.

Det er imidlertid gode grunner til å anta at selv i 1970 (siste året trygdekassestatistikken ble laget), var det fortsatt færre personer som ble omfattet av statistikken enn dem som i virkeligheten utførte lønt arbeid med mer enn 2 000 kroner i årlig inntekt.

3.2 Antall sysselsatte og endringer 1960-1970

Tabell 23 viser antall sysselsatte etter trygdekassestatistikken for hvert av årene 1960 til 1970. Lønnstakere er registrert ved utgangen av oktober hvert år, mens de selvstendige yrkesutøvere er registrert ved utgangen av august (september i 1960).

Tabellen viser at det i 1960 var 1 377 493 personer som var sysselsatt etter trygdekassestatistikken, hvorav 323 255 hørte til gruppen "selvstendige yrkesutøvere". Dette var en næringsmessig svært uensartet gruppe hvorav langt over halvparten var landbrukere eller fiskere (Arbeidskraftstatistikk 1960, 3, s. 28-29).

I 1970 var det 1 487 987 personer som var sysselsatt etter trygdekassestatistikken, hvorav 264 259 var selvstendige yrkesutøvere. I alt 137 925 av disse personene tilhørte gruppen jordbruk, skogbruk, fiske og fangst m.v. (Arbeidsmarkedstatistikk 1970, tab. 6, s. 31).

Antall sysselsatte kvinner var relativt mindre i gruppen av selvstendige enn for sysselsatte i alt. Mer interessant enn de absolutte tall er kanskje endringene i sysselsettingen i 1960-årene. Disse er vist i tabell 24.

Tabell 23. Sysselsatte etter kjønn. Hele landet. 1960-1970. Trygde-
kassestatistikken *Persons employed by sex. The whole
country. 1960-1970. Labour Market Statistics*

År Year	Sysselsatte <i>Persons employed</i>			Av dette: Selvstendige ¹⁾ <i>Of which: Self-employed¹⁾</i>		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
	Total	Males	Females	Total	Males	Females
1960	1 377 493	1 015 929	361 564	323 225	280 381	42 844
1961	1 394 578	1 024 338	370 240	318 209	275 810	42 399
1962	1 397 429	1 023 194	374 235	314 279	273 547	40 732
1963	1 401 886	1 024 129	377 757	309 011	269 773	39 238
1964	1 408 780	1 027 167	381 613	304 130	266 404	37 726
1965	1 413 782	1 029 118	384 664	296 869	261 492	35 377
1966	1 427 693	1 036 972	390 721	292 944	258 554	34 390
1967	1 439 453	1 041 734	397 719	288 149	254 076	34 073
1968	1 446 737	1 041 917	404 820	284 481	251 326	33 155
1969	1 465 062	1 049 470	415 592	274 986	244 166	30 820
1970	1 487 987	1 056 836	431 151	264 259	236 333	27 926

1) Inntil 1958 ble ikke selvstendige yrkesutøvere registrert i Trygde-
kassestatistikken. (Se Arbeidsmarkedet nr. 1, 1959, s. 25-27.) Oppgaven
over selvstendige yrkesutøvere i 1960 er usikker, særlig for fiske og
fangst. (Se Arbeidskraftstatistikk 1960, 3, s. 28-29.)

1) *Up to 1958 self-employed persons were not covered by the Labour Market
Statistics. The information on self-employed persons is uncertain for
1960.*

Tabell 24. Årlige endringer i tallet på sysselsatte etter kjønn. Hele
landet. 1960-1970. Trygdekassestatistikken *Annual changes
in the number of persons employed by sex. The whole country.
1960-1970. Labour Market Statistics*

År Year	Sysselsatte <i>Persons employed</i>			Av dette: Selvstendige ¹⁾ <i>Of which: Self-employed¹⁾</i>		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
	Total	Males	Females	Total	Males	Females
1960-1961	+ 17 085	+ 8 409	+ 8 676	- 5 016	- 4 571	- 445
1961-1962	+ 2 851	- 1 144	+ 3 995	- 3 930	- 2 263	- 1 667
1962-1963	+ 4 457	+ 935	+ 3 522	- 5 268	- 3 774	- 1 494
1963-1964	+ 6 894	+ 3 038	+ 3 856	- 4 881	- 3 369	- 1 512
1964-1965	+ 5 002	+ 1 951	+ 3 051	- 7 261	- 4 912	- 2 349
1965-1966	+ 13 911	+ 7 854	+ 6 057	- 3 925	- 2 938	- 987
1966-1967	+ 11 760	+ 4 762	+ 6 998	- 4 795	- 4 478	- 317
1967-1968	+ 7 284	+ 183	+ 7 101	- 3 668	- 2 750	- 918
1968-1969	+ 18 325	+ 7 553	+ 10 772	- 9 495	- 7 160	- 2 335
1969-1970	+ 22 925	+ 7 366	+ 15 559	- 10 727	- 7 833	- 2 894
1960-1965	+ 36 289	+ 13 189	+ 23 100	- 26 356	- 18 889	- 7 467
1965-1970	+ 74 205	+ 27 718	+ 46 487	- 32 610	- 25 159	- 7 451
1960-1970	+ 110 494	+ 40 907	+ 69 587	- 58 966	- 44 048	- 14 918

1) Se note 1 til tabell 23.

1) *See note 1 to table 23.*

Tabellen viser at de årlige endringer i sysselsettingen var svært ujamne. Dette kan skyldes både at registreringen av syketrygdede yrkesaktive var utilfredsstillende og at antall personer som kom i yrkesaktiv alder var ulikt store og viste ulik tilbøyelighet til å bli yrkesarbeidende. Konjunkturforholdene er også viktige. Det er umulig å angi betydningen av de enkelte faktorer.

Antakelsen i avsnitt D.3.1 om at tilbøyeligheten til å melde seg inn i trygdekassen økte etter 1967 da folketrygden ble innført, må sies å være styrket av dataene i tabellene 23 og 24.

Både kvinner og menn økte sin sysselsetting mellom 1960 og 1970. Av en samlet øking på 110 494 sysselsatte personer, var 69 587 kvinner.

De selvstendige yrkesutøvere gikk sterkt tilbake mellom 1960 og 1970. Dette skyldtes delvis tilbakegangen i landbruk og fiske. Delvis skyldtes det strukturendring i annet næringsliv, der mange små næringsdrivende i handels- og håndverksbedrifter innstilte virksomheten. Men det skyldtes også at bedriftene forandret selskapsform, selvstendig næringsdrivende gjorde sitt firma om til aksjeselskap. Da ble de registrert som lønnstakere i "eget firma".

Tilbakegangen kan også skyldes selve registerføringen i trygdekassene, idet personer som egentlig var lønnstakere, allikevel kunne stå som selvstendig trygdet. Utover i sekstiårene er det sannsynlig at stadig flere av disse fikk en endret trygdestatus og ble overført fra registeret over selvstendige til registeret over lønnstakere.

3.3 Sammenlikning med folketellingsdata

Den ulike definisjon på en yrkesaktiv person etter folketellingsstatistikken og en sysselsatt person etter trygdekassestatistikken gjør at data fra de to statistiske kilder ikke er direkte sammenliknbare. I dette avsnitt skal det allikevel gjøres en vurdering av de to statistikkene i forhold til hverandre.

Ifølge tabell 1 registrerte folketellingen i 1960 at det var 1 406 358 yrkesaktive personer. Av disse var 321 483 kvinner, som betyr at 23 prosent av de yrkesaktive i 1960 var kvinner. Av tabell 23 finner man at 26 prosent av de sysselsatte personer i 1960 var kvinner ifølge trygdekassestatistikken.

I 1970 var det (ifølge tabell 1) 1 462 159 yrkesaktive personer etter folketellingsstatistikken. Av disse var 404 394 kvinner, som utgjør 28 prosent. Av tabell 23 finner man at 29 prosent av de sysselsatte som trygdekassestatistikken omfattet i 1970, var kvinner.

Denne forskjellen i kvinnenes andel av de sysselsatte, respektive yrkesaktive, personer kan man neppe finne andre årsaker til enn i selve registreringen. At kvinnenes andel er større etter trygdekassestatistikken enn etter folketellingsstatistikken er imidlertid rimelig, fordi trygdekassestatistikken registrerte dem som tjente mer enn 2 000 (1 000) kroner årlig. Av tabell 6 ser man at kvinnene er særlig tallrike blant dem som arbeider under 1 000 timer årlig. Derimot er det vanskelig å finne en forklaring på hvorfor forskjellen mellom kvinneandelen er så mye mindre i 1970 enn i 1960.

Med grunnlag i tabell 1 kan man finne to ulike tall for øking i den yrkesaktive befolkning etter folketellingsstatistikken mellom 1960 og 1970. Med tilnærmet samme definisjon på yrkesbefolkningen i 1960 og 1970 blir økingen 17 122 personer. Med den utvidede definisjon i 1970 blir økingen 55 801 personer.

Denne øking blir allikevel liten sammenliknet med økingen i antall sysselsatte personer som etter trygdekassestatistikken var 110 494 i perioden 1960-1970 (tabell 24).

Antall sysselsatte i trygdekassestatistikken var i alt 1 377 493 personer i 1960 (tabell 23), samtidig med at folketellingen registrerte en yrkesbefolkning på 1 406 358 personer (tabell 1). I 1970 var det i trygdekassestatistikken 1 487 987 sysselsatte personer (tabell 23). Samtidig registrerte folketellingen 1 462 159 (alternativt 1 423 480, tabell 1) yrkesaktive personer. Denne forskjell mellom de to tellinger kan mest rimelig forklare med de registreringsforbedringer i trygdekassestatistikken, som fant sted utover i sekstiårene. Den reelle øking i sysselsettingen fra 1960 til 1970 var neppe så stor som tallene fra trygdekassestatistikken viser.

Selv om det foran er antatt at innføring av folketrygd, og ønske om å opparbeide et bedre inntektsgrunnlag for pensjonsberegning førte til at trygdekassene etter 1967 fikk forholdsvis flere medlemmer enn tidligere, kan det allikevel stilles spørsmål ved om trygdekassestatistikken i 1970 omfattet alle de personer som utførte inntektsgivende arbeid for mer enn 2 000 kroner i året. En sammenlikning med data fra folketellingen tyder på at trygdekassestatistikken i 1970 fortsatt hadde en underdekning i forhold til det antall som virkelig utførte inntektsgivende arbeid. (Det forhold at folketellingens yrkesaktive både i 1960 og 1970 også omfattet arbeidsløse personer, endrer ikke på denne antakelse.)

Denne antakelse bygger på at en inntekt på 2 000 kroner svarte til en arbeidsinnsats på 100-150 timer årlig. Dette medfører at det antall personer som var sysselsatt etter trygdekassestatistikken burde ha vært langt høyere enn folketellingens yrkesbefolkning som hadde "inntekt av eget

arbeid som viktigste kilde til livsopphold". Hvor mye høyere det burde ha vært, er imidlertid umulig å vite.

Tellingsmetoden for folketellingen registrerte nemlig den mest vanlige aktivitet i løpet av de siste 12 måneder. Trygdekassestatistikken var en punktregistrering. Selve registreringsmetoden gjør at tallene ikke er direkte sammenliknbare. Allikevel er forskjellene så store at de støtter antakelsen.

Folketellingens tall viser at 287 517 personer arbeidde mellom 100 og 999 arbeidstimer i 12-måneders perioden før tellingstidspunktet. Hvis disse legges til de 1 415 714 personer som arbeidde 1 000 timer og mer, får man en arbeidsstyrke på vel 1,7 millioner personer som arbeidde 100 timer eller mer årlig. Dette er langt flere enn de 1 487 987 personer (tabell 23) som var sysselsatt etter trygdekassestatistikken.

Folketellingen i 1970 registrerte i forbindelse med pendlingsstatistikken også et tall for sysselsettingen etter labour force-prinsippet, der man spurte etter "nåværende arbeidssted". I alt 1 603 000 personer (ikke medregnet personer som utførte vernepliktstjeneste) oppgav da at de var i arbeid på tellingstidspunktet. Dette er en sysselsetting vesentlig over trygdekassestatistikkenes sysselsatte.

Vurderingen av trygdekassestatistikken er her foretatt med tanke på mulighetene for sammenlikning med data for den yrkesaktive befolkning ifølge folketellingene. Den registreringsmetode som ble brukt i trygdekassestatistikken, har imidlertid vist seg å være lite egnet til å måle de langsiktige forandringer i sysselsettingsutviklingen. For måling av de mer kortsiktige forandringer i sysselsettingen over året, eller fra ett år til et annet, har imidlertid registreringsmetoden vært brukbar og resultatene av statistikken til stor nytte.

Antakelsen om trygdekassestatistikkenes underdekning i 1970 kan også støttes på arbeidskraftundersøkelser (AKU), som har vært utført siden 1972. Disse gjennomføres etter definisjoner som er svært like trygdekassestatistikkenes. AKU for første kvartal 1972 viste at det var da 1 645 000 sysselsatte personer i Norge. (I dette tallet er 66 000 familiemedlemmer uten fast lønn medregnet.)

3.4 Næringsstrukturen etter trygdekassestatistikken. Sammenlikning med folketellingen

Tabell 25 viser den sysselsatte befolkning ifølge trygdekassestatistikken fordelt på hovedgrupper av næringer i 1960, 1965 og 1970. Tabelloppstillingen er nesten den samme som i tabell 10. Innholdet i de to tabeller gir omtrent de samme opplysninger om næringsstrukturen i befolkningen.

Tabell 25. Sysselsatte etter kjønn og næring. Hele landet. 1960, 1965 og 1970. Trygdekassestatistikken *Persons employed by sex and industry. The whole country. 1960, 1965 and 1970. Labour Market Statistics*

Kjønn og næring <i>Sex and industry</i>	1960	1965	1970	Prosent <i>Percentages</i>		
				1960	1965	1970
ALLE SYSSELSATTE <i>PERSONS EMPLOYED, TOTAL</i>						
A,B. Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc.</i>	187 004	155 922	126 032	13,5	11,0	8,5
C,D. Fiske m.v., hvalfangst <i>Fishing etc., whaling</i>	56 272	43 173	37 120	4,1	3,1	2,5
E,F. Bergverksdrift m.v., industri <i>Mining and quarrying, manufacturing</i>	367 182	386 379	410 373	26,7	27,3	27,6
G,H. Bygge- og anleggsvirksomhet, kraft- og vannforsyning <i>Construction; electricity, gas, water and sanitary services</i>	139 411	145 480	154 957	10,1	10,3	10,4
I,J, Varehandel, finans- K. institusjoner, eiendomsdrift <i>Wholesale and retail trade, financial institutions, real estate</i>	194 643	218 232	246 165	14,1	15,4	16,5
L. Sjøtransport <i>Water transport ..</i>	70 963	68 170	56 755	5,2	4,8	3,8
M. Annen samferdsel <i>Transport and communication other than water transport</i>	85 374	87 321	93 870	6,2	6,2	6,3
N,O. Off. adm. og forsv. var, off. og privat tjenesteyting <i>Government services, community and business services</i>	196 975	238 604	298 232	14,3	16,9	20,1
P. Personlig tjenesteyting <i>Personal services</i>	79 669	70 501	64 483	5,8	5,0	4,3
I alt <i>Total</i>	1 377 493	1 413 782	1 487 987	100,0	100,0	100,0

Tabell 25 (forts.). Sysselsatte etter kjønn og næring. Hele landet. 1960, 1965 og 1970. Trygdekassestatistikken *Persons employed by sex and industry. The whole country. 1960, 1965 and 1970. Labour Market Statistics*

Kjønn og næring	1960	1965	1970	Prosent		
				1960	1965	1970
MENN MALES						
A,B. Jordbruk, skogbruk m.v.	167 544	141 943	116 310	16,5	13,8	11,0
C,D. Fiske m.v., hvalfangst	56 187	43 112	37 082	5,5	4,2	3,5
E,F. Bergverksdrift m.v., industri	286 988	307 253	329 777	28,3	29,9	31,2
G,H. Bygge- og anleggsvirksomhet, kraft- og vannforsyning m.v.	135 976	141 359	150 108	13,4	13,7	14,2
I,J, Varehandel, finans- K. institusjoner, eiendomsdrift	111 757	124 185	139 129	11,0	12,1	13,2
L. Sjøtransport	65 388	61 937	50 745	6,4	6,0	4,8
M. Annen samferdsel .	68 931	69 830	74 007	6,8	6,8	7,0
N,O. Off. adm. og forsv. off. og privat tjenesteyting.	106 433	122 767	142 702	10,5	11,9	13,5
P. Personlig tjenesteyting	16 725	16 732	16 976	1,6	1,6	1,6
I alt	1 015 929	1 029 118	1 056 836	100,0	100,0	100,0
KVINNER FEMALES						
A,B. Jordbruk, skogbruk m.v.	19 460	13 979	9 722	5,4	3,6	2,3
C,D. Fiske m.v., hvalfangst	85	61	38	0,0	0,0	0,0
E,F. Bergverksdrift m.v., industri ...	80 194	79 126	80 596	22,2	20,6	18,7
G,H. Bygge- og anleggsvirksomhet, kraft- og vannforsyning m.v.	3 435	4 121	4 849	1,0	1,1	1,1
I,J, Varehandel, finans- K. institusjoner, eiendomsdrift	82 886	94 047	107 036	22,9	24,5	24,8
L. Sjøtransport	5 575	6 233	6 010	1,5	1,6	1,4
M. Annen samferdsel .	16 443	17 491	19 863	4,6	4,5	4,6
N,O. Off. adm. og forsv. off. og privat tjenesteyting.	90 542	115 837	155 530	25,0	30,1	36,1
P. Personlig tjenesteyting	62 944	53 769	47 507	17,4	14,0	11,0
I alt	361 564	384 664	431 151	100,0	100,0	100,0

Viktigste forskjell er trolig å finne i gruppen jordbruk, skogbruk m.v. Her ser man at trygdekassestatistikken har en mindre del av de sysselsatte i disse næringer enn folketellingen har. Dette skyldes trolig særlig de tidligere nevnte problemer med registrering av selvstendige yrkesutøvere. Likeledes skyldes det at kvinnene i landbruket åpenbart må ha bydd på registreringsproblemer også i trygdekassestatistikken.

Tabell 26. Endringer i tallet på sysselsatte etter kjønn og næring. Hele landet. 1960-1970. Trygdekassestatistikken *Changes in the number of persons employed by sex and industry. The whole country. 1960-1970. Labour Market Statistics*

Næring	Industry	I alt Total	Menn Males	Kvinner Females
A,B.	Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc.</i>	- 60 972	-51 234	- 9 738
C,D.	Fiske m.v., hval- fangst <i>Fishing etc., whaling</i>	- 19 152	-19 105	- 47
E,F.	Bergverksdrift m.v., industri <i>Mining and quarrying, manu- facturing</i>	+ 43 191	+42 789	+ 402
G,H.	Bygge- og anleggs- virksomhet, kraft- og vannforsyning m.v. <i>Construction, electricity, gas, water and sanitary services</i>	+ 15 546	+14 132	+ 1 414
I,J, K.	Varehandel, finans- institusjoner, eiendomsdrift <i>Wholesale and retail trade, financial institutions, real estate</i>	+ 51 522	+27 372	+24 150
L.	Sjøtransport <i>Water transport</i>	- 14 208	-14 643	+ 435
M.	Annen samferdsel <i>Transport and com- munication other than water transport</i>	+ 8 496	+ 5 076	+ 3 420
N,O.	Offentlig administ- rasjon og forsvar, offentlig og privat tjenesteyting <i>Government services, community and business services ..</i>	+101 257	+36 269	+64 988
P.	Personlig tjeneste- yting <i>Personal services</i>	- 15 186	+ 251	-15 437
I alt	Total	+110 494	+40 907	+69 587

Med en slik forskjell i utgangspunktet er det klart at også de andre prosentandeler i tabell 25 må bli forskjellige fra tabell 10. Forskjellene er imidlertid ikke store, hvilket kan tyde på at hvis antakelser foran om underdekning av antall sysselsatte personer i trygdekassestatistikken er riktig, så fordeler denne underdekning seg forholdsvis jamt på alle hovedgrupper av næringer.

3.5 Endringer i sysselsettingen i de enkelte næringer. Sammenlikning med folketellingen

Med det utgangspunkt som er omtalt foran, og som også framgår av tabell 26, er det klart at endringene mellom 1960 og 1970 i de enkelte næringer må bli svært forskjellige i trygdekassestatistikken og folketellingsstatistikken. Grunnlaget for forskjellene ligger da i at ifølge trygdekassestatistikken økte både antall sysselsatte menn og antall sysselsatte kvinner i denne periode, men yrkesaktive menn gikk tilbake etter folketellingen. Næringsgrupperingen er nesten den samme i tabell 26 som i tabell 11.

Viktigste forskjell mellom tabell 11 og 26 finnes først i jordbruk, skogbruk m.v. Dessuten viser bygge- og anleggsvirksomhet stor forskjell i de to tabeller, med en tilbakegang på over 4 000 personer mellom 1960 og 1970 etter folketellingsdataene, men en øking på over 15 000 personer (medregnet sysselsetting i kraft- og vannforsyning m.v.) etter trygdekassestatistikken. Det var da også disse næringer som bød på de største registreringsmessige problemer for trygdekassene, delvis fordi det her var så mange selvstendige. Lønnstakere i bygge og anleggsvirksomhet medførte dessuten problemer for trygdekasseregisteret fordi korttidsarbeid hos ulike arbeidsgivere er vanlig i denne næringen og fordi personer med mindre enn 6 dagers arbeid ikke var trygdepliktige.

3.6 Kvinnenes sysselsettingsandel. Sammenlikning med folketellingen

Det er tidligere antatt at trygdekassestatistikken burde få med forholdsvis flere kvinner enn menn fordi trygdekassestatistikken omfattet alle som tjente 2 000 (1 000) kroner og mer årlig. Kvinnelige arbeidstakere er forholdsvis sterkere representert enn menn i de lavere arbeidstidsgrupper som ikke omfattes av folketellingens definisjon på yrkesaktive personer.

Tabell 27 viser da også at 29,0 prosent av de sysselsatte ifølge trygdekassestatistikken i 1970 var kvinner, mens tabell 12 viser at 27,7 prosent av dem som er kalt yrkesaktive i 1970-tellingen, var kvinner.

Tabell 27. Sysselsatte kvinner i prosent av alle sysselsatte i de enkelte næringer. Hele landet. 1960 og 1970. Trygdekassestatistikken *Women employed as percentage of the total number of persons employed in the various industries. The whole country. 1960 and 1970. Labour Market Statistics*

Næring	Industry	1960	1970
A,B.	Jordbruk, skogbruk m.v. <i>Agriculture, forestry etc.</i>	10,4	7,7
C,D.	Fiske m.v., hvalfangst <i>Fishing etc., whaling</i>	0,2	0,1
E,F.	Bergverksdrift m.v., industri <i>Mining and quar- rying, manufacturing</i>	21,8	19,6
G,H.	Bygge- og anleggsvirksom- het, kraft- og vannfor- syning m.v. <i>Construction, electricity, gas, water and sanitary services</i>	2,5	3,1
I,J, K.	Varehandel, finansinstitu- sjoner, eiendomsdrift <i>Wholesale and retail trade, financial institutions, real estate</i>	42,6	43,5
L.	Sjøtransport <i>Water trans- port</i>	7,9	10,6
M.	Annen samferdsel <i>Transport and communication other than water transport</i>	19,3	21,2
N,O.	Offentlig administrasjon og forsvar, offentlig og privat tjenesteyting <i>Government services, com- munity and business ser- vices</i>	46,0	52,3
P.	Personlig tjenesteyting <i>Personal services</i>	79,0	73,7
Alle sysselsatte kvinner <i>All women employed</i>		26,2	29,0

Denne forskjell er i seg selv ikke så stor at den fortjener noen spesiell kommentar. Men når kvinnenes andel i de enkelte næringer sammenliknes, blir forskjellene så store at det rimelige samsvar mellom 29,0 prosent og 27,7 prosent blir av mindre interesse.

3.7 Konklusjon

Vurderingen av trygdekassestatistikken i sammenlikning med folketellingen, tyder på at førstnevnte må brukes med stor forsiktighet.

Økingen i antall sysselsatte kom etter trygdekassestatistikken til å vise for store tall mellom 1960 og 1970. Samtidig viste trygdekassestatistikken trolig en underdekning i forhold til det virkelige antall sysselsatte personer. Dette skyldtes både selve registreringsmetoden, og det skyldtes manglende vilje til å melde seg inn i trygdekassen (og betale trygdepremier) hos noen av dem som hadde inntektsgivende arbeid.

Svakheten ved registreringsmetoden gav seg særlig til kjenne i gruppen selvstendige yrkesutøvere og i gruppen av personer som hadde korttidsjobb, deltidsjobb eller som skiftet mellom flere arbeidsgivere i løpet av året. Dette førte til at de sysselsattes fordeling på næringer også måtte bli mangelfull, særlig fordi næringene jordbruk og skogbruk m.v. ble undervurdert i trygdekassestatistikken. Dermed ble også strukturen mellom de øvrige næringer forskjøvet.

Arbeidstakere ble registrert som medlemmer ved trygdekontoret i kommunen der arbeidsgiveren hadde sin firmaadresse. Mellom trygdekontorene var det så en avtale om melding fra trygdekommunen til bostedskommunen. Selve trygdekassestatistikken ble basert på registeret i den kommune der arbeidsgiveren hadde sin hovedadresse. For folk i NSB, på Svalbard og sjøfolk i utenriks fart ble imidlertid de sysselsatte i statistikken henført til bostedskommunen (som i folketellingen). Også de selvstendige medlemmer ble trygdet og registerført i bostedskommunen.

Med denne registreringsmåte ble mange sysselsatte, kanskje særlig i bygge- og anleggsvirksomhet, registrert som sysselsatte i Oslo, der entreprenøren hadde sitt hovedkontor, mens de i virkeligheten kanskje arbeidet med husbygging i Bærum, på kraftanlegg i fjellet eller med flyplassbygging i Bodø. Også andre firmaer med hovedadresse i en kommune, men med arbeidsplasser i andre kommuner kunne bidra til tilsvarende skjevheter i registreringsgrunnlaget.

Den vesentligsteforskjell mellom dataene på kommune- og fylkesnivå mellom folketelling og trygdekassestatistikk er imidlertid at folketellingen omfatter yrkesaktive bosatt i kommunen/fylket, mens trygdekassestatistikken i prinsippet skulle omfatte dem som arbeidet i kommunen/fylket. Disse ulikheter i registreringsprinsipp er det ikke grunn til å kritisere noen av de to kildene for. Men brukerne av de to datakilder på kommune- og fylkesnivå bør være oppmerksom på hva dette betyr for sammenliknbarheten mellom de to datakilder.

4. Noen synspunkter på analyseresultatenes betydning for sysselsettingspolitikken og statistikkproduksjonen

Befolkningens yrkesaktivitet og forholdene på arbeidsmarkedet er et av de mest sentrale spørsmål i samfunnet. Spørsmålet er viktig for det enkelte menneske fordi det å ha en god arbeidsinntekt og helst også et arbeid som gir personlig tilfredsstillelse anses i vårt samfunn som en betingelse for et harmonisk og meningsfylt liv. Spørsmålet er viktig også for samfunnet som helhet, fordi arbeid bidrar til den produksjon som skaffer de varer og tjenester det er behov for. Produksjonens størrelse er i stor grad avhengig av antall yrkesaktive personer. Å øke produksjonen og dermed sammenhengende velferd og velstand, har vært et mål i hele etterkrigstiden. Full sysselsetting har stått sentralt i dette bildet.

Det er i kapittel A pekt på hvor vanskelig det er å definere og registrere yrkesaktive personer. Ikke mindre vanskelig er det å definere og registrere hva som kan kalles en sysselsatt person. Like vanskelig er det å definere og registrere hva en "arbeidsplass" er. Ofte finner man at det i utredninger til planlegging settes likhetstegn mellom en yrkesaktiv eller sysselsatt person og en arbeidsplass. Dette kan i alle fall ikke være riktig. Enda vanskeligere er det å registrere hvem som er ikke-yrkesaktive og arbeidsløse. En slik registrering kan bare bli meningsfull og tilfredsstillende når begrepene er klarlagt og formålet med registreringen og senere bearbeiding av dataene er presisert.

Med dette avsnitt er det ikke tanken å gi en fullstendig behandling av de problemer som knytter seg til behandlingen av yrkesaktive, sysselsatte, arbeidsplasser og ikke-sysselsatte personer i statistikken. Men noen sider ved emnet som er avslørt under arbeidet med denne artikkel, vil bli omtalt.

Folketellingene kan først og fremst registrere sammensetningen av yrkesbefolkningen og forandringene i dens størrelse og i yrkesfrekvensene. Det er lite de kan si om årsakene. Om utviklingen er "god" eller "dårlig", "ønskelig" eller "uønsket" kan folketellingsdataene ikke si noe om.

Med grunnlag i de allmenne vurderingene foran om de individuelle og samfunnsmessige ønsker om å ha en høy eller økende sysselsetting, kan man spørre hva folketellingenes informasjonsinnhold kan bidra med når en formålstjenlig arbeidsmarked- og sysselsettingspolitikk skal legges opp. Videre kan man vurdere hvilken begrepsdefinisjon for yrkesaktiv befolkning som vil være mest tjenlig for dem som skal bruke dataene i praktisk arbeid.

Folketellingene er et kildemateriale som i ettertid viser hvorledes befolkningens sammensetning har forandret seg. Dette er av verdi fordi strukturanalyser av dataene fra folketellingene gir et bilde av befolkningssituasjonen og befolkningsutviklingen som danner grunnlag for en

teoridannelse om befolkningens sammensetning og forandring. En rekke av egenskapene ved befolkningen er stabile over tid eller forandrer seg så lovmessig at de kan danne grunnlag for sikre beregninger om framtidig utvikling.

Andre egenskaper ved befolkningen er mer ustabile. Det er derfor vanskeligere å vite sikkert hvorledes disse vil forandre seg over tid. Til disse ustabile egenskaper hører befolkningens yrkesaktivitet. Men behovet for en teori eller generelle antakelser om yrkesaktiviteten er ikke mindre av den grunn, selv om teorien blir ufullstendig.

Fra et arbeidsmarkedssynspunkt er trolig den definisjon som ligger bak begrepene yrkesaktiv person (eller sysselsatt person) et av de mest sentrale spørsmål for den nytte man kan ha av statistikkproduksjonen. En presisering av disse begreper vil også bidra til at man lettere kan definere hvem som er ikke-yrkesaktiv (eller ikke-sysselsatt) person. Derav følger at man lettere kan definere hvem som er arbeidsledig.

Det er i kapittel A.3 pekt på at bare personer som har hatt inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, er regnet som yrkesaktive. Fra et arbeidsmarkedspolitisk synspunkt er det ingen grunn til spesielle innvendinger mot dette, selv om man nok kan tenke seg at det ut fra en rekke andre hensyn kan være tjenlig med en mer utvidet definisjon som også tar med andre former for arbeid, men som altså ikke er direkte inntektsgivende.

Folketellingens begrensning fra et arbeidsmarkedspolitisk synspunkt ligger i at den utvilsomt i alle år har lagt hovedvekten på den del av befolkningen som har heldagsarbeid og som arbeider mesteparten av året. Dette er da også den del av gruppen av personer med inntektsgivende arbeid som er enklest å definere og registrere.

Fra en rekke utgangspunkter kan det også hevdes at dette er den største og viktigste del av befolkningen med inntektsgivende arbeid. I eldre tider da arbeidsmarkedet var mindre dynamisk enn i dag, falt kanskje også de fleste "yrkesaktive" inn under denne gruppen. Folk med deltidsarbeid eller korttidsarbeid falt utenfor statistikken, fordi tellings-skjemaene og databearbeidelsen la liten eller ingen vekt på å få disse med.

Folketellingen i 1970 representerer et stort framskritt på dette punkt, fordi den både bringer på det rene hvem som har inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, hvem som er heltidsarbeidende og hvor mange timer årlig personen har hatt inntektsgivende arbeid. Disse data er gjengitt i tabell 6.

Tabellen viser at mens 37,7 prosent av befolkningen hadde inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold, var bare 30,6 prosent av befolkningen heldagsarbeidende på årsbasis. Men hele 40,9 prosent av befolkningen hadde arbeidd 500 timer (ca. 1/3 årsverk) eller mer året før tellingen fant sted. Ytterligere 3,1 prosent hadde hatt inntektsgivende arbeid mellom 100 og 499 timer de siste 12 måneder før tellingen. Enda noen personer hadde arbeidd 1-100 timer med inntekt.

Kontrollundersøkelsen som Byrået har utført for å teste kvaliteten på folketellingsdataene, viser at tallet på personer som på folketellings-skjemaet oppgav at de hadde arbeidd 1 000 timer eller mer årlig, stemmer godt med de resultater kontrollundersøkelsen kom til. Derimot viser kontrollundersøkelsen at folketellingen neppe har klart å fange opp alle dem som arbeidde mindre enn 1 000 timer. Folketellingens oppgaver over disse ligger trolig 30 prosent lavere enn de virkelige tall. Dette betyr at en vesentlig del av dem som har inntektsgivende arbeid tilhører en marginal-gruppe av delvis yrkesaktive som ikke utfører et helt årsverk.

Hvis det skulle bli et samfunnsmessig mål å mobilisere større arbeidskraftmengder enn i 1970, vil denne gruppen av personer være av størst interesse. Dette bør i praksis eventuelt medføre at den gruppe inntekst-takere som i kapittel B.5 er kalt delvis yrkesaktive, bør vises større opp-merksomhet ved framtidig statistikkproduksjon. Denne gruppe bør man også prøve å framskaffe annen informasjon om. Dette kan gjøres både ved neste folketelling og ved arbeidskraftundersøkelser av ulike slag.

Hvis man som yrkesaktiv person regner alle dem som til folketellingen oppgir å ha utført minst 100 timer inntektsgivende arbeid i løpet av året, vil de yrkesaktives andel av befolkningen komme opp i 44,0 prosent (tabell 6). Hvis folketellingen lykkes med å få registrert alle dem som i virkelig-heten arbeider 100 timer eller mer, vil man i statistikken få en enda høyere andel enn dette. Med en arbeidsmarkedspolitikk som særlig retter opp-merksomheten mot disse marginale grupper som er eller ønsker å være delvis yrkesaktive, vil andelen kunne heves ytterligere.

I befolkningen er det rimelig å anta at det finnes to typer av arbeidskraftreserver:

- 1) De som er i yrkesaktiv alder og som ønsker å skaffe seg inntektsgivende arbeid, men som av ulike grunner ikke har lyktes å finne et arbeid (fulltid, deltid eller korttid) som passer.
- 2) De som er deltids- eller korttidsarbeidende, men som kan tenkes å ville gjøre en litt større arbeidsinnsats hvis forholdene på arbeids-markedet er slik at dette virker fristende.

Ut fra en rekke observasjoner om tendensene på arbeidsmarkedet er det nærliggende å anta at i framtidens samfunn vil en økende andel av befolkningen være interessert i å være delvis yrkesaktive, altså ikke å ha heltidsarbeid. Dette henger sammen med en rekke forhold i samfunnet, som i stor grad er skapt av den økte velstand.

Selv folk som har "inntekt av eget arbeid som viktigste kilde til livsopphold" kan i mange yrker ha en tilfredsstillende inntekt og levestandard uten å være fulltidsarbeidende. Ungdom under utdanning, og annen ungdom som ikke har familieforpliktelser, finner ofte at deltidsarbeid eller korttidsarbeid i visse perioder av året gir tilstrekkelig årsinntekt til at de resten av året kan sysle med andre ting.

Gifte kvinner er ofte interessert i et arbeid som kan støtte opp under familiens økonomi, slik at de kan få en høyere materiell levestandard enn én inntekt gir, uten at de derfor vil være bundet til en arbeidskontrakt på heltidsbasis. Dessuten blir det trolig en stadig mer utbredt oppfatning at arbeid utenfor hjemmet har en egenverdi for det personlige velvære. Dette er trolig også et viktig motiv for kvinnenes økende deltakelse i arbeidslivet, kanskje særlig i den gruppe som arbeider mindre enn 1 000 timer årlig. Bedre utdanning blant kvinnene, færre barn i ekteskapet og flere tekniske hjelpemidler i huset vil muligens øke behovet for delvis yrkesaktivitet utenfor hjemmet.

På mange måter er det nærliggende å hevde at statistikkproduksjonen om yrkesaktivitet og sysselsetting hittil har lagt en hovedvekt på å registrere situasjonen på et arbeidsmarked som kanskje har vært betraktet som statisk. Dagens arbeidsmarked er preget av store forandringer, ofte i løpet av korte tidsrom. For bedriftene medfører disse forhold at man i løpet av året sysselsetter langt flere personer enn de årsverk som utføres. Fra de yrkesaktives synspunkt medfører forandringene at man skifter arbeidsgiver stadig oftere, og at man kanskje også skifter yrke flere ganger i løpet av livet.

Nå er det ikke mulig for en folketelling som holdes hvert 10. år å registrere denne dynamikken. Oppgaven passer trolig bedre for annen statistikkproduksjon. Denne bør da legge større vekt enn tidligere på å skaffe opplysninger om den del av befolkningen som er eller ønsker å være delvis yrkesaktive og i hvilke næringer disse personer arbeider. Både fra folketellingen i 1970 og fra arbeidskraftundersøkelsene som utføres av Byrået hvert kvartal, vet man at kvinnene er i stort flertall blant disse delvis yrkesaktive.

Det folketellingene kan gjøre for å forbedre kunnskapen om befolkningens arbeidssituasjon er å vise større oppmerksomhet enn hittil mot de delvis yrkesaktive. Det må legges større vekt enn hittil på å få inn riktige opplysninger på skjemaet fra dem som har hatt mindre enn 1 000 arbeidstimer årlig. Videre vil det være ønskelig å få flere opplysninger om hvem som har vært deltidsansatt hele året, og hvem som har utført sesongarbeid eller hatt full arbeidstid bare en del av året (korttidsansatt). Det vil også være av interesse å vite om de delvis yrkesaktive bare har hatt én arbeidsgiver i løpet av året eller om de har vært "løsarbeidere" som ofte skifter arbeidsgiver.

De synsmåter som framkommer i dette avsnitt forutsetter at norske folketellinger fortsatt legges opp etter "usual activity-metoden", altså registrerer befolkningens vanlige aktivitet året før folketellingen holdes. Etter artikkelforfatterens oppfatning gir denne metode opplysninger som er mer innholdsrike og anvendelige enn data basert på aktivitet bare i tellingsukene.

"Labour force-metoden" passer derimot trolig best for statistikkproduksjon som skal belyse arbeidsmarkedssituasjonen på bestemte tidspunkter og forandringer i løpet av året. Denne benyttes da også i Byråets arbeidskraftundersøkelser.

Det kan imidlertid være verd å tenke igjennom om man til arbeidsmarkedspolitikken får bedre opplysninger ved en gang i året å innhente opplysninger om de intervjuedes arbeid i løpet av en månedsperiode. Disse data kunne så gjøres til gjenstand for nærmere analyse, kanskje særlig om den del av befolkningen som foran er kalt delvis yrkesaktive.

Utdrag av skjema fra Folketelling 1960
Extract of questionnaire from Population
Census 1960

A	B	C	D
Hovedyrke eller levevei Personer med flere yrker oppgir bare hovedyrket, dvs. den viktigste kilde til livsoppho'd.			
Stilling. Personer med eget hovedyrke oppgir så spesifisert som mulig hva slags arbeid de har. (Innkalte vernepliktige og andre som midlertidig er uten arbeid oppgir sin vanlige stilling.) Skriv f.eks.: Gårdbruker, gårdsarbeid hjemme, snekkerformann, jerndreier, lastebilsjåfør, grosserer osv. Personer uten eget hovedyrke oppgir hva de er beskjeftiget med eller hva de lever av. Skriv f.eks.: Husmor, husarbeid hjemme, real-skoleelev osv., eller alderstrygd, bedriftspensjon, føderåd, formue o.l.	Selvstendig næringsdrivende skriver: Med hj = Driver med leid hjelp Uten hj = Driver uten leid hjelp Ansatte skriver: Ansatt	Virksomhetens art. For personer med eget hovedyrke: Oppgi hva slags bedrift eller virksomhet De er beskjeftiget i. Skriv f.eks.: Gårdsbruk, møbelfabrikk, skipsverft, manufaktur en gros o.l.	Virksomhetens navn og arbeidsstedet. Personer med eget hovedyrke (unntatt i næringene jordbruk, skogbruk, fiske og fangst) oppgir navnet på den bedrift eller virksomhet de arbeider i og adressen på det sted de arbeider. Skoleelever og studenter oppgir skolens navn og adresse.
Tømmermester	Med hj	Byggmester	Per Ås, Torvet 10, Bergen
Husmor	—	—	—
2. styrmann	Ansatt	Rederi	A/S Tankfart
Skoleelev	—	—	Stend Folkehøgskole, Stend

Utdrag av skjema fra Folketelling 1970
 Extract of questionnaire from Population
 Census 1970

Oppgave for 12-månedersperioden 1. november 1969–31. oktober 1970

<p>10. Aktivitet Sett kryss for <i>alle</i> aktiviteter som De har utført i løpet av de siste 12 måneder</p>	<p>1 ☐ Inntektsgivende arbeid (medregnet arbeid i egen bedrift)</p> <p>2 ☐ Arbeid som familiemedlem uten fast lønn i familiebedrift (f.eks. gårdsarbeid utført av gårdbrukers hustru)</p> <p>3 ☐ Vernepliktstjeneste</p> <p>4 ☐ Husarbeid for egen familie</p> <p>5 ☐ Skolearbeid, studier (som avsluttes med eksamen, prøve e.l.)</p> <p>6 ☐ Annet</p>
<p>11. Viktigste kilde til livsopphold de siste 12 måneder (Sett kryss bare for ett svar)</p>	<p>1 ☐ Inntekt av eget arbeid (medregnet arbeid uten fast lønn i familiebedrift og vernepliktstjeneste)</p> <p>2 ☐ Pensjon, trygd</p> <p>3 ☐ Formue, lån, føderåd, leieinntekt, forpaktningssinntekt eller annen formuesinntekt</p> <p>4 ☐ Forsørgt av ektefelle eller andre privatpersoner</p> <p>5 ☐ Stipend, underhold fra andre enn privatpersoner</p>
<p>12. Arbeidstid Sett kryss for samlet arbeidstid de siste 12 måneder, medregnet eventuelt arbeid uten fast lønn i familiebedrift og vernepliktstjeneste. (Sett kryss bare for ett svar.) <i>For vernepliktstjeneste skal arbeidstiden regnes til 175 timer i måneden</i></p>	<p>1 ☐ Heldagsarbeid hele perioden med mindre sykefravær enn én måned</p> <p>Ikke full arbeidstid hele perioden:</p> <p>2 ☐ 1000 arbeidstimer eller mer</p> <p>3 ☐ 500–999 arbeidstimer</p> <p>4 ☐ 100–499 arbeidstimer</p> <p>5 ☐ Mindre enn 100 arbeidstimer</p>
<p>13. Bedriftens navn og adresse Oppgi navn og adresse på den bedrift (virksomhet) hvor De arbeidde hele tiden eller lengst tid de siste 12 måneder. (Skriv f.eks. Dolva A/S, Industriveien 18, Askim)</p>	
<p>14. Bedriftens art (næringsgruppe, bransje) Gi så fullstendige opplysninger som mulig. (Skriv f.eks. gårdsbruk, møbelfabrikk, kolonialforretning detalj, lastebiltransport, damefrisørsalong, luftforsvar e.l.)</p>	<p>Skriv ikke her</p>
<p>15. Arbeidets art Hva var Deres arbeid (stilling) i bedriften hele tiden eller lengst tid de siste 12 måneder? (Gi fullstendig betegnelse, f.eks. fiskeskipper, bilmekaniker, lektor, lagerarbeider, konfeksjonssyrske, visekorporal e.l.)</p>	
<p>16. Ansatt, selvstendig m.v. (Sett kryss bare for ett svar) Arbeidde De hele tiden eller lengst tid i bedriften de siste 12 måneder som:</p>	<p>1 ☐ Ansatt</p> <p>2 ☐ Selvstendig uten leid hjelp</p> <p>3 ☐ Selvstendig med leid hjelp</p> <p>4 ☐ Familiemedlem uten fast lønn i familiebedrift</p>

ENGLISH SUMMARY

The purpose of this article is first to evaluate the definitions and methods used for the registration of the economically active population in the 1970 census and the comparability with the 1960 and previous censuses. Then the structure of the economically active population in 1960 and 1970 and the changes since 1960 are analysed.

The Norwegian census in 1970 used the usual activity method. Persons who declared on the questionnaire that "income from own work was the main source of livelihood the last twelve months before census day" were included in the group "economically active population".

The questionnaires were not the same in 1960 and 1970. Yet it is presumed that they would both catch approximately the same number of persons as "economically active". The 1970 questionnaire also asked people to inform about other activities than "main source of livelihood", for example if they had income of work 100-499 or 500-999 hours the last twelve months before census day.

The 1960 census and previous censuses did not include married women working as unpaid family workers in agriculture and other private firms as economically active. Men in compulsory military service were treated as economically active only if they had been in jobs before the service. These were in 1970 included in the "economically active population". This gave the 1970 census about 29 000 more women and about 10 000 more men than the 1960 census as economically active.

The number of economically active persons has been relatively declining in the postwar years (table 1 and 2).

The activity rate (the number of economically active persons in a group as percentage of the total population in the group) for people 15(16)-69 years declined from 59.9 per cent in 1950, to 57.4 per cent in 1960 and to 57.0 per cent in 1970. The activity rate for women declined between 1950 and 1960, but increased from 1960 to 1970. Men had a declining activity rate the whole period. The activity rates have declined most in the younger and older age groups (table 3).

The proportion of women among the economically active population declined each census from 1900 to 1960, but increased from 1960 to 1970 (table 4). Married women had a large increase in the activity rate from 1960 to 1970 (table 5).

Table 6 shows that 37,7 per cent of the population had income from own work as main source of livelihood in 1970 (54.9 per cent for men and 20.8 per cent for women). However, only 36.6 per cent worked 1 000 hours

or more a year. 4.3 per cent worked 500-999 hours, and 3.1 per cent worked 100-499 hours per year.

The activity rate differs between counties (table 7). The highest activity rate is found in the capital area (Oslo/Akershus), which to a large extent is due to the high activity rate among women in the area.

Figure 1 shows the economically active population by three main groups of industries 1875-1970. The primary sector has declined from 52 per cent of the economically active population in 1875 to 10 per cent in 1970. Services have increased from 25 per cent to 51 per cent. Changes between twelve groups of industries between 1950 and 1960 are shown in table 10.

The increase or decline in the number of economically active persons in twelve groups of industries 1950-1970 is shown in table 11. Agriculture and forestry etc. declined with 76 978 persons between 1960 and 1970, while community and business services increased with 79 523 persons.

The proportion of women is largest in wholesale and retail trade, financial institutions and real estate, community and business services and in personal services (table 12).

The northern parts of Norway are the most rural regions. 19.7 per cent of the economically active population in Nord-Norge and 17.6 per cent in Trøndelag were in primary sector. Most urbanized was Østlandet (South East Norway) where half of the population lives (table 14). Figure 2 shows the economically active population by three main groups of industries by counties. Again we see that the most rural counties are in the north, the most urbanized counties in the south.

The Swedish census in 1970 used the labour force method. The economically active population registered by that method must be larger than that registered by the usual activity method. Table 19 shows that the activity rate is higher in Sweden than in Norway. However, in spite of the different methods used in the two censuses, the Norwegian men have a higher activity rate than the Swedish. Swedish women, and particularly the married women, account for the high average activity rate in Sweden (table 19).

In table 20 some calculations are made about the size of the economically active population in 1980 and 1990 provided that the activity rates will be the same as in 1970. The results of the calculations show that there will be a considerable increase in the number of economically active persons. This is due to the fact that the large age groups from the years after the war will reach and stay in the ages when the activity rates are at their highest. (The prognosis for the size of total population 16-69 years in 1980

and 1990 is a rather safe one, because all the persons concerned in 1980 were already born when the prognosis was made, while only the persons 16-18 years in 1990 were not born when the prognosis was made).

In the last part of the article the author expresses some personal opinions concerning the censuses and other statistical surveys about the economically active population. The usual activity method is preferred for census work, because a general picture of the population is wanted in the censuses. The situation on the labour market in a particular week which is revealed by the labour force method is of less interest for census purposes.

For labour market policy purposes, however, one may want more detailed information than the censuses and other labour statistics have given hitherto, about the persons who do not work full time or who want to work on a part time basis.

Utkommet i serien ART

Issued in the series Artikler fra Statistisk Sentralbyrå (ART)

- Nr. 65 Jan Byfuglien: Bosettingskart over Norge 1970: Grunnlag, innhold og bruk *Map of Population Distribution of Norway 1970: Basis, Contents and Use* 1974 43 s. kr. 7,00
- " 66 John Dagsvik: Etterhåndsstratifisering og estimering innen delbestander *Post Stratification and Estimation within Subpopulations* 1974 49 s. kr. 7,00
- " 67 Arne Rideng: Klassifisering av kommunene i Norge 1974 *Classification of the Municipalities of Norway* 1974 56 s. kr. 7,00
- " 68 Erik Biørn: Estimating the Flexibility of the Marginal Utility of Money: An Errors-in-Variables-Approach *Estimering av pengenes grensenyttfleksibilitet: Et opplegg med feil i de variable* 1974 18 s. kr. 5,00
- " 69 Helge Brunborg: Framskrivning av folkemengden i Norge 1973-2100 Et Analytisk eksperiment *Population Projections for Norway An Analytic Experiment* 1974 100 s. kr. 8,00
- " 70 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1974 *Current Tax Data 1974* 73 s. kr. 8,00
- " 71 Vidar Ringstad: Some Empirical Evidence on the Decreasing Scale Elasticity *Noen resultater for produktfunksjoner med fallende passuskoeffisient for norsk bergverk og industri* 1974 20 s. kr. 5,00
- " 72 Jon D. Engebretsen: En modell for analyse av utviklingen i de direkte skatter: Skattemodellen i MODIS IV *A Model for Analysis of the Development in Direct Taxes: Tax Model in MODIS IV* 1974 65 s. kr. 8,00
- " 73 Lars Østby: Hvem flytter i Norge? Tendenser i flyttergruppens sammensetning etter 1950 *The Migrants in Norway Trends in the Composition of the Migrant Group after 1950* 1975 23 s. kr. 5,00
- " 74 Erik Biørn: Avskrivningsregler og prisen på bruk av realkapital *Depreciation Rules and the User Cost of Capital* 1975 46 s. kr. 7,00
- " 75 Erling Sverdrup: Multiple Comparisons by Binary and Multinary Observations *Multiple sammenlikninger ved binære og multinære observasjoner* 1975 33 s. kr. 7,00

Fullstendig oversikt over tidligere nummer av serien Artikler finnes i nr. 70.

Publikasjonen utgis i kommisjon hos
H. Aschehoug & Co., Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere
Pris kr. 8,00

Omslag trykt hos Grøndahl & Søn, Oslo

ISBN 82 - 537 - 0493 - 3